

tv-15naš ★ TOVARIS

Št. 17
29. aprila 1982
Leto XX

glasilo zveze združenj borcev nov in zveze rezervnih vojaških starešin slovenije

Mislim, da je človeka vredno živeti le, če ustvarja. S tem izrazom ne gre razumeti velikih reči. Človek je vreden toliko, kolikor je s svojo ustvarjalno dejavnostjo, kjerkoli in na kakršenkoli način, dal generaciji, ki ji pripada. Ustvarjanje pa je boj, boj v malem in velikem, boj z materijo, boj v družbenih odnosih, boj z zaostalo miselnostjo.

Edvard Kardelj

Danes je prvi maj priložnost za vesele manifestacije in boj za spodbujanje iskanja rešitev iz zapletene ekonomske situacije, iskanje novih oblik povezovanja in enotnega nastopanja na domačem in tujem trgu, čas za dogovor, kako bomo presegli obstoječe razmere, da bo samoupravljanje zaživelo kot sistem, ki ga je delavski razred SFRJ izbral za svojo pot razvoja in odločanja ter dogovarjanja o vseh področjih proizvodnje in družbene nadstavbe.

1. MAJ – PRAZNIK DELA

***Delovni ljudje in občani,
čestitamo vam za vse
delovne uspehe!***

RO ZZB NOV Slovenije
RO ZRVS Slovenije
Uredništvo in uprava
TV-15

Letošnja priznanja Osvobodilne fronte slovenskega naroda

Kakor vsako leto so tudi letos podelili na slavnostni seji republiške konference SZDL ob obletnici ustanovitve Osvobodilne fronte slovenskega naroda priznanja OF. Slavnostni govornik je bil član predsedstva CK ZK Slovenije Franc Šetinec, priznanja pa je podelil predsednik predsedstva RK SZDL Mitja Ribičič. Prejeli so jih:

JOŽE EBERL za dolgoletno požrtvovalno delovanje v družbenopolitičnih organizacijah Zagorja

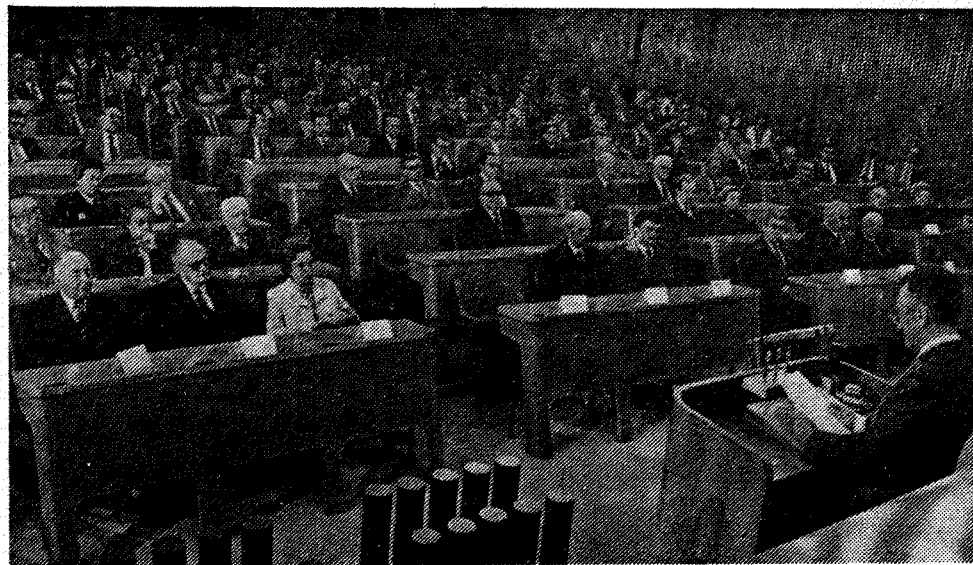
IVAN GERMOVŠEK za uspešno družbenopolitično delo aktivista socialistične zveze v Posavju

VITKO HLAJ za delovanje v Osvobodilni fronti in KPS med osvobodilno borbo ter

skupnosti na družbenopolitičnem in kulturnem področju

GORAZD MARINČEK za delo med mladino, zlasti pri širjenju tehnične kulture in organiziranju mladinskih delovnih akcij

CVETO NOVAK za požrtvovalnost med osvobodilnim bojem in pri graditvi socialistične samoupravne skupnosti

za povojno družbenopolitično delo v slovenski Istri

ALBIN JENSTERLE za delovanje med osvobodilnim bojem in politično organizacijsko delo po osvoboditvi

FRANČIŠKA JEREB za uspešno delovanje v Osvobodilni fronti med vojno in prispevek k družbenopolitičnemu razvoju po osvoboditvi

VID JERIČ za kontinuirano, uspešno družbenopolitično delo med osvobodilnim bojem ter pri razvoju SZDL in utrjevanju socialističnih samoupravnih odnosov po osvoboditvi

VINKO KERSNIČ za prispevek k razvoju osvobodilnega gibanja in k utrjevanju socialističnih samoupravnih odnosov v Ribnici in okolici

JOŽE KOREN za dolgoletno publicistično in politično prizadevanje za uveljavljanje pravic Slovencev v Italiji

LOVRO KRAMER za dolgoletno uspešno delo v političnih organizacijah koroških Slovencev, še posebej v Zvezi slovenskih izseljencev

SONJA LAPAJNE-OBLAK za plodovito delo med osvobodilnim gibanjem in pri povojni izgradnji socialistične samoupravne

BORIS LENČEK za požrtvovalno delo med osvobodilnim bojem in za prispevek k razvoju domžalske občine

STANE POTOČAR za pogumno in uspešno vodenje partizanskih enot, kontinuirano politično delovanje in za pomemben prispevek k razvoju naših oboroženih sil

RIHARD ROMIH za prispevek k razvoju osvobodilnega boja ter vsestransko ustvarjalno delo pri izgradnji socialistične samoupravne skupnosti

KAREL STROPNIK za zavzeto aktivistično delo pri razvijanju in krepitvi krajevnih samoupravnih in krajevne organizacije socialistične zveze v Konovem

VALENTINA TOMLJE za prispevek k razvoju socialistične zveze, zlasti na področju družbenih dejavnosti

JANKO VOGRINEC za vztrajno in požrtvovalno delo pri družbenopolitičnem razvoju občine Ptuj

SLAVICA ZEMLJIČ za požrtvovalno delovanje med osvobodilnim bojem in pri graditvi naše socialistične družbe

RUDI ZRINSKI za dolgoletno uspešno družbenopolitično delovanje v občini Murska Sobota

Ob spremenjeni obliki

Pri pregledu današnje številke časopisa boste lahko ugotovili, da smo nekoliko spremenili njegovo grafično podobo. Storili smo to ob privolitvi časopisnega sveta in predvsem zato, da bi odpravili bele lise pri naslovih, da bi torej varčevali s prostorom. Ugotovili smo namreč, da lahko na ta način za eno četrtino povečamo število prispevkov, ne da bi povečevali obseg časopisa. Prepričani smo, da boste to spremembo sprejeli in da bo naš tovariš - TV 15 še vnaprej vaš dobrodošel gost v hiši.

Ko smo pri varčevanju s prostorom v našem časopisu, se vam moramo tudi potožiti. Slabo nam gre. Stroški papirja in tiska zadnja leta neprestano naraščajo, tako da z naročnino ne uspevamo pokriti vseh stroškov. Izguba zato narašča. Letos nam spet obljublja podpora, da bi premostili razliko med ceno časopisa in naročnino. Tako je bilo že nekaj zadnjih let. Zahtevajo pa tudi, naj pregledamo naše »notranje rezerve«. Nimamo jih. Edina rezerva je naročnina. Za letošnje leto jo bomo morali povečati za 100 din, da bi tako zbrali polovico sredstev za pokritje predvidene izgube.

Tako postaja edina tiskana vez partizanskega rodu dražja. Menimo, da cena za ohranitev našega časopisa, kajti za to gre, vendarle ni tolikšna, da ne bi ravnali tako, kot je partizan zmerom počel: v vseh težavah se je zanašal edino na nase. Zdaj so hude denarne težave pri našem časopisu. Poskušamo vse, da bi prevetrili vse rezerve. Naš časopis bomo začeli prodajati tudi v kioskih. Na koncu - kaj naj še storimo?! Preostane nam, da se obrnemo na vas, na naših 100 tisoč bralcev. Vemo namreč, da je vaša izkušnja, da so nekoč za naš partizanski tisk zbirali papirja, črk in barv, kurirji in aktivisti dajali tudi svoja življenja. To je bila velikanska cena za našo partizansko tiskano besedo. Danes je ta cena denar, in menimo, da ni tako visoka, da je ne bi zmogli, da ne bi hoteli ohraniti našega časopisa, ki ga beremo in vanj dopisujemo, ki nas povezuje kot partizanski rod z mladimi rodovi, ki bodo vselej potrebni naše tiskane besede. Čedalje bolj je bodo. In tudi mi smo je na starost še zmerom potrebni.

Uredništvo

KOLENDAR POMEMBNEJŠIH DOGODKOV

1. maja 1944 je glavni štab NOV in POS izdal odredbo o slovenskem poveljevanju v NOV in POS - po sklepih AVNOJ o narodni enakopravnosti jugoslovanskih narodov.

1. maja 1945 so enote 9. korpusa začele boje za osvoboditev Gorice. 29. divizija je ponoči osvobodila Postojno in nadaljevala pot proti Ljubljani. Trinajsta brigada je 3. maja osvobodila Rakec in Ivanje selo. Zahodno od nje je 11. brigada osvobodila Planino. Četrtega maja pa je divizija v celotnem boju strla sovražnikov odpor na bivši jugoslovansko-italijanski meji pri Kalcah.

1. maja 1944 je Briško-beneški odred priredil prvomajsko parado v vasi Šmartno v Goriških Brdih. Na njej je sodeloval tudi italijanski bataljon Mazzini in četa briških pionirjev.

2. maja 1945 so enote 9. korpusa v osvobodilnem pohodu dosegle Sočo. Kokrški odred je začel z osvobajanjem begunjskih zapornikov. Štab 4. operativne cone Slovenije je ukazal enotam 14. divizije, naj se prebijajo čez jugoslovansko-avstrijsko mejo in zasedejo dravske mostove ter vse mejne prehode in zajemajo nemške in ustaške sile.

2. maja 1945 je 17. udarna brigada »Franceta Prešerna« osvobodila Gorico.

3. maja 1943 so pri Mozirski koči iz oddelkov Koroškega in Savinjskega partizanskega bataljona ustanovili nov Pohorski bataljon - namesto bataljona, ki je bil uničen v začetku januarja.

4. maja 1945 v prvih jutrajnih urah so domobranci na Turjaku ubili 28 ljudi. V gozdu blizu Celovca pa so ustrelili narodno herojnjo Majdo Vrhovnik, članico okrožnega komiteja KPS za Celovec.

5. maja 1945 je predsedstvo SNOS na svoji seji v Ajdovščini imenovalo prvo narodno vladno Slovenije. Predsednik je postal Boris Kidrič. V spomin na ta dan praznuje svoj občinski praznik občina Ajdovščina. Istega dne so enote 15. in 18. divizije prodirale iz Kočevja in osvobodile Ribnico ter Velike Lašče. Enote 29. hercegovske udarne divizije so osvobajale Vrhniko in Borovnico. Zato so Vrhničani 6. maja proglasili za svoj občinski praznik. Dan prej so osvobodile Cerknico in Logatec. Tomšičeva in Šerčerjeva brigada iz 14. divizije sta napadli utrjeno nemško postojanko v Črni, naslednjega dne pa je bila Črna že svobodna.

5. maja 1944 je pri Breginju padel Beneški Slovenec, narodni heroj Marko Redelighi-Bojan, komandant 2. bataljona Briško-beneškega odreda.

RADIO ŠE POMNITE - TOVARIŠI

V praznični oddaji okrog letošnjega 1. maja bomo spregovorili o 40-letnici velikega partizanskega osvobodjenega ozemlja, ki je segalo od Broda na Kolpi pa vse do Ljubljanskega barja. V oddaji bo spregovoril narodni heroj Franc Avbelj-Lojko, ki je z nekaj pogumnimi možmi razorožil ustaško postojanko v Brodu na Kolpi; znani politični delavec, kasneje udeleženec zbora odpolancev slovenskega naroda v Kočevju Karel Mikulič se bo spominjal, kako je Loški potok ustvaril prvo osvobodeno ozemlje, narodni heroj Tone Vidmar-Luka pa bo pripovedoval o tem, kako je slovenska partizanska vojska pregnala italijansko vojaško posadko z Iga in se tako znašla pred samimi vrati v Ljubljano.

Oddaja bo na sporedu 2. maja ob 9.05 do 10. ure.

Naš 27. april in 1. maj

naš komentar

So med posameznimi prazniki, postavljenimi kot trajen spomin na prelomne dogodke nekega naroda, taki, katerim veljavo in pomen ne moreta nikoli zbledeti. Nasprotno, čim bolj se dogodek, ki mu je praznik namenjen, odmika v preteklost, tembolj se kaže vsa njegova veličina in neusahljiv zgodovinski pomen. Eden takih praznikov je vsekakor 27. april kot znanilec enega najbolj odločilnih dogodkov v zgodovini slovenskega naroda, ustanovitve njegove udarne pesti, Osvobodilne fronte.

Kakšnega kova so bili časi, ko se je oblikovala enotnost slovenskega ljudstva, da bi potem našla svoj najvišji izraz v Osvobodilni fronti, dovolj zgovorno povedo besede, zapisane štiri leta poprej v manifestu ustanovnega kongresa Komunistične stranke Slovenije. »Nad usodo našega stoletja mučenega in zatiranega slovenskega naroda, ki je pretrpel v svoji zgodovini vse, kar more pretrpeti majhen, nikoli svoboden narod, se grozeče kopičijo oblaki, ki jim ni primere v njegovi zgodovini. Na kocko je postavljen njegov narodni obstoj v trenutku, ko je on sam - radi razcepljenosti in neenotnosti - neoborožen in nesposoben za obrambo.«

Kaj vse se je dogodilo in spremenilo v tistih štirih letih med aprilom 1937 in aprilom 1941? Slovenski narod je pod vodstvom svoje delavske partije skupaj z drugimi jugoslovanskimi narodi prevzel nase največji zgodovinski izziv, ki ga more sprejeti kakšen majhen narod - izziv boja

za življenje in smrt z največjo vojaško silo stoletja, nacistično Nemčijo. Osvobodilna fronta je bila trdna zveza enotnosti hotenja in volje slovenskega naroda, hkrati pa tudi poročstvo njegove zmage v družbi z vsemi drugimi jugoslovanskimi narodi in z vsemi svobodoljubnimi, protifašističnimi silami sveta.

V boj proti fašizmu v drugi svetovni vojni, ki je dobila usodno razsežnost, ko je šlo ali za svetovno nadvlado fašističnega imperializma ali za obnovo svobode in neodvisnosti narodov, so posegli Sovjetska zveza kot socialistična država in številni svobodoljubni narodi, kar je odločilno vplivalo na spremembo samega značaja te vojne, ki je po svojem poteku in rezultatih dobila vidne označbe osvobodilne vojne, kar je okrepilo njen napredno, demokratično naravo. Šlo je - po besedah Edvarda Kardelja (glej »Zgodovinske korenine neuvrčenosti«) - za »najširše prisotno težnjo narodov in njihov aktivni boj za popolno nacionalno svobodo in za zagotovitev pravice do tega, da se narodi v tej svobodi družbeno razvijajo v skladu z lastno izbiro, da ne bodo ali pa da ne bodo biti ekonomski in politični privrasci velikih svetovnih sil oziroma centrov vojaško politične in ekonomske moči, da se v tem procesu zavarujejo pred zunanjim dominacijo in eksploatacijo in da lahko s teh pozicij vplivajo na razvoj mednarodnih dogodkov.«

Ena izmed značilnosti in hkrati posledic druge svetovne

vojne je ta - in v tem se kaže zgodovinsko prelomni značaj dogodkov v vojnem in povojnem obdobju - da se je z njo odprl zgodovinski proces prehoda iz kapitalizma v socializem, proces, ki je dobil svetovno razsežnost. Hkrati pa je protifašistični boj narodov prerastel v splošno svetovno gibanje za osvobajanje narodov izpod sleherne tuje nadvlade in za vzpostavljane neodvisnih držav na temelju pravice vsakega naroda do samoodločbe in do samostojnega življenja, kar je postalo gibalna sila celotnega povojnega dogajanja v vseh delih sveta. Prav po zaslugi močnega vala osvobodilnih gibanj, ki so izšla iz velike protifašistične vojne, so se močno zrahljali in se postopno tudi zrušili temelji tedanjega svetovnega sistema kolonializma.

Okrepljen boj narodov za neodvisnost v mnogih delih sveta je skupaj z velikimi uspehi osvobodilnih gibanj v Aziji, Afriki in drugod vplival, da je obdobje med drugo svetovno vojno in po njej dobilo - po besedah Edvarda Kardelja - označbe »prave svetovne protimperialistične revolucije narodov za njihovo osvoboditev in za njihovo ekonomsko in politično neodvisnost«.

Slovenski narod je pod vodstvom svoje partije in združen v takem enotnem demokratičnem gibanju, kot ga je pomenila Osvobodilna fronta, prispeval svoj viden delež k uspehu te in take revolucije.

Drago Košmrlj

Po Titu Tito

»Zorimo zdaj v en klas,
ki on mu brazdo je zoral globoko«

Ob 90-letnici rojstva

Titova misel je vedno prisotna, vedno enako živa in vedno se bo treba k njej znova vračati – ker je to misel našega življenja.

Čas ne pozna usmiljenja, ljudje izginevajo, dela ostanejo in se tako rekoč neopazno presajajo v to neusmiljeno, kolikor večja so. Navadno se zgodi, da spoznamo

Takšnega človeka, osebnost lahko skuje in zgnete le dejstvo, da je vselej živel in čutil z ljudmi, da ni bil nikoli odtrgan od narodov in narodnosti Jugoslavije.

popolno spoštovanje vsem okoli sebe, ker zna trezno presojsati in se zna do dna obvladati...

Titove poteze so bile odločne, vendar ne ostre... glas je bil miren in ob vseh priložnostih izenačen...

Tako se je v opazovalcih

mного nepričakovanega: njegova presenetljivo široka razgledanost, neusahljivi smisel za humor, neprikrito veselje za drobne življenjske radosti, ognjevit temperament, ki zagoreva v nenadni jezi, obzirnost in plemenitost, ki se stalno izražata na ducat drobnih načinov, presenetljiva pripravljenost, da se pri vsakem vprašanju pogledata obe strani.

Težko je pisati o Titovi človeški podobi, a kadar duh vendarle išče pot, ni moč mimo Titovih besed: »Če je treba kaj žrtvovati, potem se v nobenem primeru ne sme žrtvovati resnice in pravice.«

Domala sleherna izjava, ki jo je Tito izrekel, vedoč, da je »... potrebna kritika samega sebe, pa tudi vseh, ki jih je treba kritizirati...«, je del njegove velike zupščine, ki je vtakana tudi v zadnji kongres slovenskih komunistov in bo pomemben delež tudi v vseh prihodnjih. Tito je dober poznaval težave, nikoli pa ni zakrival pred njimi oči. Nenehno je opozarjal na nepravilnosti, vselej se je boril za bratstvo in enakopravnost naših narodov in narodnosti.

V Splitu, leta 1962, je dejal: »Celo sedaj, petnajst in več let po vojni, moramo še zmeraj govoriti o bratstvu in enotnosti, čeprav bi moralo biti to že kri in meso vsakega jugoslovanskega prebivalca.«

Stavka, ki ima ta hip še posebno ceno, ne bi smel nihče pozabiti, kot nismo in ne bomo pozabili Tita.

Mного misli je Tito izrekel o zvezi komunistov, o njeni vlogi, o ljudeh, ki jo nenehno izgrajujejo... Tudi v teh izjavah se zrcali poštenost in velika nesebičnost človeka, ki ni priznaval poraza. Ni fraza, da nas je in da nas bo – morda še bolj – vodila Titova misel.

V nekem intervjuju je v kratkih stavkih, tako kot je znal le on, povedal:

»Po moje so komunisti vojska. Kdor je komunist, je vo-

jak, dokler revolucija traja, je vojak revolucije. In stalno se mora zanimati za vse, ne pa da bi zunaj ZK imel kake svoje teorije o tem ali onem, ali je kaj pravilno ali ne. Če je član partije, bi se moral v partiji bojevati proti vsemu, kar je negativno.«

Premnoge pomembne osebnosti domala vsega sveta so zaznale enkratno Tito-

vo človečnost, njegovo silno hotenje spraviti svet in ga rešiti neslutenege oboroževanja, nesmiselnega rivalstva, bede in brezpravja, njegovo občutljivost za socialne krivice. Ostala je kopica izjav in brčkone bo le zgodovina do konca osvetlila lik tega močnega človeka.

Znani italijanski pisatelj Alberto Moravia je dejal:

»O, spoznal sem vrsto ljudi, od Nehruja in Tita ter starega francoskega Leona Bluma do Ceausescuja ali Fidela Castra. Eden izmed njih, ki

so v meni zapustili največji vtis, pa je prav gotovo Tito. To je nedvomno velika osebnost. Kaj vse je doživel! Ko sem mu tako med pogovorom rekel: »Imeli ste silno zanimivo in zato lepo življenje«, pa se je Tito grenko nasmehnil: »Toda tudi težko!«

V vseh obdobjih zgodovine jugoslovanskih narodov so ljudje v ljudski pesmi poveljevali svoje junake. Ljudska pesem tako po svoji izraza boj in hotenje velikih sinov narodov in narodnosti – gotovo ne manj kot uradno zgodovinopisje.

Ljudska ustvarjalnost je, četudi le kratek čas po smrti tega velikega človeka, zrastle iz skromnih razmer zapuščene zagorske vasi, začela črpati iz neusahljivega vira. Bogata zakladnica ljudskega izročila bo tako še bogatejša: s Titovim imenom in delom. Morda je to največje priznanje človeka človeku.

Milenko Strašek

Budnost

Narodi naši
budni bodimo!
Z roko v roki
bratje ostanimo!

Zmotni ljudje
naivno živijo,
da narode naše
lahko razdvojijo.

Tito posmrtno
je živel in bo!
Tito posmrtno
nas vodil še bo!

Tone Frantar, Ljubljana

veličino človeka, njegov delež pri nenehnem snovanju, ki je moč življenja in njegova sol, ko ga izgubimo.

Tita ni več, ostala je zavest, da brez njega ne moremo, da je tako rekoč trdno zasidran v slehernem delčku našega življenja. Tito – kašpot, Tito – pogled naprej. Bil je legenda. Legende so brez dvoma nekaj več kot le izročilo, junaška pesem, pripoved, ki povečujejo. V legendah je treba najti pot naprej. Išče-mo jo – s Titom.

»Bil je državnik, ki je svojo državniško modrost črpal iz najbolj vročega hrepenenja po dostojnem življenju do slej zatiranega sveta na zemeljski obli,« je dejal v dneh slovesa Mitja Ribičič.

Stavki, ki jih je kdajkoli, ob katerikoli priliki izrekel, obvezujejo in so naša dediščina.

»Ne priznavam buržoaznega sodišča, ker se čutim odgovornega samo svoji komunistični partiji!«

Odločnost in prirojen občutek odgovornosti, ki je Josipu Brozu-Titu prikladal na usta te besede pred zagrebškim sodiščem, je pozneje po svoje opisal tudi član zvezniške misije F. W. D. Deakin.

»...sem imel občutek, da gre za na videz mirno osebnost, ki je navajena, da uveljavlja svojo avtoriteto le z nekaj besedami ali gestami in da narekuje nagonsko in

počasi izoblikovala podoba človeka, ki je življenje posvetil sočloveku. Prav zaradi tega dejstva je bil močan in – nepremagljiv. Tega so se vselej dobro zavedali tudi nasprotniki.

Heinrich Himmler je 21. septembra 1944 dejal:

»Naš sovražnik je, ampak jaz bi hotel imeti ducat Titov v Nemčiji... To napravi lahko le zato, ker je brezkompromisen in žilav vojak, ker je trdovraten poveljnik!«

Titove izredne človeške poteze so se zapisale v spomin še enemu drugemu Angležu, ne le Deakinu: Siru Fitzroyu Macleanu.

»Pri Titu je bilo sploh

Temeljno idejno vprašanje je odtujevanje
dohodka delavcev

naš komentar

V pripravi na dvajseti kongres Zveze komunistov Jugoslavije, ki bo v drugi polovici junija letos, bo posebno skrb treba posvetiti idejnopolitičnim vprašanjem. Pokazalo se je, da so se po smrti Tita in Kardelja okrepili sovražni pritiski in da komunisti do teh pritiskov ne morejo biti ravnodušni.

Na prvo mesto bi vsekakor veljalo postaviti bitko proti nacionalizmu. Ne samo proti albanskemu – kot nekateri menijo – marveč tudi proti srbskemu in drugim. Nacionalisti so povzdignili svoj glas zlasti, ko smo zašli v večje gospodarske težave. Menili so, da je napačil njihov čas. V nekaterih okoljih sredstev za doseg svojih ciljev sploh niso izbirali. Njihov namen je bil – ne glede na to, pod katero zastavo so se zbirali – onemogočiti samoupravni razvoj, trdno zapreti vse meje in uvesti uravnilovko.

Skrb bo treba nameniti tudi drugim idejnim gibanjem, katerih namen je oslabil socialistično Jugoslavijo. Slišati je, denimo, vse pogostejše kritike, ki zatrjujejo, da je zveza komunistov postala stalinistična, da se je birokratizirala. Napadajo jo, češ da se bje proti razvoju samoupravnih odnosov. Za to, kar obtožujejo zvezo komunistov, si pravzaprav prizadevajo sami. V njihovih programih piše, da so zoper samoupravljanje in neuvrščeno, da jim je partija preprosto v napotje in da je njihov cilj večstrankarski sistem.

Posebno glasni so v zadnjem času predstavniki dogmatsko-stalinističnih skupin, ki si na vse načine prizadevajo za unitarizem in centralizem. Težijo k takimenovanju »demistifikaciji« naše revolucije in poskušajo »poravnati« svoje osebne račune z Zvezo komunistov Jugoslavije in našo družbo. Dvomijo v pravilnost

naše poti in črnijo najsvetlejšje trenutke jugoslovanske revolucije. Takoj je treba dodati, da ta idejna gibanja v naši državi nimajo veliko pristašev. Velika večina naših delovnih ljudi njihove idejne poglede odločno zavrača, saj so docela v nasprotju z vsem tistim, za kar smo se borili ne samo med NOB, ampak tudi po njej. Več pristašev so našli v tujini. In čeprav neposredno ne ogrožajo naše varnosti in ozemeljske celovitosti, jim ne bi smeli dovoliti, da med ljudi vnašajo nemir. Toda to se v nekaterih okoljih vendarle dogaja. Delujejo zlasti tam, kjer se jim komunisti doslej niso odločno postavili po robu. Čeprav s svojo sovražno dejavnostjo izničujejo temeljne vrednote samoupravne Jugoslavije, komunisti ponekod raje molčijo, kot pa da bi se z njimi odkrito spopadli.

Številni danes kritizirajo zvezo komunistov. Taka kritika je potrebna, zlasti, če je upravičena. Redkokdaj pa se kritiki ostreje spoprimejo z gibanji, ki delujejo zoper samoupravljanje. To pa je gotovo narobe. Verjetno je prav zavoljo tega danes najti v publicistikah nemalo prispevkov, ki izkrivljajo našo preteklost in ki skušajo preusmeriti začrtano pot.

Postavlja pa se še drugo vprašanje, ki se zdi prav tako pomembno. Nekateri namreč menijo, da takimenovane »leve« in »desne« sile niso ključni idejni problem, ki nas ta čas pesti, čeprav jih nikakor ne kaže podcenjevati. Trdijo, da se z idejnopolitičnimi vprašanji ukvarjajo na star način, zunaj prostora in časa. Po njihovem je temeljno idejno vprašanje zdajšnjega trenutka odtujevanje dohodka delavcem in kratenje samoupravnih pravic. Zato bi veljalo razčleniti, zakaj do tega prihaja, kdaj je zato odgovoren in kaj mora zveza komunistov storiti, da bo težnje, ki so v očitnem

nasprotju z njenim programom, odstranila. Mnogi dokazujejo, da so zato krivi etatizem, preveliko opiranje na moč države in zapostavljanje samoupravnih poti. Krivijo birokratizem, ki se je razmahnil v domala vseh občinah, republikah, obeh pokrajinah in v federaciji. In dokler se bo odločanje kopičilo v rokah državnih in drugih uradnikov, o hitrejšem prodoru samoupravljanja seveda ni mogoče govoriti. Zato marsikje menijo, da je to poglavitno idejnopolitični problem, ki bi se ga morali lotiti z vso resnostjo.

Za posamezna neresena vprašanja bi čimprej morali poiskati odgovore. Danes govorimo, na primer, o zapiranju jugoslovanskega trga, ni pa enotnih pogledov, kako to zapiranje preseči. Vse težje je z nezaposlenostjo, posebno mladih ljudi. Toda kolikor je vprašanj, kako se problema lotiti, toliko je tudi odgovorov. Med njimi ni tako malo takih, za katere je mogoče reči, da so povsem nesprejemljivi. Posamezniki kaj radi zamahnejo z roko, meneč, da to ni neka naša posebnost. Z izredno zapletenimi razmerami se ta čas srečujemo po vsem svetu, pa tudi pri nas. To drži, nikakor pa to ne pomeni, da lahko vprašanja, ki bi jih morali postaviti na dnevne rede, odlagamo.

Nobenega dvoma ni, da se bodo ta idejna vprašanja znašla tudi na dnevnem redu dvajsetega kongresa. Pa ne samo formalno. Nanje bo treba dati odgovore, ki jih delovni ljudje pričakujejo. Odgovore, ki bodo pokazali poti njihovega razreševanja in ki bodo v skladu z ustavnimi in drugimi opredelitvami. To bo nesporno ena poglavitnih ralog najvišjega zbora jugoslovanskih komunistov.

Darko Marin

Zaradi Tita

Zorimo
zdaj v en klas,
ki on mu brazdo
je zoral globoko.

Naj raste in požene
kal visoko,
tako visoko,
da je ne doseže strup plevla,
ki zaseje
se med žito čisto.

In korenine poženimo
v zemljo našo,
ki jo s krvjo je on počil,
tako globoko,
da nas nikdar več ne podre vihar,
ki od vzhoda in zahoda
nam preti.

Marica Nakrst, Solkan

Trenutki z delavci organov za notranje zadeve V tesni povezavi z delom

Delo miličnika je ne glede na to, kje ga opravlja – v križišču, vlaku, čolnu ali pa na mejnih prehodih, dokaj zahtevno. Od človeka zahteva poleg dobre psihične pripravljenosti tudi visoko raven telesne kondicije. Zato namenljajo redni telesni vadbi v organih za notranje zadeve veliko pozornost. O tem smo se pogovarjali s tovarišem JANEZOM OBŠTETARJEM.

Kakšno je mesto telesne kulture v ONZ?

»V milici dajemo telesni kulturi in vadbi veliko poudarka. Moram pa povedati, da razlikujemo dve vrsti telesne vadbe. Ena je tista, ki sodi v redni delovni čas, drugo gojijo naši delavci sami v prostem času. Tudi to skušamo nekako organizirati, vendar pa je od posamezne uprave odvisno, kako bo to uredila. Nimamo nekega splošnega načela, saj nimajo povsod potrebnih pogojev.«

po telesni vadbi proučijo in analizira z miličniki položaje, v katerih se lahko znajdejo, in kako naj v njih ukrepajo.«

Pa vaši delavci lahko pokažejo svoje znanje na kakšnih tekmovanjih?

»Seveda. Vsako leto pripravimo republiško prvenstvo organov za notranje zadeve v samoobrambi. Pred tem tekmovanjem pa potekajo po upravah izločilna tekmovanja za sestavo ekip. Naj še povem, da bodo od 7.

170 mojstrov samoobrambe.

Kaj pa drugi del telesne vadbe?

»Za to telesno vadbo pa poskušata, in to zaenkrat zelo uspešno, skrbeti mladinska organizacija in sindikat. Udeležujejo se tekmovanj v vseh trimskih ligah, ki jih prirejajo po občinah. Po podatkih, s katerimi razpolagam, so vedno dosegli dobre rezultate.«

S kakšnimi zvrstmi športa pa se ukvarjajo vaši delavci?

»Najbolj priljubljene so igre z žogo, in sicer košarka, odbojka, nogomet in rokomet. Prav tako pa se ukvarjajo s konjeništvom, potapljaštvom, smučanjem in deskanjem. V večini teh panog prirejamo tudi prvenstva organov za notranje zadeve. Prirejamo tudi prvenstva v namiznem tenisu, plavanju in spretnostni vožnji z motornimi kolesi.«

Po vsem tem, kar ste povedali, vidimo, da se vaši

zaradi same narave dela, predvsem pa zaradi delovnega časa, ne morejo tako posvetiti športu kot drugi občani, pa imamo v naših vrstah precej tekmovalcev, ki dosegajo pomembne rezultate tudi v državnem merilu. Imamo nekaj kakovostnih tekmovalcev v motokrosu, judu, rokoborbi, letalskem modelarstvu, smučanju in konjeništvu. Naši smučarji se redno udeležujejo spominsko manifestativnih prireditev v Dražgošah. Redni gostje so na Trnovskih maratonih in maratonih v Dupleh in na Blokah. V naših vrstah imamo tudi atleta, ki se z veliko uspeha udeležuje maratonov, in letalskega modelarja, ki je na balkanskem prvenstvu v svoji kategoriji zasedel tretje mesto.«

Smučarji že nekaj let uspešno sodelujejo na svetovnem prvenstvu policij. Letos so se še posebej odrezali, saj so postali svetovni prvaki.

Kako pa delavce navajate na redno telesno vadbo? Povsem na dlani je, da niso vsi enako zagreti za to.

»Ljubezen do športa in telesne vadbe skušamo vcepiti že med šamim šolanjem v

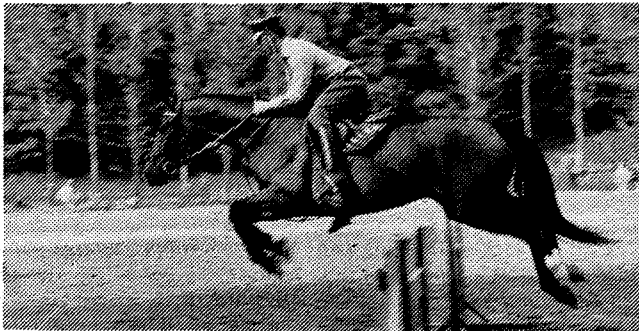

Trije najboljši z republiškega prvenstva delavcev organov za notranje zadeve v samoobrambi, ki je bilo konec marca v Sežani

Ali bi nam opisali, kako poteka telesna vadba, ki jo organizirate vi in je obvezna za vse miličnike?

»Pri nas jo imenujemo specialna ali posebna telesna vadba. Obsega vadbo borilnih veščin. Največ pozornosti pri tem namenjamo samoobrambi. To je povsem razumljivo. Pri vsaki upravi za notranje zadeve je tudi inštruktor, ki skrbi za redno vadbo. Na postajah in v oddelkih milice je tudi človek, imenujemo ga prednjak, ki

do 10. maja Športne igre pripadnikov varnosti, ki se jih bodo udeležile ekipe republiških in pokrajinskih organov za notranje zadeve in ekipa JLA. Za ilustracijo naj povem, da je bilo lansko takšno tekmovanje veliko bolj kakovostno, kot pa je bilo državno prvenstvo v judu. Državni reprezentantje so bili v JLA, drugi boljši tekmovalci pa so že tako v milici. Pripravljamo tudi izpite za pasove v teh sportih. Trenutno je v naši republiki več kot

Med miličniki je tudi veliko zanimanja za konjeništvu. Dobro delo na tem področju ima za posledico to, da je nekaj republiških in državnih reprezentantov miličnikov.

delavci res veliko ukvarjajo s telesno vadbo. Športni strokovnjaki znova in znova poudarjajo, da množičnost daje tudi kakovost. Kako je s tem pri vas?

»Kljub temu da se delavci organov za notranje zadeve

eni od naših šol. Na obeh šolah, tako na Kotnikovi kot v Tacnu, imajo bodoči miličniki splošno telesno vzgojo tako kot na drugih srednjih šolah. Imajo pa tudi specialno, kjer se urijo v samoobrambi.« Bojan Kuntarič

Obrambni dan

Letošnji obrambni dan na osnovni šoli Danile Kumar in podružnični osnovni šoli na Ježici je bil temeljito pripravljen. Poleg učiteljskega zbora so sodelovali še člani zveze borcev NOV in ZRVS te in sosednjih krajevnih skupnosti, ki so se odzvali, da ob spomeniških obeležjih pripovedujejo o dogodkih iz NOB in pomagajo na kontrolnih postajah, kjer je bila vojaška tematika.

Učenci od 1. do 3. razredov so imeli pohode do po-

jami, kjer so bili streljani talci, na Žalah pri spomeniku talcev in pri obelisku ob žici okupirane Ljubljane.

Učenci 4. 5. in 6. razredov so imeli orientacijski tek (ekipno po 8 do 10 učencev, s šestimi kontrolnimi postajami). Proga je bila dolga približno 3 km. Tu so morali pokazati znanje iz orientacije na terenu, iz prve pomoči, RBK zaščite, zadevanje v cilju z žogami, znanje o NOB in aktualnih družbenopolitičnih dogodkih. Med potjo so

cijski pohod v dolžini 6 km, ki je zajemal topografijo in orientacijo s pomočjo karte in kompasa. Na šestih kontrolnih točkah so imeli še pisanje testov (pet vprašanj iz civilne zaščite, narodne zaščite, protipožarne zaščite, prometne vzgoje in prve pomoči). Streljali so z zračno puško; na določenih točkah so odgovarjali še na vprašanja o vojaški puški M-48 ter praktično prikazali njene dele in delovanje. Pokazali so tudi znanje o prvi pomoči. V

Savljah so jih pri hiši, kjer je bila belogardistična mučilnica, seznanili s takratnimi grozotami.

Naj še povemo, da na šoli Danile Kumar posvečajo veliko pozornosti prometni vzgoji svojih učencev, saj so ti nekaj dni pred tem na 14. občinskem tekmovanju »Kaj veš o prometu« in 4. občinskem tekmovanju pionirjev prometnikov zavzeli vsa prva mesta – ekipno in posamezno.

Dušan Rebolj

V prihodnje še bolj odgovorno

Delegati krajevnih organizacij ZRVS v tolminski občini so na programsko-volilni konferenci pregledali svoje delovanje v preteklem mandatu.

Poleg splošnega vojaškega, idejnopolitičnega in varnostnega ter samozaščitnega usposabljanja so se rezervni vojaški starešine aktivno vključili v družbenopolitične dejavnosti, delegatski sistem, SLO in DS, športne dejavnosti, obrambne dneve na šolah in mladinskih delovnih akcijah, prenašanje izročil NOV in socialistične revolucije.

V razpravi so ugotovili, da se je udeležba na predavanjih nekoliko zmanjšala, odkar so spremenili način ob-

veščanja članstva. Najboljšo udeležbo na predavanjih ima krajevna organizacija v Bovcu, ki je tudi sicer najbolj delovna.

Izpitni, ki jih opravljajo vsako leto, so v zadnjem obdobju že dobili obliko taktično tehničnega zbora, ki je povezan z orientacijskim pohodom, s streljanjem in reševanjem taktične vaje, prilagajene ozemeljskim razmeram. Že več let pa v občini teče akcija za ustanavljanje aktivov ZRVS v organizacijah združenega dela in krajevnih skupnostih. Z rezultati še niso zadovoljni.

Poudarili so tudi, da bi morali biti člani bolj resni na predavanjih in izpitih.

Vojko Hobič

Odlični strelci so ponos enote

Topničarji iz vojašnice Dušana Kvedra-Tomaža v Ptujju so nedavno tega kronali konec urjenja z bojnim streljanjem na poligonu Pivka.

Vse priprave in samo streljanje na poligonu je bilo opravljeno v težkih vremenskih pogojih, kar je zahtevalo veliko prizadevnost pri delu, moralnopolitično čvrstost in psihofizično pripravljenost. Od oddelka pa do višjih enot so vojaki v pogojih, ki so bili podobni vojnim, pokazali, kaj so se naučili v mesecih naporne vadbe v JLA.

Veselo je bilo gledati, kako so granate zadevale tarče in kako je od hribov odmevalo »zelo dobro« in »odlično« ter »služim narodu«. Če so zadete tarče pokazatelj izurjenosti vojakov topničarjev, so ti v letu kongresov dobro delali.

Najboljše rezultate je dosegel oddelek Zorana Paunovića, ki je v tretjini časa, potrebnega za odlično oceno, z vsemi granatami zadel tarče. Milovan Stanković je celoten oddelek nagradil z nagradnim dopustom. Prav tako pa je dopust dobil komandir enote Aleksandar Tanacković, ki je največ truda vložil v delo pri urjenju posadk.

Celoten uspeh je bil odličen, zato je razumljivo, da uspešno bojno streljanje razveseljuje vso enoto.

Drago Papler

Obrambno usposabljanje

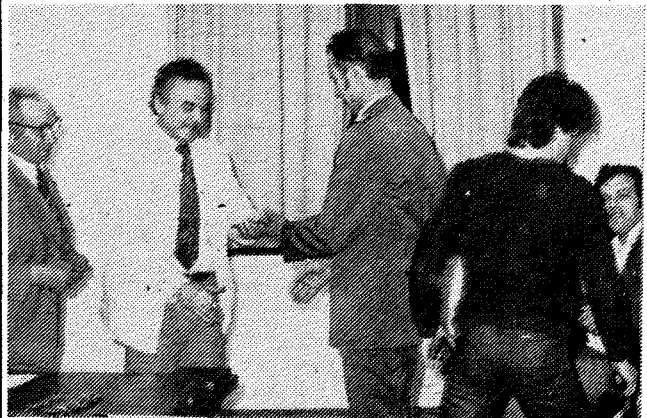
Občinska konferenca ZRVS Radovljica je v dogovoru z občinskim sekretariatom za ljudsko obrambo sredi aprila pripravila obrambno in samozaščitno usposabljanje za vse rezervne starešine. V spomladanskem delu usposabljanja so poslušali predavanja o protidiverzantskem in protiterorističnem delovanju po zamisli SLO in DS. Predavanja so popestrili s filmi na to temo. Obravnavali so tudi temo o okupacijskih sistemih v sodobnih vojnih razmerah.

J. R.

Množičnost, mladina in uspehi

Redna volilna skupščina strelske zveze novogoriške občine je bila priložnost, da so delegati enajstih strelskih družen pregledali delo v preteklem dveletnem obdobju in sprejeli načrt za prihodnje delo.

V tem času so pripravili več tekmovanj za vse kategorije strelcev in več vrst orožja. Njihova strelišča v Panovcu pa so poleg strelskih družen uporabljali tudi šole, štabi in enote teritorialne obrambe, JLA, ZRVS in drugi. Za vzdrževanje in obnovo strelišč so porabili več kot 28 tisoč delovnih ur.

Peter Širok podeljuje zlato plaketo Zvonku Kelherju.

Med največje uspehe novogoriške strelske zveze pa delegati štejejo pomoč strelskih sodnikov in članov pri urjenju v osnovnih spretnostih strelskega športa. V tem času se je zvrstilo več kot 50.000 mladincev, delovnih ljudi, rezervnih vojaških starešin, vojakov, pripadnikov teritorialne obrambe, lovcev in 4500 članov strelskih družen.

Za novega predsednika zveze so izvolili Zvoneta Kelherja, za podpredsednika Petra Široka in za sekretarja Janeza Lipovška. Dolgoletnim delavcem na področju strelstva v občini pa so izročili priznanja.

Mile Gojković

Tečaji za civilno zaščito

Občinski štab civilne zaščite Radovljica je pripravil pet tečajev za splošne enote civilne zaščite, na katerih so v 74 urah, kolikor traja vsak tečaj, usposobili 127 obveznikov. Na dveh 99-urnih tečajih za gasilske oddelke so usposobili 55 obveznikov, na dveh tečajih prve pomoči pa se je v 52 urah usposobilo 57 obveznikov. Prav tako pa so na tečaju usposobili 26 vodij ekip prve pomoči.

J. R.

membnejših obeležij iz NOB. Tako so prisluhnili pripovedovanju borcev pri spomeniku narodne herojine Danile Kumar, pri rojstni hiši revolucionarja in španskega borca Matije Udvanca, pred belogardistično mučilnico v Savljah, v Gramozni

morali poiskati še skrito geslo o 40-letnici pionirske organizacije. Takšen orientacijski tek za tre razrede so letos prvič pripravili in je kar dobro uspel, znanje pa je bilo dokaj solidno.

Tudi učenci 7. in 8. razredov so imeli ekipni orienta-

Marija Ravbar pripoveduje:

»Tudi aktivistom ni bilo lahko!«

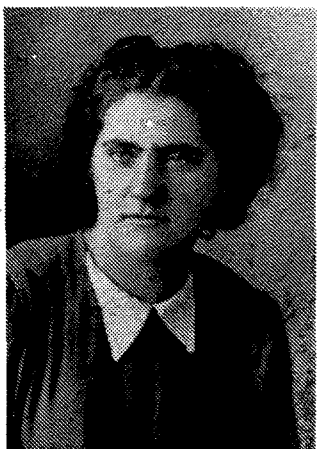
Poročali smo že o slavnostnem poimenovanju enote teritorialne obrambe Ljubljana-Šiška po narodnem heroju Francu Ravbarju-Vitezu, kj je bilo nedavno v vojašnici Boris Kidrič v Šentvidu. Ena najožjih sodelavk – aktivistk Franca Ravbarja-Viteza je bila tudi zdaj že 59-letna Marija Ravbar (rojena Naglič) iz Ljubljane, Rašiška 18, ki se je tudi udeležila slovesnosti v Šentvidu.

Njen delež v NOB in tesno sodelovanje z Vitezom že, na samem začetku upora proti zavojevalcem nam narekuje nekaj uvodnih besed o Francu Ravbarju, narodnem heroju, čigar ime je ponos enote teritorialne obrambe:

Leto 1927. Takoj po končani osnovni šoli je Franc šel v uk za kovinostругarja v tovarno Strojne livarne in delavnice. Postal je član sindikata, kasneje pa tudi član Zveze komunistične mladine Jugoslavije. V času gospodarske krize leta 1932 je bil odpuščen, zaradi politične aktivnosti v letih 1932-34 pa tudi zaprt. V novembru leta 1938 se je vrnil z odsluženja vojaškega roka in se zaposlil v tovarni Unitas. Tu je postal član rajonskega komiteja KP Slovenije za Ježico in Posavje, jeseni leta 1940 pa član okrožnega komiteja Ljubljane in namestnik sekretarja okrožne vojaške komisije.

Takoj po napadu na SZ 23. junija 1941 je Franca iskala nemška policija iz Črnuče,

vendar ga ni našla. Bil je že v ilegali. Sodeloval je v pripravah za ustanovitev Rašiške partizanske čete in v začetku julija odšel v Ljubljano. Sre-

Marija Ravbar, leta 1947

di avgusta je postal član centralne komisije VOS in načelnik Službe varnosti. Kot načelnik je organiziral in vodil akcije pri likvidaciji izdajalcev in znanih okupatorskih funkcionarjev. Pod njegovim vodstvom so bile številne akcije tako dobro izpeljane, da je bil okupatorski policijski aparat popolnoma nemočen.

Maja leta 1942 je vojno in politično vodstvo osvobodilnega odpora Slovenije zapustilo Ljubljano in odšlo na osvobojeno ozemlje. To je storil tudi Ravbar, vendar je bil zunaj Ljubljane ujet v policijski raciji. Ujet je bil skupaj s tovarišem Borisom Kraigherjem ter z njim inter-

niran v taborišče Gonars v Italiji. Tu se je s sojetniki lotil kopanja rova pod taboriščno ograjo, nakar je obema skupaj z nekaj tovariši uspelo pobegniti in se priključiti partizanom v hribih pri Gorici.

★

»Bili smo številna družina. 13 otrok. Luč sveta sem zagledala pred 59 leti v Podgorici, kjer sem živela 5 let, nato smo se preselili v Dobrovo pri Črnučah. Leta 1965 sem se upokojila kot delavka Elme. Od trinajstih otrok smo ostali živi trije,« je začela pripovedovati Marija Ravbar, ko sem jo ondan obiskal na Rašiški 18, kjer živi. Že v samem začetku pogovora je bilo v Marijinih očeh čutiti tegobo, bolečino. Kot nekdanja aktivistka se v marsičem čuti prikrajšano, iz pogovora sodeč tudi upravičeno.

Njena zgodba je dolga. Seg desetletja nazaj. Še pred narodnoosvobodilno borbo je bila napredna skojevka na območju Črnuč, Ježice, Savelj in tudi Dravelj. Zbirala je denar, hrano, obleke, prenašala pošto, pomagala borce, kjer je le mogla. Zaradi izdaje je bila aretirana in odpeljana v zapor v Kamniku. Kljub trpinčenju in zasliševanju Nemcev je molčala kot grob. Ni se ustrašila, čeprav je gestapo imel precej dokaznega gradiva zoper njo. Izpustili so jo, delo ativistke – kurirke pa je korajžno opravlja-

la naprej. Italijani. Sledili so ji kot lovski psi, vendar ji niso mogli do živega. Tudi otroški voziček je nemalokrat služil kot sredstvo za prenos pošte, da o njenem otroku, na katerega se je nemalokrat sklicevala pred preganjalci, ne govorimo...

»Pred vojno sem bila skojevka članica Vzemnosti na Ježici. Politično nas je usposabljal Stane Bizjak, pri njem smo imeli tudi predavanja. Po črnuških vaseh sem prodajala ilegalni tisk, po izgonu tamkajšnjih komunistov pa sem pobirala denar po vaseh. Zbrani denar sem izročala Rezki Dragarjevi in Vrhovnikovi. Pri kmetih sem zbirala hrano, kar je bilo sila težko in tudi nevarno. Kmetje so se bali, da jim bodo zaradi sodelovanja s partizani požgali domačije. Povezala sem se s Stanetom Bizjakom, ki je bil na Ježici pri Kumarjevih. Od tam sem prenašala pošto v

želeno mesto. Avgusta meseca istega leta so me Nemci prišli aretirati, vendar sem srečno ušla, čeprav bosa, v Trzin. V mesecu juliju leta 1944 so v vasi Dobrova partizani napadli dva nemška avtomobila. Prvi jim je uspelo pobegniti in tudi pomoč je kaj kmalu prišla. Napad je trajal kakšnih petnajst minut, takoj po napadu pa so Nemci prišli v vas. Pri sosedovih so pobrali svinje, ko pa so šli v hlev po živino, jih je pregnal žrebec. Vse vaščane so nas nagnali v tovarnjak in nas odpeljali v Domžale. V vasi je stanoval gestapovec Zajen in je to vas rešilo, da ni bila požgana kot Rašica.

Franca Ravbar, Jože Ravbar, Nagličevi, Kumarjevi, družina Maček, Angelca Očepek, Maks Pečar, Slavko Šlander in številni drugi so bili sodelavci Marije in prvih aktivistov na področju Črnuč, ki dodobra poznajo požrtvovalno delo nekdanje

Marija Ravbar s sinom na slovesnosti v Šentvidu

Trzin, Črnuče, Prevoje in Tacec ter nazaj na Ježico. Leta 1941 je k meni prišel Slavko Šlander s prošnjo, da ga spravim do Kumarjevih. Ta podvig je nama spodletel, vendar je nekemu kmetu le uspelo spraviti Šlandra na

aktivistke – kurirke Ravbarjeve. Premalo je prostora, da bi pisali o vseh težavah, naporih, odrekanih in tudi trpljenju, ki ga je prestala Marija. Čeprav aktivistka od samega začetka NOB, nima spomenice, tudi hrepeni po

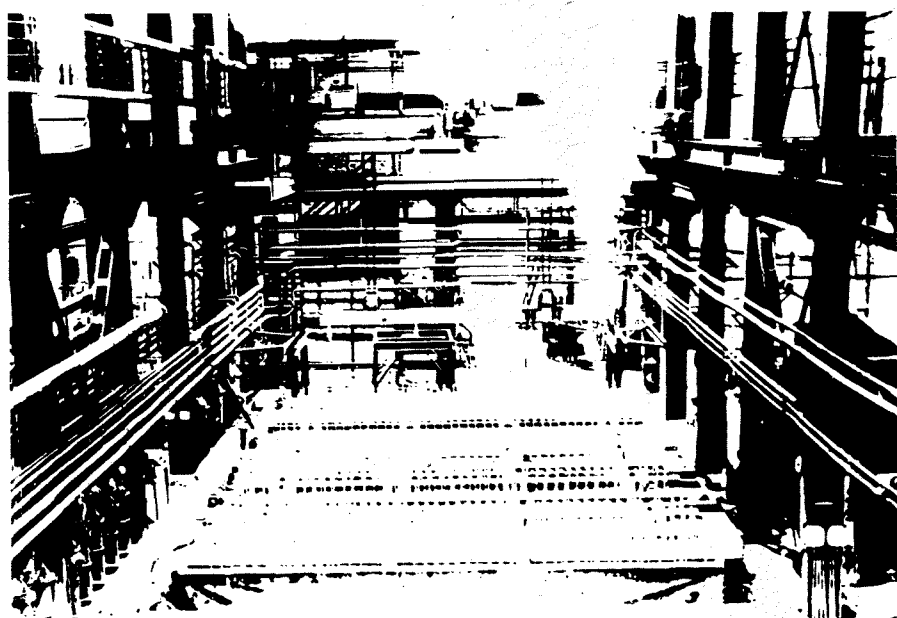
njej ne. Zgodovina se ne ponavlja, pravijo, toda spomini ostanejo, pravi Marija in to je žre. Zakaj?

»Bila sem aktivistka in nato sem tudi ponosna! Da bi se borila s puško v rokah kot številni borci, nisem imela možnosti. Pa sem zato kaj manj vredna? Po tolikih letih se me KO ZB Črnuče skorajda ne spomni več, kar pa ne morem trditi za RO ZZB NOV. Na območju Črnuč in okolice sem pustila del svojega življenja. Ni mi žal. Žal pa mi je, da nisem recimo, povabljen skoraj na nobeno proslavo. Lansko leto so bile ob proslavi Kamniško-rašiške čete na Rašici podeljene plakete ali priznanja nekaterim aktivistom. Zakaj ne vsem? Celo govori se, »aktivisti niso bili borci«. Kaj so pa bili potem? Samo enkrat sem šla na morje, in še to sem si morala sama poskrbeti! O tem, koliko me kdo obišče na domu, bolje da ne govorim!«

Res je, da ne hrepeni niti po spomenici niti po priznanjih, vendar – če sama ni vredna majhne pozornosti, je naj bodo deležni drugi aktivisti, ki so nemara za nas, za družbo dali več, kot je dala Marija. Po njeni pripovedi, ki je žal ne morem vse spraviti na papir, sem ostal – nem! Ob koncu tega zapisa le še vprašanje, ki se sicer ponavlja: Če aktivist, kot je bila Marija Ravbar, ni priznan kot borec, bo morda nekdo le odgovoril, kaj potem je? Ne pozabimo pa tudi tega, da imamo v vrstah borčevske organizacije tudi takšne »borce«, ki še niti aktivisti niso bili!!!

Tekst in foto:
Jože Curin

CINKARNA CELJE

čestita delovnim ljudem
in občanom za praznik dela!

S TV-15 IN SLAVNIKOM NA IZLET

LIKA VČERAJ
IN DANES

SLAVNIK

Odhod: 22. 5. 1982 ob 6.30 uri

Prihod: 23. 5. 1982

Lepote in zanimivosti Like so najlepše v mesecu maju. Lika in Nacionalni park Plitvice sta med najzanimivejšimi predeli Jugoslavije. Tudi pot do Like bo nekoliko drugačna, ne po običajni primorski strani, temveč si bomo spotoma ogledali še zanimive kraje Notranjske. 1. DAN: Odhod iz Ljubljane ob 6.30 uri s Trga osvoboditve. Vožnja z avtobusom v predele kraške Notranjske in mimo Cerknice skozi Lož do Starega trga ter Prezida. Ogledali si bomo zanimivosti v teh krajih, nato pa nadaljevali pot proti Crikvenici in po jadranski magistrali do Senja. Kosilo. Pri Karlobagu bomo zapustili obalo in se preko Velebita podali v Liko. V Gospiću in okolici je polno zanimivosti in nekatere od njih si bomo tudi ogledali (v bližini je vasica Smiljan – rojstni kraj Nikole Tesla, Divoselo, ki je znano iz NOB, Kaludjerovac – ročna izdelava lončarskih izdelkov). Večerja in nočitev v hotelu v Ličkem Osiku. 2. DAN: Po zajtrku vožnja skozi Perušić, kjer je spomenik španskim borcem in žrtvam fašizma. Pot nas bo vodila dalje proti Končarevemu kraju, kjer si bomo ogledali muzej Rade Končara, sekretarja CK KP Hrvatske, nato pa naprej v osrčje Nacionalnega parka – do Plitvičkih jezer. Ogled. Na poti proti Karlovcu bomo imeli krajši postanek v Tušilovićih, ogled hiše Lola Ribara). V Karlovcu bo pozno kosilo. Nadaljevanje poti skozi prelepo Belo krajino proti Ljubljani. Prihod v Ljubljano v večernih urah.

CENA izleta je 1.700 din in vključuje prevoz, hotelske storitve, ki so navedene v programu, ogled, vstopnine, vodstvo in organizacijo izleta. V primeru večje skupine iz istega kraja (40–50 oseb) organiziramo izlet na želeni datum.

Prijave sprejemamo v poslovalnici SLAVNIK Ljubljana, Tavčarjeva 8 a, vsak dan od 8. ure do 15. ure, v soboto do 12. ure. Lahko pa nakažete denar po poštni nakaznici na naš naslov (na hrbtni strani s pripisom za izlet s TV-15 in priimkom).

Vsem delovnim ljudem, občanom in še posebej udeležencem izletov čestitamo k prazniku dela – 1. maju

S TV-15 IN SLAVNIKOM NA IZLET

Tudi inovacije so lahko delež stabilizaciji

O potrebi po širšem in globljem razmahu inovacijske dejavnosti na vseh področjih našega dela smo tokrat spregovorili z Dušanom Marinškom, ki si že vrsto let v Ljubljanski banki prizadeva za širšo družbeno podporo in tudi finančni delež za razvoj inovacijske dejavnosti, ter z Markom Stokinom, ki na Gospodarski zbornici Slovenije »pokriva« to področje.

Temu pogovoru ni botrovalo le vzdušje, ki vsako leto zavladava v naši javnosti za kratek čas ob razstavi inovacij (ki jo organizira Ljubljanska banka) in ob podelitvi Kidričevih nagrad. Želeli smo spregovoriti o tem predvsem zato, ker je novatorstvo, izumiteljstvo in delo na področju razvoja tisto področje, ki je v najtesnejši zvezi z našimi izvoznimi prizadevanji, in hkrati področje, ki mu razvite, ekonomsko močne, pa tudi tiste manj razvite dežele v svetu posvečajo izjemno pozornost.

Le v napredku je bodočnost sveta in tudi naše družbe v njem. Napredka brez razvoja pa ni! Na tej poti je mnogo ovir, mnogo zavor. Nekatere med njimi so objektivne, veliko pa je tudi subjektivnih. Najbrž ne bomo mogli nikoli natančno izračunati, izmeriti za kakšno časovno enoto se svet hitreje vrti, odkar je bila izumljena elektrika, ali pa, odkar na vsa področja z vrto glavo naglavo prodira elektronika. Vsekakor je naglica takšna, da se nimamo časa niti čuditi novostim. Naši dedje in babice so onemeli od začudenja stali na železniški postaji in v strahospoštovanju zrlji sopih prve lokomotive. Potem so se počasi privajali na to novost, ki jim je približala svet in tuja mesta...

Mi danes tega časa nimamo. Novosti v svetu se vsak dan kopičijo, izumi prehitevajo drug drugega tako hitro, da jim komaj sledimo. In vendar je res, da se pri nas do izumiteljstva in novatorstva obnašamo vsaj skrajno malomarno, če že ne izrazito mačehovsko.

Tega je kriva v veliki meri naša velika bojzljivost, menita naša sogovornika, kajti področje izumiteljstva in novatorstva zahteva od družbe ne le razumevanje in moralno podporo, ampak tudi mnogo denarja. Pri denarju, tem ključnem vprašanju, pa je treba upoštevati tudi veliko mero tveganja.

Prvo vprašanje smo postavili takole: kdo v SR Sloveniji skrbi in kdo naj bi skrbel za razvoj tega področja?

Dušan Marinšek: Raziskovalna skupnost Slovenije in Ljubljanska banka-združena banka sta že leta 1974 sklenili »Dogo-

vor o skupnem kreditiranju vključevanja domačih inovacij – raziskovalnih dosežkov v proizvodnjo in delovne procese, ki bi prispevali k povečanju družbene produktivnosti dela«. Ta dogovor je imel razen materialnega tudi velik družbenopolitičen pomen. V obdobju 1973–1980 je Raziskovalna skupnost Slovenije odobrila v ta namen 217 milijonov din, Ljubljanska banka 442 milijonov din, investitorji pa so bili udeleženi s 324 milijoni dinarjev. Za uresničitev nad 200 domačih inovacij je bilo v omenjenih letih in v okviru dogovora uporabljenih 983 milijonov dinarjev. Udeležba pri namenjani posojil za to dejavnost je bila takale: banka je bila udeležena s 50 odstotki, Raziskovalna skupnost Slovenije z 20 odstotki in posamezni posojiljemalec (delovna organizacija) s 30 odstotki.

Od začetka letošnjega leta je v veljavi nov zakon o raziskovalni dejavnosti, ki pa ne predvideva več deleža raziskovalne skupnosti za kreditiranje inovacijske dejavnosti in vključevanja domačih raziskovanih dosežkov v

proizvodnjo in druge procese naše družbe.

No, temeljne banke Ljubljanske banke že od leta 1980, torej že drugo leto same vlagajo sredstva v prenos raziskovalne dejavnosti v prakso.

Kako pa to v praksi deluje?

Sistemske kar dobro, čeprav nastopa tudi vrsta težav, katerih ena je vsekakor ta, da zakon omejuje vse vrste investicij, druga pa se kaže v pomanjkanju sredstev za to dejavnost v temeljnih bankah. Tu velja hkrati pripomniti, da je zanimanje združenega dela za razvoj in napredek inovacijske dejavnosti porastlo, hkrati s tem pa tudi za takoiimenovano rizično sovlaganje sredstev za hitrejše in uspešnejše prevajanje inovacij v proizvodnjo.

Lahko navedete konkreten primer sodelovanja delovne organizacije z LB in raziskovalno skupnostjo?

Tak primer je denimo proizvodnja zdravila redergin. Desetletne raziskave je sofinansirala raziskovalna skupnost, ko pa je nastopil čas prevajanja dosežkov raziskav v uporabo v proizvodnji, je delovna organizacija Lek potrkala na vrata LB, ki je priskočila na pomoč s

sredstvi za organiziranje in vpeljavo poizkusne proizvodnje, nato še s sredstvi za izgradnjo novega obrata za redno proizvodnjo. To je eden zares uspešnih primerov sodelovanja, saj je omenjeno zdravilo v medicini kmalu postalo cenjeno in je že opravičilo razvojna vlaganja.

Kje so po vaše »zamaški« v toku širšega razmaha inovativne dejavnosti in njenega prevajanja v prakso?

Marko Stokin: Osnovne raziskave pa vse tja do aplikativnih raziskav imamo urejeno z zakonom, tisti del, ko gre za prenos v prakso, pa v dogovarjanju o financiranju še ni urejen ali vsaj ne sistemsko. V razvitih državah so državna sredstva v tej fazi udeležena kar s petdesetimi odstotki, ker se zavedajo pomembnosti novih pridobitev za industrijo. In zato, ker pri nas tega še nismo uredili, obleži v številnih delovnih organizacijah mnogo zanimivih inovacijskih pobud v predalih. Same delovne organizacije namreč najpogosteje niso sposobne prenesti finančnih bremen te takoiimenovane »vmesne faze« prevajanja novih zamisli v redno proizvodnjo. Tu se torej porajajo problemi.

D. M.: Istočasno je treba tu dodati, da imamo ta vprašanja v Sloveniji vsaj deloma sistemsko rešena in jih je treba dograjevati, medtem ko drugod po Jugoslaviji na tem področju še vedno dela vsak po svoje.

M. S.: Pred dobrima dvema letoma smo začeli v Gospodarski zbornici Slovenije skupaj z nekaterimi večjimi delovnimi organizacijami v republiki razmišljati o »rizični banki«, ali bolje rečeno, o združevanju sredstev prav v te namene. Enega možnih virov omogoča že ustava od takoiimenovane amortizacije znanja. Za nekatere delovne organizacije že lahko rečemo, da so na dobri poti takega reševanja, tu spet velja omeniti ljubljanski Lek.

Če bi povsod tako razmišljali, bi se lahko iz zbranih sredstev napajale že omenjene faze inovacijske dejavnosti, ko od preizkusov prehajajo v redno proizvodnjo in s tem v funkcionalno življenje.

Kaj pa ljudi, ki se ukvarjajo z novatorstvom, jih imamo v Sloveniji na pretek?

M. S.: Najprej je potrebno ločiti dve vrsti te dejavnosti; ena je množična v delovnih organizacijah in zajema vse tisto, kar lahko vsakodnevno med nami na svojem delovnem mestu prispeva novega, boljšega v procesu dela. Ta dejavnost z dejanskim predznakom množično je v svetu že izredno razvita, medtem ko smo pri nas še vedno glede tega skromni. V svetu poskušajo za večje vključevanje delovnih ljudi v inovacijsko dejavnost – vse mogoče. Vsekakor prednjačijo Japonci, in vsi skupaj, tudi Zahod, smo potrebovali kar lep čas, preden smo začeli razumevati ta japonski fenomen. Druga vrsta inovativne dejavnosti sloni na delu posameznikov.

Pri nas še vedno nismo uspeli delavcev motivirati za novatorsko dejavnost. In menim, da pri nas zlepa ne bo bolje, dokler bo mogoče doseči dober zaslužek brez vlaganja v razvoj in znanje. Temu botrujejo tudi ozka gledanja, zavist in nevoščljivost.

Je to tudi odraz nezaupanja v domače znanje?

M. S.: To sploh ni tako nedolžno vprašanje! Pri nekaterih narodih, v nekaterih državah cenijo le in predvsem lastne dosežke. Pri nas, to je vsekakor globljega pomena, je nezaupanje do domačega znanja že kar v naši podzavesti. Medtem ko povsod po svetu potiskajo lastno znanje vse bolj v ospredje, pri nas le sem ter tja o tem vprašanju glasno spregovorimo, in večini delovnih organizacij se to še vedno »ne izplača«! In še dlje gremo pri nas: če propade neka proizvodnja s tujo licenco, ni pravzaprav to nič tragičnega, če pa se neki doma razvit in v proizvodnjo vpeljan proizvod ne uveljavi, zaženemo vik in krik.

Torej nismo strpni do lastnega razvoja?

M. S.: Nismo.

D. M.: Tudi v banki v začetku ni bilo razumevanja za delovanje na tem področju in se je počasi porajalo.

M. S.: Zdrava logika nam pove, da vsega pač ne moremo izumiti in iznajti sami. Zato moramo biti odprti v svet za izmenjavo tehnologij. Vendar smo v precej dolgem časovnem obdobju popolnoma sloneli na tujo tehnologijo, pri čemer se nam sedaj včasih dogaja, da zaradi določenih sprejetih pogojev ob prevzemu tujih licenc niti ne moremo delovati z lastnimi inovacijami. Nujno bi morali doseči, da bi z nakupi licenc ustvarjali le bazo za lasten razvoj, za tak napredek pa bi morale biti usmerjene tudi vse naše notranje ekonomske zakonitosti.

Mnogo je bilo storjenega po »politični« plati, da bi spodbudili to tako pomembno področje dela. In vendar ugotavljamo, da se to prenašanje v bazo, v delovne organizacije še prepogosto ustavlja pred tovarniškimi vrati. Zakaj?

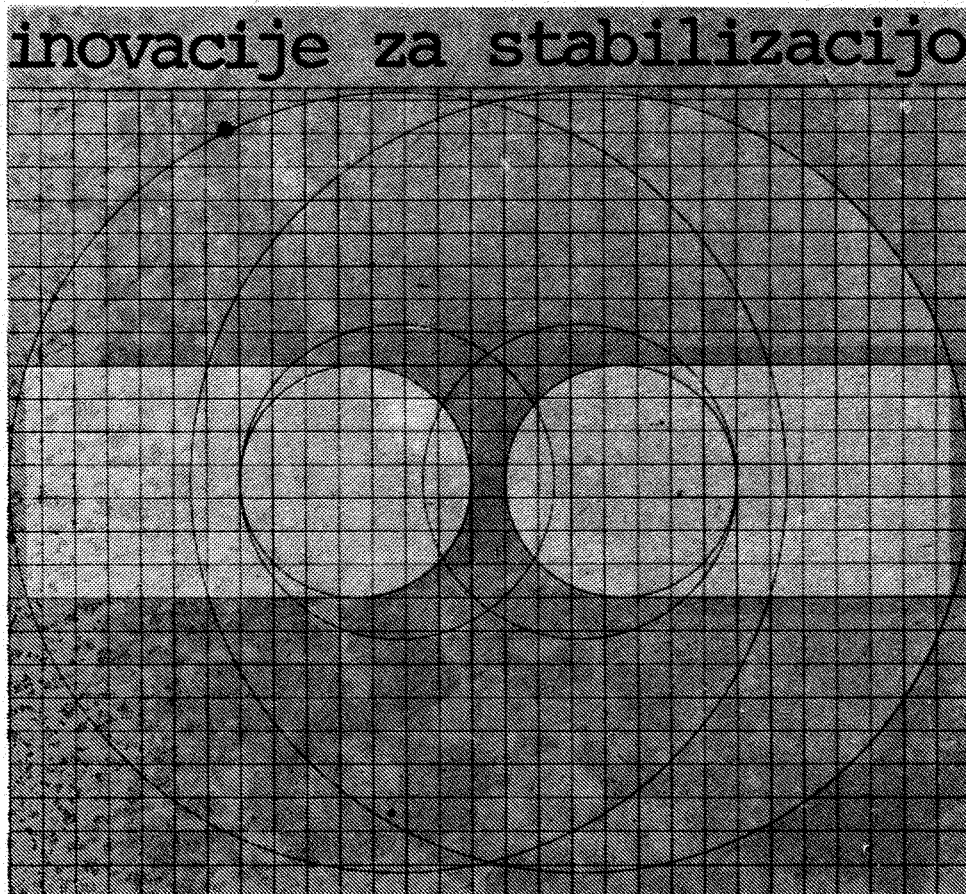
M. S.: Predvsem zato, ker se zaenkrat lahko dohodek ustvarja še na drug, lažji način. Šele takrat, ko bo nuja prignala do tega, je pričakovati izboljšanje. Šele takrat bo izginila zavist, če dobi nekdo za svojo inovacijo stari milijon ali celo več milijonov. Za vse to niso dovolj le jasna stališča, ampak razumevanje bistva in večje vlaganje sredstev. Drugod v svetu je šel in gre ves ta razvoj vzporedno s tekmovalnjem na tržišču. In čeprav je naša sedanja osrednja usmeritev izvoz na konvertibilna področja, še vedno ni tistega zdravega tekmovalnega ozračja za ponudbo cenejšega in kvalitetnega proizvoda.

Vendar lahko imenujemo vsaj nekaj izmed tistih delovnih organizacij, ki se pa pomena razvoja in inovativne dejavnosti v polni meri zavedajo in tudi dejansko delujejo v tej smeri?

D. M. in M. S.: V mariborski tovarni stikalnih naprav že kar lepo število zaposlenih sodeluje v procesu inovacijskih dejavnosti. Omeniti velja tudi železarno na Ravnah, Iskro, Lek, Krko, jeseniško železarno... Ne smemo pač metati vseh in vsakogar v isti koš. Ponekod so zares že na dobri, odlični poti, vendar bi morala biti tako usmerjena večina naše proizvodnje. Navsezadnje je tudi v sodelovanju z deželami v razvoju le v lastnem znanju naša perspektiva.

Najbrž bi bila naša današnja tema in pogovor o inovatorstvu ter razvojni dejavnosti le preveč splošna, če ne bi stopili tudi v delovno organizacijo, ki temu področju posveča veliko pozornost in kjer izkušnje že lahko »govorijo«. Zato smo obiskali mariborsko tovarno stikalnih naprav.

Bojana Žokalj-Jesih

V okviru skupnih prizadevanj za stabilizacijo, dolgoletnem zavzemanju za širšo družbeno skrb in razumevanje področja inovacij, razvojne dejavnosti ter ob že tradicionalnem organizatorskem delu pri razstavah o vsakoletnih slovenskih inovacijah je Ljubljanska banka tudi letos posredovala razstavo »Inovacije za stabilizacijo«. Ob tej priložnosti je v uvodnem govoru dr. Iztok Winkler dejal: »Ne glede na vse pomanjkljivosti pa vendarle ugotavljamo, da v SR Sloveniji tisti del inovacijske dejavnosti, ki nastaja kot rezultat organiziranega raziskovalnega dela, počasi toda vztrajno narašča, dobiva oblike organiziranega sodelovanja in programskega povezovanja med raziskovalnimi organizacijami in materialno proizvodnjo ter obeta, da se bo, vzporedno s krepitvijo planske funkcije v OZD, v naslednjih letih razvila v pomembnejši in kvalitetnejši vir domačih tehnoloških organizacijskih in upravljaljskih inovacij.«

Zakaj imajo v TSN v Mariboru
najbolj razvito inovacijsko dejavnost?

Kjer je inovacija nekaj normalnega

Od konca leta 1974 pa doslej so delavci Tovarne stikalnih naprav, SOZD Elkom iz Maribora dali kar 742 koristnih predlogov, tehničnih izboljšav in izumov, nad 250 pa so jih tudi uresničili v svoji proizvodnji. S temi številkami se TSN uvršča na sam vrh jugoslovanskih delovnih organizacij po številu inovacij na zaposlenega, kajti na sto delavcev imajo na leto dvanajst inovacij, kar TSN uvršča tudi ob bok državam, kjer imajo tovrstno dejavnost dobro razvito. Za naše slovenske in jugoslovanske razmere torej lahko govorimo o TSN, kar zadeva množično inventivno dejavnost, samo v superlativih, čeprav organizator množične inventivne dejavnosti TSN Friderik Javornik z vsem skupaj še sploh ni zadovoljen.

»Res je, da se število predlogov in predlagateljev nenehno povečuje, da ljudje dobijo glede na koristnost svojih predlo-

sa predsednik kolektivnega poslovnega organa našega SOZD Elkom, vendar se je MID že tako zasedla med člane ko-

vendar finančni rezultati kažejo, da se naložba v takega človeka še kako izplača. Lani so na račun MID v TSN prihranili 6

gi delavcev pravočasno do ustrezne strokovne komisije, da ta komisija pravočasno da svoje mnenje, da pride vse skupaj pravočasno na seje samoupravnih organov, da sprejeta inovacija zaživi v praksi. Na tej poti je neskončno veliko število ovir, nasprotovanj, sporov, ki jih delavec – inovator brez pomoči organizatorja MID ne bi zlahka premagal.

Domača inovacija je tudi posebna naprava za varovanje transformatorjev.

Rekordna inovacija

Če bo šlo vse po sreči, bodo morda v TSN že letos uresničili inovacijo, ki bo po prihranku sodila med rekordne inovacije v Jugoslaviji. Z novo metodo srebranja kontaktov, katere se je domislil organizator dela Viktor Pavlič, naj bi namreč TSN prihranila kar 15 milijonov dinarjev na leto.

Glede na pravilnik o MID bi tovarš Pavlič moral dobiti 1,2 milijona dinarjev nagrade.

Doslej so posamezniku izplačali najvišjo nagrado v znesku 147.548 dinarjev – tovaršu Šuleku za poseben stroj za vliivanje aralita (to so prej opravljali ročno), za katerega se zanimajo tudi kupci v ČSSR.

200 inovatorjev

Začetki MID v TSN segajo v leto 1974, ko se je vodstvo kolektiva pričelo pogovarjati z osnovno organizacijo sindikata, naj ustanovi sekcijo inovatorjev. Začetki so bili skromni, vendar dovolj spodbudni, da se je dejavnost razvijala. Tako so leta 1975 sprejeli nov pravilnik, število inovacij je nenehno raslo, toda prišlo je do problema prepočasne reševanja predlogov ter do številnih sporov.

Zato so v TSN izdelali organizacijski predpis, ki je natančno povedal, kdo in kako je dolžan reševati predloge. Reševanje inovacijskih predlogov so za-

Od skupno 700 zaposlenih je v sekcijo včlanjenih kar 200 delavcev.

Pomanjkljivosti

MID v TSN je znana po vsej Jugoslaviji in delavci so dobili že vrsto priznanj, navzlic temu pa imajo delavci TSN vrsto upravičenih pripomb na neurejene predpise, ki zadevajo MID.

Eden največjih problemov MID je, da lahko v delovni organizaciji izplačujejo nadomestila za MID le iz sredstev za osebne dohodke. Če izplačajo nagrade inovatorjem, ostane manj sredstev za osebne dohodke drugih delavcev, kar na člane DO, ki niso inovatorji, slabo vpliva.

Odločno prepočasno je tudi delo zveznega zavoda za patente, ki rešuje posamezne prijave tudi 8 (osem!) let! To povzroča izjemne težave, saj tako ne vedo, kakšno nagrado naj izplačajo avtorju. Če gre za patent, dobi namreč avtor nagrado za dobo 15 let, če pa ni, pa le za tri leta.

Tudi direktor tekmuje

Inovatorji v TSN so izredno ponosni na priznanja, ki jih dobivajo za svojo dejavnost. Tako dobi inovator za vsak potrjen predlog bronasto značko, za pet potrjenih predlogov srebrno in za petnajst potrjenih predlogov zlato značko. Izbirajo tudi inovatorja leta, kar postane tisti, ki je bil v preteklem letu najbolj uspešen.

To priznanje si je za leto 1981 pridobil direktor TOZD Elementi in naprave Martin Dover, ki z drugimi kar naprej tekmuje. V TSN si štejejo za uspeh tudi dejstvo, da se je MID pričela razvijati tudi v TOZD v Srbiji, ki so se pred nedavnim vključile v TSN.

jeli tudi v opisu del in nalog ter sprejeli takšen pravilnik o dodeljevanju stanovanj, da je stimuliral tudi inovatorje.

Ustanovili so sekcijo inovatorjev, katere osnovna naloga je pomagati avtorjem inovacij pri uresnitvi njihovih idej.

Tako so v TSN leta 1980 zabeležili na 700 zaposlenih kar 140 predlogov.

Tega leta so skupaj prihranili 4 milijone dinarjev. Če primerjamo vložen sredstva in prihranke, dobimo razmerje 1:8. Nagrade inovatorjem v poprečju znašajo 10 odstotkov od prihranka. Natančneje povedano: posebno nadomestilo znaša po predlagani lestvici 16 odstotkov prihranka pri majhnih inovacijah ter se glede na večje inovacije znižuje. Tako dobi delavec pri 50.000 dinarjih prihranka 7.250 dinarjev nadomestila, pri milijonu dinarjev 66.750 dinarjev in pri desetih milijonih 1.096.750 dinarjev. To lestvico popravljajo glede na to, ali je invencija nastala v okviru rednih delovnih zadolžitev ali ne.

Friderik Javornik pa nam je povedal še naslednje:

»Pri nas v TSN smo imeli v pravilniku za dodelitev stanovanj in kreditov tudi določbo, da inovatorju sodijo tri točke pri upoštevanju meril za dodelitev stanovanj. Ko smo o tem pravilniku razpravljali, so tej določbi najbolj nasprotovali sindikalni funkcionarji. Številni še namreč mislijo, da so finančne nagrade vse in da so te prenizke. Ugotovili pa smo, da je zelo pomembno vzdušje, v kakršnem inovatorji delajo.«

Nikola Šostarič

gov kar lepe denarne in moralne nagrade, vendar je ostalo še veliko problemov, s katerimi se moramo ubadati vsak dan,« nam je povedal.

Po njegovih besedah je eden največjih problemov ena od najbolj elementarnih človeških lastnosti zavist. Zavist se pojavlja med delavci, največ pa na relaciji delavec – njegov šef – strokovnjak.

Slednji bo namreč le stežka priznal, da se je delavec lahko domislil v proizvodnem procesu česa boljšega kot on, poizkusil bo celo dokazovati, da delavec nima prav, namesto da bi mu pomagal zadevo izpeljati.

Prav zaradi tega je izredno pomembno množično inventivno dejavnost (MID), pravilno organizirati, čim dosledneje sestaviti potrebne samoupravne akte ter ob finančnih nagradah poskrbeti tudi za zdravo inovacijsko tekmovalno vzdušje v kolektivu.

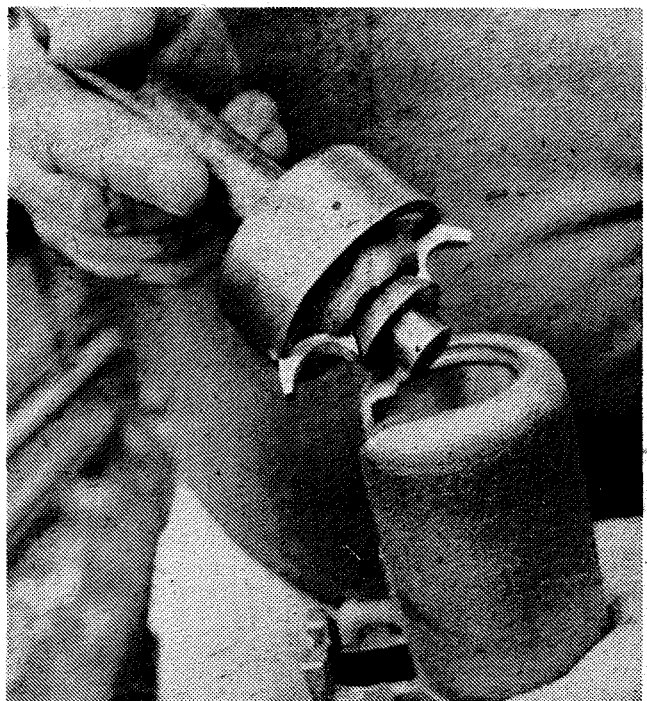
»Največ pa je seveda odvisno od vodilnih,« nam je dejal Friderik Javornik. »Tam okoli leta 1974 je v TSN prišel direktor, ki se je izredno zavzemal za razvoj MID. Samoupravni organi so sprejeli prvi pravilnik, po vsem podjetju so razpostavili omarice za predloge in panoje za propagiranje MID. Leta 1976 je bila dejavnost že tako razvita, da so odprli delovno mesto organizatorja množične inventivne dejavnosti.

Na teh nalogah in opravilih sem se zaposlil jaz in to delo še danes opravljam z velikim veseljem.

Direktor, ki se je s tako vnemo zavzemal za MID, je sedaj sicer že nekaj ča-

lektiva, da si brez nje življenja v kolektivu praktično ne moremo več zamišljati.«

milijonov dinarjev – in samo s tem prihrankom je organizator plačan kar za celih petnajst let! Red-

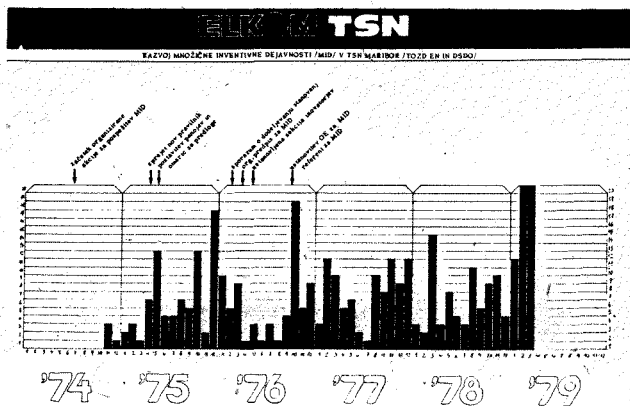
Delavec se je domislil noža, s katerim so odpravili ročno piljenje.

Osebna zavzetost

Resnici na ljubo je treba povedati, da imajo samoupravne akte, v katerih urejajo MID, tudi v marsikateri drugi organizaciji združenega dela, pa vendar se zadeva ne premakne. Množična inventivna dejavnost namreč potrebuje izredno osebno zavzetost ljudi, kajti v inflacijskih pogojih gospodarstva, ko predstavlja koristnost neke inovacije še vse premajhen delček v primerjavi s tistim, kar prinese povišanje cen, drugih poti za razvoj te dejavnosti skoraj ni.

Na videz neki organizator MID (v Mariboru jih imajo tudi v nekaterih drugih delovnih organizacijah) nima dosti dela,

kokke bi namreč našli človeka, ki bi bil pripravljen biti uspešen organizator MID poleg svojega rednega dela. Naloga organizatorja je namreč, da vse zadeve okrog MID gladko tečejo; da pridejo predlo-

Tako se je v TSN razvijala množična inventivna dejavnost

Vlaganja v manj razvita območja so ekonomska nuja

Najbolj bode v oči načelnost brez potrditve v praksi

Kaj pričakujejo manj razviti od bogatejših sosedov?

Pred slabimi petnajstimi leti skorajda nismo hoteli slišati, da imamo med seboj tudi manj razvita območja, nerazvita, kot smo jih sramežljivo tu in tam le poimenovali. Tistikrat tudi ni obstajal nikakršen zakon, ki bi urejeval načrtnejši razvoj teh območij in jih skušal približati

nami v Sloveniji (z novimi mariborskimi vred) in je v zadnjih dveh letih padla za eno mesto (glede na narodni dohodek na prebivalca), kar po besedah predsednika občinske skupščine Darka Bizjaka niti ni tako tragično, veliko bolj tragično je to, da močno zaostaja v primerjavi

raja vse interesne skupnosti.

»Osnova so torej gospodarska vprašanja,« je znova poudaril Darko Bizjak. »Če bi dali ljudem možnost, bi pridelali toliko, da bi lahko dali še drugim. V tem trenutku je v občini bore malo investicij, če odštejemo grad-

ukinjena je beneficirana obrestna mera, ni več olajšav pri združevanju sredstev za SIS materialne proizvodnje (že dve leti se borimo, da bi bilo to sistemsko urejeno)...

Rogaška Steklarna Boris Kidrič je ena redkih organizacij združenega dela, ki je še pripravljena investirati na manj razvitem območju Kozjanskega.

Mnoge delovne organizacije po Sloveniji imajo svoje počitniške domove, kaže pa, da zanje vsaj v visokogorskih letoviščih ni zanimanja. Morje je privlačnejše. To velja za Logarsko dolino, tudi Kranjsko goro in še kje. Velja tudi za Trento. Nedolgo tega so bili na tolminski občinski skupščini neprijetno presenečeni, ker so jim tovariši iz kranjske Iskre, ne tako majhnega podjetja, vljudno vrnil v upravljanje docela opremljen dom v Trenti z obrazložitvijo, da njihovi delavci ne kažejo nobenega posebnega zanimanja za letovanje v tej prečudoviti alpski dolini.

Po vsem tem bi človek sodil, da nam niti ne gre tako slabo...

Za premislek še to:

V Trenti je precej objektov, primernih za letovanje, za počitniške domove, ki jih skupščina občine Tolmin nudi vsem, ki si žele svežega gorskega zraka in trka na dušo organizacijam združenega dela, da pridejo k njim.

razvitejšim, bila so takorekoč prepuščena sama sebi. Ko smo to pred leti vendarle uredili in so se stvari začele premikati na bolje, je besedico »nerazvitost« zamenjala nekoliko blažja »manjrazvitost«, iz družbine so izpadle nekatere občine, vendar šest slovenskih občin še vedno v celoti nosi ta predznak (Lenart, Lendava, Ljutomer, Ormož, Sentjur pri Celju ter Šmarje pri Jelšah), triindvajset pa le delno, med njimi Ilirska Bistrica z Brkini, Cerknica, Dravograd, Črnomelj, Laško, Murska Sobota, Novo mesto, Postojna, Sevnica in še nekatere druge, zlasti tiste ob meji.

Novi zakon o manj razvitih izpred leta dni o pospeševanju skladnejšega razvoja manj razvitih območij pa ne govori samo o občinah, ampak tudi o krajevnih skupnostih, ki so v desetkilometrskem pasu ob državni meji, in o posameznih geografskih območjih. V tem pogledu se od prejšnjega srednjeročnega načrta ni kaj dosti spre-

s povprečjem v Sloveniji. Darko Bizjak meni, da problematika enakomernjšega razvoja zaradi znanih problemov ni več v ospredju in da potreba po tem nikjer več omenjena v tisti ostrini, ki bi jo problem zaslužil (»Čudno te pogledajo, če to sploh kje omeni!«). Rešitev problema je v vlaganju, vendar so bili pogoji za investitorje v preteklosti premalo stimulativni, danes pa so skorajda nični, manj razviti pa prepuščeni sami sebi in objektivnim pogojem razvoja.

»Menimo,« je dejal predsednik šmarske občinske skupščine, »da je to kratkovidna politika, ki ne more dolgo trajati, in da so vlaganja in hitrejši razvoj manj razvitih območij ekonomska nuja in ne toliko socialno vprašanje. Socialni problemi v občini niso pereči, ne bjeemo plati zvona zaradi njih, bolj nas skrbi starostna struktura prebivalstva, ki je iz leta v leto slabša.«

Precej težav povzroča tudi neenakomerna razvitost ob-

njo hotela v Rogaški Slatini, gostinsko-trgovskega objekta v Šmarju pri Jelšah (iz sredstev, zbranih po potrebi), gostinskega objekta v Viršanju (potresna sredstva), razširitev Steklarne v Kozjem (kar bo prineslo najmanj sto delovnih mest), ki bi zagotovile nova delovna mesta, ki jih na Šmarskem tako potrebujemo.«

Mladina uhaja

Odkar se na glas pogovarjamo o tej naši vesti, o manj-

Tolminska občina, četudi ne vsa manj razvita, je po marsičem zanimiva, ne glede na naravne lepote, na Trento in venec gora. To je hkrati največja slovenska občina po površini, ki šteje 21.000 prebivalcev in zajema del triglavskega pogorja, Trento, dolino Koritnice, Lepeno, Zadnico, kranjsko pogorje, Breginjski kot, dolino Idrijce, Trebuše, Baško grapo in del Banjške planote.

Glede na narodni dohodek je nekje v zadnji tretjini slovenske lestvice razvitosti, kar sicer ni zaskrbljujoče, slabše pa je to, da število prebivalcev nenehno pada. Močno je odseljevanje, izredno slaba starostna struktura prebivalcev.

Po potresu pred leti, ki je prizadel domala vso občino, se je marsikaj spremenilo, predvsem pa je spremenila svojo podobo pokrajina, ki si je z mnogimi gradnjami, ne vedno najustreznejšimi, nadela novo lice. Tolminsko si še danes celi rane.

Občina je ena tistih, katerih meje tečejo precej dolgo vzporedno z državno mejo, krajevine skupnosti pa, ki so mejaši, pa so skorajda po pravilu vse manj razvite, nekatere vasi pa še celo ceste ne premorejo.

razvitih, je občina Lenart v Slovenskih goricah na zadnjem mestu med slovenskimi občinami in kljub krčevitim naporom ji ne uspe zlesti niti za mesto navzgor.

»Problem manj razvitih,« je poudaril Edo Zorko, predsednik izvršnega sveta skupščine občine, »je vse manj prisoten v dnevni, praktični politiki in če bomo tako nadaljevali, ne bomo nikamor prišli z enakomernim razvojem. Nasprotno, oddaljujemo se. Pobožna želja Gospodarske zbornice, priporočilo, naj bi razvitejši investirali na manj razvitih območjih, se ni nikoli docela uresničila ali vsaj v obsegu, ki bi bil za nas vsaj delna rešitev. Programov, ki bi nas potegnili iz leta trajajočega stanja, ni, po drugi strani pa so se poslabšali tudi sistemski ukrepi, ki naj bi zagotovili enakomernjši razvoj. Precej ugodnosti je odpadlo,

ko, »bomo vendarle skušali narediti, kar bo v naših močeh. Letos naj bi zgradili farmo za 2500 govejih pitancev, v srednjeročnem obdobju pa bomo z melioracijami skušali pridobiti nekaj plodne zemlje, vendar je uresničitev teh načrtov iz več razlogov vprašljiva. Načrtno nameravamo pospeševati tudi vzrejo bekonov ter vinogradništva in sadjarstva. Projekt bosta sofinancirala banka in Fructal (jagodičevje), vendar banka še ni dokončno definirala svoje odločitve, mi pa menimo, da bi to morala storiti.«

Organizacije združenega dela so kolikor toliko uspešne, kot povsod drugje pa tudi tukaj obstaja problem nadaljnje širitve proizvodnje. O tem se sicer pogovarja Livarna, menda tudi Klemos, pripravljajo tudi program za Zgornjo Ščavnico, naslednje leto namerava to storiti

Lilet iz Maribora, vse to pa bo prineslo od dvesto do tristo delovnih mest.

Brkini se celijo

V ilirskobistriški občini je štirinajst krajevnih skupnosti od dvajsetih na manj razvitem območju Brkinov, ki v celoti spadajo v to družino in si jih skupaj z ilirskobistriško občino delijo še postojnska in sežanska.

Kako rešiti Brkine? Predsednik občinskega izvršnega sveta Janez Kirn odgovarja:

»Storili smo vse, da bi razvili gospodarstvo do naj-

divdevajo precejšnje plantaže sadovnjakov, načrtujejo skupne hleve (nekaj jih je že), pašne skupnosti ter vaskne in strojne skupnosti, za kar bodo po zagotovilih dobili določen del družbene pomoči.

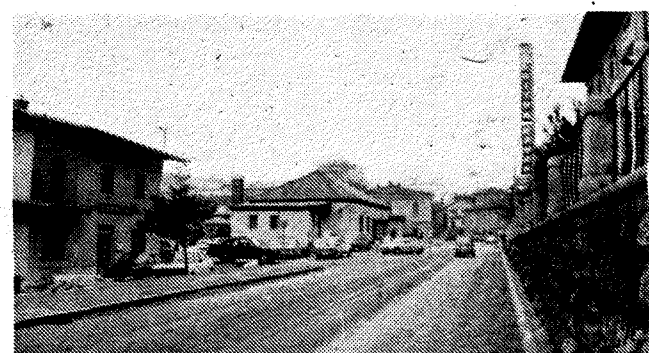
»Dogovorili smo se, da bomo o teh problemih govorili na kongresu slovenskih komunistov in zahtevali, da se to vnese v resolucijo.«

Kirn misli, da so možnosti za razvoj kmetijstva na ilirskobistriškem območju, predvsem pa na Brkinih, precejšnje, da pa občina pezo razvoja ne bo zmožna nositi sama.

»Na žalost so ljudje, ki so dijali manjrazvite po zunanjem, površinskem izgledu, je dejal Kirn. »Imate čudovite vasi, lepo pokrajino, pravi, ko se vozijo po brkinski cesti, pozabljajo pa, da je mladina odšla, da so gospodarji stari nad šestdeset let.

Akumulacija? Do nedavnega je bil ta vidik gospodarstva zadovoljiv, lani, še posebej letos pa se je vsa zadeva bistveno spremenila. Naše štiri delovne organizacije, nosilci gospodarske moči v občini, Lesonit, Plama, Tovarna organskih kislin in Transport, so neposredno ali posredno odvisne od različnih oblik energije. Kako je v zadnjem času z energijo, vemo. Zmanjšanje sredstev zaradi podražitev energije in s

večjih možnih meja, ne le na območju manj razvitega predela, pač pa tudi na obrobju. Odprli smo precej novih delovnih mest, predvsem s lastnimi sredstvi, pa tudi s sredstvi organizacij združenega dela, ki imajo sedež

V ilirskobistriški občini skušajo probleme reševati sami.

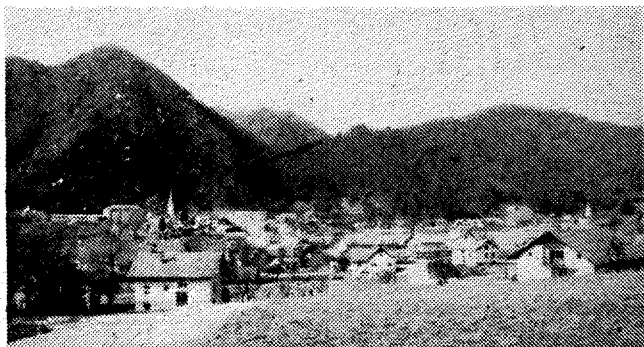
izven občine. To so seveda redke izjeme – zdi se mi, da imajo takšne probleme vse manj razvite občine – navedel bi mirenki Ciciban, ki ima obrat v Jelšanah, pa blejske Vezanine in Eto iz Cerknega (ki bo najbrž zgradila še en obrat)... Kot rečeno, levji delež razvoja je nosila in še nosi domača industrija, domače gospodarstvo. Veliko vlagamo tudi v razvoj infrastrukture, zgradili smo brkinsko slemensko cesto, dograjujemo vodovod, precej smo storili pri gradnji lokalnih cest...

Kljub temu da ilirskobistriško območje ni kaj prida za razvoj kmetijstva, bodo

tem sposobnosti gospodarstva, da investira, povzročajo nove probleme.«

»Uspelo nam je, da nismo več v celoti manj razviti!«

Tako je z dobršno mero ponosa zatrdil Rok Uršič, predsednik komiteja za družbenoekonomski razvoj občine Tolmin, in dodal, da je to predvsem zasługa domačega gospodarstva. Največ kovinsko predelovalne industrije in delno tudi tekstilne in ne nazadnje tudi vse bolj razvijajočega se turizma, od katerega si v Tolminu

V Kozjem je skoncentrirana večina industrije na Kozjanskem.

menilo: med slednje še vedno štejemo Slovenske gorice, Haloze, Kozjansko, Polkpolje, Suho krajino, Brkine in Bloško planoto.

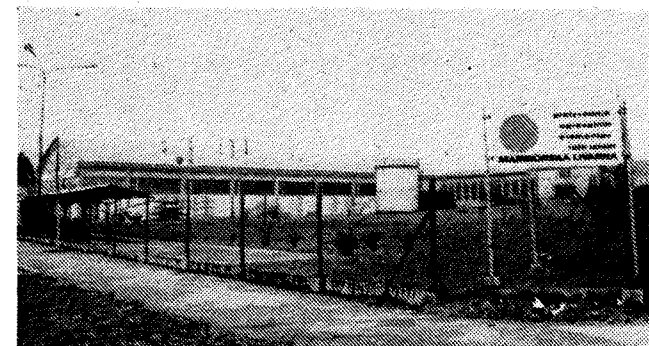
Kaj menijo o sebi manjrazviti sami? Obiskali smo šmarsko, lenarško, ilirskobistriško in tolminsko občino in povprašali njihove predstavnike ter tako skušali vsaj delno osvetliti njihove probleme, ki se od občine do občine ne razlikujejo kaj dosti.

»Naše gospodarstvo je zdravo!«

Šmarska občina je trenutno na 57. mestu med 64 obči-

čine, južni del, Kozjansko, na primer, je znatno slabše razvit od ostalega in znižuje povprečje.

Šmarčani pa ne vidijo možnosti razvoja le v industrializaciji, pač pa tudi v kmetijstvu in z njim v turizmu. Doslej so preusmerili okoli šeststo kmetij, v načrtu pa imajo še okoli 1100 kmetij. Skušali bodo izkoristiti domala vso plodno zemljo, ki jo imajo na voljo. Nekaj uspehov se je seveda že pokazalo: glede splošne porabe niso več dopolnjevana občina (kar spet poraja precejšnje probleme), dobivajo pa dopolnilna sredstva za sko-

Lenarčanom je priskočila na pomoč mariborska Livarna.

skušali potegniti kar največ iz te panoge, predvsem na Brkinih. Kljub razbrzdanoosti pokrajine in veliki razbičnosti zemljišč. Kljub množičnemu izseljevanju po vojni in zaradi tega tudi današnji sila neugodni starostni strukturi prebivalstva. Pre-

mного obetajo. Veliko zaslug ima tudi eno največjih prevoznih podjetij pri nas, Avtoprevoz Tolmin. Imajo skorajda trideset obratov, ki vsaj za silo zagotavljajo zaposlitev večini občanov, četudi zadnja beseda še ni izrečena.

Rekli so:

Darko Bizjak:

»Imamo zdravo gospodarstvo, ki ga je treba razvijati, saj je visoko akumulativno: Steklarne Boris Kidrič, lesna industrija Bohor, Zdravilišče, tekstilna industrija Metka, Vital, KORS: Domala vsi so izvozno usmerjeni, dohodkovno povezovanje je močno (Zdravilišče gradi skupaj s kranjsko Savo novi hotel v Rogški Slatini), vendar je te industrije premalo, da bi se lahko koreniteje spopadli z odpravljanjem manjrazvitosti. Res je tudi, da gre del te visoke akumulacije na pleča delavca, ki ima za 15-20% skromnejšo plačo od slovenskega povprečja. V naslednjem srednjeročnem obdobju bomo dobili okoli 35 milijard dopolnilnih sredstev. Ali je to potrebno? Mar ne bi bilo bolje, če bi investirali ta sredstva v razširitev proizvodnih kapacitet že obstoječega gospodarstva, ki bi tako lahko proizvajalo še več...«

»V preteklosti pa tudi danes smo veliko proble-

Investiraj v tisto, kar je že. S samoprispevkom vsega ne bomo – in ne moremo – rešiti. Veliko žrtvujemo: tri odstotke od osebnega dohodka damo za gradnjo infrastrukture, da o prostovoljnih prispevkih in urah dela ne govorim. Na ta način zberemo ogromna sredstva, toda od občine dobimo bore malo.«

»Kaj storiti? Nikakršne klic na pomoč, nikakršne

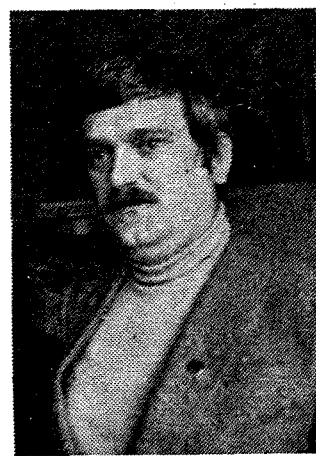

tožbe, užaljenost, kaj vem kaj, vendar bi bilo treba, kljub znanim težavam, odnos do manjrazvitih spremeniti, vso politiko prilagoditi dejanskim razmeram, biti bolj elastičen – od bank do raznih komisij, Izvršnega sveta do občinskih izvršnih svetov, naposled bi tudi SISEOT moral biti bolj prožen. Kakorkoli že, čestokrat naletimo na to, da ga ne razumevanje...«

Janez Kirn:

»Če smo kaj dosegli, potem bi se rad pohvalil, da mladi zadnja leta ostajajo doma, tudi na Brkinih.«

»Od leta 1971, ko smo se dokončno zavedli nuje, da je treba Slovenijo razviti enakomerno, je bilo marsikaj narejenega za manjrazvite. Dokopali smo se do stimulativnosti

tistim, ki so vlagali, stvari so bile sistemsko opredeljene. Zadnji dve leti je zadeva običajna zgolj na papirju, pri načelnosti. Ne moremo biti zadovoljni z zmanjševanjem sredstev, z delnim uresničevanjem predvidenih nalog, po-

manjkanjem sleherne stimulacije investitorjem.«

»Menimo, da bi se morala investicijska aktivnost na manj razvitih območjih, ne le v gospodarstvu temveč tudi izgradnji infrastrukture, tvorno vključiti v stabilizacijska prizadevanja. Upravičeno trdimo, da so razlike v razvitosti – in to ponekod kar precejšnje – čestokrat vzrok za marsikateri problem v celovitem razvoju Slovenije. Te razlike se bodo gotovo še večale, kar ni dobro. Primer: povprečna letna stopnja rasti družbenega proizvoda po tekočih cenah v obdobju 76–80 je bila za Slovenijo 24,6%, za manjrazvite 27,6%, kar je brez dvoma pohvalno. Ocene za lansko leto to zadovoljstvo precej potiskajo navzdol: rast za Slovenijo 35%, za manjrazvite 33,6%.«

»Počasi meljejo administrativni mlini. Že pred dvema letoma smo dali delati študijo o razvoju kmečkega turizma. Se vedno se ukvarjajo z njo...«

Rok Uršič:

»Ne moremo se strinjati s tem, da manjrazviti nimamo nikakršnih olajšav. Tudi banka ne defini-

ra svoje politike do nas, čeprav je načelno povsod zapisano, da je treba pospeševati razvoj takšnih območij.

Kriterije za nas bi morali bistveno omiliti. Pogledajte, mi smo lahko zadovoljni, če se sploh kdo hoče v Trento ali Breginjski kot. Naš interes – to pa bi moral biti interes celotne skupnosti – je, da ljudje ostanejo ob meji, da se materialno krepijo, da žive z zavestjo, da družba ni pozabila nanje. To je, naposled, pomembno iz več razlogov.«

»Kar smo storili, smo skorajda sami. Investiral je le mirenski Ciciban. Tako dolgo smo žolčno razpravljali, kaj in kako z revnejšimi Slovenci, da so nam ti, siti prerekanj, naposled ušli. Pri nas niti kaj dosti več ne nameravamo graditi, ker ni delavcev. Okoli sto jih je celo v sosednji Italiji, na začasnem delu v tujini pa okoli dvesto.

minu upajo, da bodo hribi znova oživele. V občini imajo tudi SIS za pospeševanje kmetijstva, ki pa ima bolj plitek žep.

»Vse bolj se zavedamo dejstva, da imamo veliko priložnost v turizmu. Alpski turistični center Bovec je že lani vendarle splaval iz težav in zadihal s polnimi pljuči. Dobro prodajamo Kaninsko vas pri Bovcu, precej je pripomogla nova žičnica. Kljub vsemu dolin še vedno nismo uspeli oživiti. Z zadovoljstvom sicer ugotavljamo, da se je po dolgih težavah vendarle začel razvijati kmečki turizem, zlasti na šentviški planoti, kjer ponuja gostoljubje pet kmetij. Pripravljamo še deset kmetij,« je zadovoljno razpredal Rok Uršič.

Pri tem bi kazalo opozoriti na izredno dobro – in koristno – povezavo ob meji, kar se je še okrepilo po sprejetju osimskih sporazumov. Gre za konkretne akcije, za gospodarsko sodelovanje. Kobarška Planika načrtuje

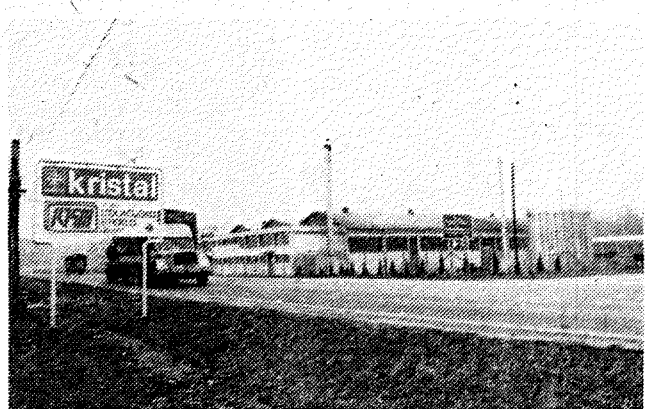
Precej preglavic je Brkincem povzročila katastrofalna zmrzal pred dvema letoma. Iz brkinskih gozdov je bilo treba spraviti preko tristo tisoč kubičnih metrov lesa (in jih bo še treba), lani in letos so priskočili na pomoč vsi slovenski lesarji in spravili iz gozdov več kot 130.000 kubičnih metrov. Letos bodo začeli z biološko sanacijo na 250 hektarih, nekaj pa se bo obnovilo z naravno obnovo. Sanacija bo po predvidevanjih končana do leta 1985.

Brkinsko območje je prejelo lani in letos za odpravo posledic ujme okoli 23 starih milijard dinarjev, celotna škoda pa je znašala blizu sto milijard.

skupaj z italijanskim partnerjem tovarno v Beneški Sloveniji, izredno dobro sodelovanje pa so dosegli z Italijo pri skupnem načrtovanju smučišč na Kaninu in Snežnim sedlom (Sella Nevea) onkraj meje. Skupna ponudba bo užitek popestrila, odpadle pa bodo prenekateri težave. To povezovanje je pomembno tudi zaradi tega, ker onstran žive naši ljudje, pa tudi nekatere naše vasi so navezane v določenih stvareh na Beneško Slovenijo. Sedaj bodo morali misliti predvsem na telefonsko povezavo obmejnih vasi pa tudi na zgraditev cest. Robedišče, najzahodnejše jugoslovansko ozemlje, ne premore niti ceste, kaj šele kaj drugega. Vendar se Tolmincem odpira obetavna možnost: nekdo se ponuja, da bi v Robedišču postavil hleve, trgovino, bife...

»Naj pride, oprostili ga bomo davka,« odločno zagovarja pripravljenost občana Rok Uršič. Če bodo v prihodnje usposobili mejni prehod Robič, bi preusmerili del trgovskih prometnih tokov od Trsta, Gorice na Vi-

iz Tolmina, Darko Bizjak iz Šmarij pri Jelšah, Edo Zorko iz Lenarta in Janez Kirn iz Ilirske Bistrice. Vsi so si edini, da bi za manj razvite ne smeli veljati isti kriteriji kot za bogatejše Slovence: revnejši je še vedno stežka do-

Večina dislociranih obratov v lenarški občini je zbrana prav v občinskem središču, tudi Kristal, tozd Izolacijsko steklo.

dem, Čedad in Tolmin ter naprej v Ljubljano, kar bi za občino pomenilo znatno preročnost.

haja bogatega. Marsikdo, pravijo, ki je nameraval investirati na njihovo območje, se je pozneje premislil. Dogaja se tudi to, da nekateri ukinjajo obstoječe dislocirane obrate... Zunanja podoba nikakor še ni odraz notranjega stanja, pravijo v vseh štirih občinah.

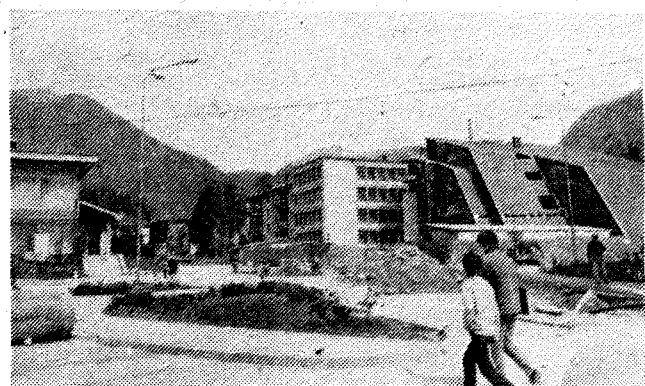
V preteklih petih letih so manj razvita območja v Sloveniji obsegala trideset odstotkov republiškega ozemlja, na njih je živelo 20,7 odstotka prebivalstva. V novem srednjeročnem obdobju bodo po novem zakonu o manj razvitih območjih obsegala 29,3 odstotka ozemlja in 16 odstotkov prebivalstva v republiki. Nekaterih ugodnosti, ki po zakonu o pospeševanju skladnejšega razvoja pripadajo manj razvitim območjem, naj bi bilo torej deležno okoli tristo tisoč prebivalcev.

Milenko Strašek

V veliko večji meri nameravajo izkoristiti planine in ponuditi ljudem, ki še žive v teh saminah, kolikor toliko znosne življenjske pogoje.

Kako naprej?

Tako torej menijo o sebi in svojih problemih Rok Uršič

Tolmin, nova blagovna hiša. Popotresna gradnja.

Edo Zorko

»Skupaj z negospodarstvom imamo zaposlenih okoli 2300 občanov. Na delo izven občine se vozi okoli 1800 ljudi, v inozemstvu jih je še vedno okoli 600... Nimamo iluzij, da bi se hitro iztrgali iz spon manjrazvitosti. Smo pač prisiljeni na politiko majhnih korakov, zato se zavedamo, da bomo morali še močneje graditi na združevanju dela in sredstev iz območij izven občine.

Dopolnjevanje? Tega bi vendarle moralo biti vse manj. Če daš meni, vzameš nekomu drugemu.

»Pred potresom smo si zastavili koncept razvoja tako, «je dejal Rok Uršič, da je treba postaviti obrata zlasti v najbolj nerazviteh predelih občine, in ta koncept se je skorajda v celoti uresničil. V dolini Trente bomo še to leto zgradili obrat, pri črki pa je zaenkrat ostal obrat v Nemškem rutu in Gorenji Trebuši, vendar menimo, da bomo

to uspeli uresničiti še letos.

Kot rečeno, uspelo nam je, da nismo več v celoti manj razvita občina, imamo pa še precej šibko razvitih predelov, zlasti ob meji, celotno Bovško, Breginjski kot, kjer je migracija precejšnja, in predel okoli Mosta na Soči. Na Bovškem nekaj že gradimo, za Most na Soči pa predvidevamo postavitev obra-

ta v Breginjskem kotu.«

Po besedah predsednika komiteja za družbenoekonomski razvoj občine je bilo v zadnjem času izredno veliko vlaganj v razvoj kmetijstva. V Breginjskem kotu so zgradili skupne hleve, nekateri so prav vzorni. Kakšne posebne prednosti kmetijstvo na Tolminskem nima, se pa širi ovčereja, in v Tol-

OPEKARNA RADVANJE MARIBOR

ČESTITA ZA PRAZNIK DELA – 1. MAJ
VSEM DELOVNIM LJUDEM IN OBČANOM!

SKUPŠČINA OBČINE KRANJ

IN DRUŽBENOPOLITIČNE ORGANIZACIJE

čestitajo za 27. april – dan OF in
1. maj – praznik dela vsem delovnim
ljudem in občanom!

Prvomajska parada 1944. leta na osvobojenem ozemlju v Goriških Brdih

Bilo je v okupirani Evropi, daleč od zavezniških front. Rdeča armada je končala svojo zimsko ofenzivo, v kateri je deblokirala Leningrad in dosegla linijo Narva - Vittebsk (500 kilometrov zahodno od Moskve), a na jugu so njene enote osvobodile Krim in prišle do romunske meje. Anglo-Amerikanci pa so brezuspešno napadli nemško »Gustavovo obrambno linijo« pri Casinu južno od Rima. Težko pričakovane odporne zavezniške »druge fronte« v Evropi še ni bilo na vidiku. Narodnoosvobodilna vojska Jugoslavije pa se je vse bolj krepila in zadajala vse hujše udarce nacističnemu okupatorju.

Vas Šmartno v Goriških Brdih - nedelja, 30. aprila 1944. leta. Ljudstvo iz vse okolice je prihitelo, da prisostvuje prvi prvomajski vojaški paradi, katero je organiziral štab Briško-beneškega odreda. Tribuna je bila okrašena s slovenskimi in jugoslovanskimi trobojnicami in z lepo izdelanimi napisi ter s slikami Tita, Stalina, Churchilla in Roosevelta. Na njej so bili zbrani predstavniki štaba Briško-beneškega odreda, predstavniki OF in KPS ter predstavniki italijanskih partizanov - garibaldincev. Pred številnimi gledalci je na eni strani ceste stal dvored pripadnic Zveze slovenske mladine v enakih oblekah (temna krila, bele bluze z rdečo samoveznico in trobojnico).

Ob zvokih godbe 1. bataljona se je pojavilo čelo parade. V paradi je najprej nastopil 1. bataljon odreda in za njim italijanski partizanski bataljon »Mazzini«. Ob prihodu borcev je nastalo viharo pozdravljanje in vzklikanje in občinstvo je dvigalo roke v pozdrav. Naše titovke in precej enoten kroj oblek borcev so napravili na gle-

dalce prav dober vtis; prav tako tudi italijanski partizani s svojimi garibaldinskimi čepicami in rdečimi rutami okoli vratu. Za njimi je korakal vod briških pionirjev z lesenimi brzostrelkami in bobnom.

Po svečanem mimohodu je bil miting s pestrim sporedom. Naprej naša himna »Naprej zastava slave« in ze-

ska himno, pionirji pa nekaj pesmi. Tudi zbor bataljona »Mazzini« je zapel par pesmi. Na splošno zahtevo prisotnih je spregovoril tudi odredni politkomisar tovariš Franc Črnugelj-Zorko, ki je opozoril na izdajstvo beograjske gospode in kraljeve vlade, ki so pustili narod na cedilu v najhujših trenutkih. Primerjal je, zakaj je stara Jugoslavija takoj kapitulirala,

lo učinkovit pozdravni nagovor predstavnika narodne oblasti tovariša Joža Štakoliča-Pepija. Nato je sledil nagovor komandanta odreda tovariša Franca Uršiča-Jožka, ki je pojasnil pomen triletnice OF in mednarodnega delavskega praznika - 1. maja. Za njim je govoril politkomisar bataljona »Mazzini«, ki se je zahvalil prebivalstvu za pomoč in ugoden sprejem italijanskih partizanov v teh krajih ter obljubil vztrajno borbo svojega bataljona proti fašizmu. Opozoril pa je, da bo ta borba še težka. Spoznal je pogum slovenskega naroda ter vedel, da ne bo klonil do končne zmage - ko bo vsem narodom vihrala zastava svobode. Zbor 1. bataljona je nato zapel novo sovjet-

la, a zakaj ljudstvo ne popusti pod nobenim pritiskom. Pri tem je ožigosal četnike ter belo in plavogardistične narodne izdajalce in poudaril, da ima to v Brdih poseben pomen, ker so se četniki prav tu šele nedavno poizkušali zasedrati s propagando in vojaštvom, a so pri tem zelo klavirno propadli. Poveljalec je slehernega Slovenca k sodelovanju z NOV in POS, saj so bile dane možnosti, da vsak pomaga v borbi - ne samo borci.

Potem je sledila igra »Slovenska družina«, ki so jo uprizorili borci 1. bataljona skupaj z mladinkami. Sledil je nastop pionirskega voda z brzostrelkami in nagovor njihovega vodnika, ki je poudaril voljo pionirjev, da po-

magajo partizanom. V zboru so zapeli »Mi smo vojski korenjaki«. Dve pripadnici Zveze slovenske mladine sta recitirali dvogovor »Fašist in partizan«. Sledila je mladinka z recitacijo »Požigalčeva suknja« Mateja Bora, nakar je zbor 1. bataljona zapel »Fantje se zbirajo...«. Mladinke so recitirale igro »Žena«, katero je napisal takratni sekretar okrožnega komiteja KPS za Brda tovariš Lado Marovt. V njej so mladinke prikazale svoj sestanek in na njem razpravo o OF. Igra je obravnavala tudi zelo aktualno mobilizacijsko vprašanje. Na koncu so nastopile še pionirke z recitacijo in pesmijo. Miting je zaključil z govorom tovariš Mirko Simčič-Izidor, član okrožnega komiteja KPS za Brda.

Govore so stalno prekinjali vzkliki tovarišu Titu, Rdeči armadi in zaveznikom, podobno so vzklikali tudi ob zaključku vsakega govora.

S to uspešno prvomajsko parado in proslavo, ki ji je sledila, je Briško-beneški odred dosegel v izpolnjevanju svoje vojaške, politične in kulturne vloge nov pomemben uspeh. Poudariti je treba zelo uspeh in široko zasnovan kulturni program proslave, kakor tudi sodelovanje italijanskih partizanov in govor njihovega politkomisarja. Tako se je takrat vzpostavljalo in razvijalo sodelovanje s protifašističnimi borci iz Furlanije in Italije - vse v cilju skupnega delovanja za uničenje nacifašizma in osvoboditev naših narodov.

(Opis in program parade je povzel po poročilu takratnega vojnega dopisnika Briško-beneškega odreda tovariša Franca Prajsa, katero je ohranjeno v Inštitutu za delavsko gibanje Slovenije v Ljubljani).

Danilo Perčič

Ob štiridesetletnici prvih talcev v Radohovi vasi

Pred štiridesetimi leti se je v Ljubljani na pobudo komunistične partije ustanovila protiimperalistična organizacija, ki se je imenovala Osvobodilna fronta. Komunistična partija Slovenije je pozvala vse napredne ljudi, naj gredo v boj za svoje pravice, za svojo svobodo. Slovenski fantje in možje so odhajali v gozdove, kjer so se formirale partizanske skupine. Iz naših gozdov je prežala smrt na okupatorja in partizanske puške so pele pesem junštva in zagriženega boja.

Kremenjak je postal prava vojašnica. Tod je živel svoje partizansko življenje Štajerski odred, ki je nenehno izvajal manjše in večje akcije, napadal italijanske postojanke in za Italijane važne gospodarske objekte.

Okupator je zahteval nove trume italijanskih vojakov ter povečal svoj teror nad prebivalstvom. Toda vse zaman. 24. aprila 1942 je okupacijska oblast izdala odlok, da bo po vsaki diverzantski akciji postrelila določeno število talcev. Toda narod se ni zbal. 26. aprila 1942 je partizanski komandant Marok dal minirati železniško progo med Ivančno gorico in Sentvidom. To je bila glavna prometna žila za oskrbovanje italijanske vojske. Proga je bila minirana na treh krajih, in ko je v noči med 26. in 27. aprilom pripeljal vlak, je zletela v zrak. Preplašeni italijanski vojaki so se razbežali. Italijani so poslali iz Ivančne gorice oklopni vlak z novimi vojski, ki pa niso našli nič drugega kot razbito progo in vlak. Partizane pa so že sprejeli v svoje zavetje široki gozdovi Kremenjaka.

Drugi dan pa so Italijani prvič v času okupacije uporabili odlok italijanske oblasti o streljanju talcev.

Pokojni Anton Kovačič, gostilničar iz Štorovja, ki je bil velik prijatelj partizanov, je takole pripovedoval:

»27. aprila 1942 se je v našem jutru pomikal od železniške postaje Radohova vas proti Sentvidu dokaj nenavaden sprevoz. Italijanski vojaki so v popolni bojni opremi gnali zvezanih šest mladih ljudi. Šli so kar čez travnike, ko so prišli do ceste, so se ustavili. Po kratkem razgovoru so jo s hitrimi korali ubrali na kraj poleg poti, ki pelje na Grumljof, ter se ustavili pri košati hruski. Tu so razporedili svojo vojsko in začeli izvrševati najkručeji zločin nad šestimi nedolžnimi fanti, katere so pripeljali iz novomeškihaporov. Najprej je moral stopiti poleg hruske mlad fant iz Mokronoga. Zavezali so mu oči in strelji iz italijanskih pušk so pretrgali nit mladega življenja. Druga dva sta ga morala odmakniti in na njegovo mesto je moral stopiti eden izmed teh dveh. Tako je šlo naprej, dokler niso strelji prekinili življenje poslednjemu, to je šestemu.«

Italijani so se poleg teh žrtev še fotografirali, nato so jih pustili nepokopane na kravi zemlji pod hrusko.

V pomladnem jutru je slovenska zemlja v Radohovi vasi pila kri prvih talcev, ki so jih italijanski okupatorji pobili na zasedenem ozemlju.

Prišla je svoboda. Četudi je vsega primanjlovalo, je narod vedel, kaj je dolžan prvim talcem. Dne 28. aprila leta 1946 je že bilo odkritje spomenika. Res skromen spomenik - lik talca iz cementa poleg plošče pobitih. Dejali smo, kmalu bomo postavili spomenik iz bron, ker ga vsekakor zaslužijo.

Minilo je štirideset let in čas je že načel spomenik. Vsega imamo še dovolj. In človek, ki potuje mimo spomenika, se vpraša: ali nam res manjka čut hvaležnosti? Ali ne mislimo, da moramo mladini zapustiti trajen spomin na minule težke čase?!

Jože Kristof

Miha Butara-Aleks:

2

BEG V NEZNANO

Zidanica Franca Butare-Tičkovega v Dolu. Za ometom ob levem oknu je skoraj 37 let samevalo pismo, napisano v Beli krajini 1944. leta.

Pismo oziroma sporočilo, ki ga je leta 1944 iz Bele krajine poslala svoji teti - begunki aktivistka Tončka Pavlovič iz Šutne, poročena Lovše, najdeno na skritem mestu za ometom ob oknu zidanice - brunarice v Dolu pri Šutni, kjer je v begunstvu prebivala Tičkova družina, me je spodbudilo, da vsaj na nekaj straneh obudim in zabeležim spomine na dogajanja ter ljudi, ki so se pred vojno, med vojno in neposredno po vojni srečevali v tej zidnici in v njeni okolici. Z vsebino pisma, ki ga je našel ob obnavljanju zidanice, me je seznanil njen sedanj lastnik Franc Butara - Tičkov, prvoborec in invalid iz Javorovice.

Franc, ki se je napotil proti domačemu kraju, je med potjo srečeval posameznike in skupine obojenih vojakov stare jugoslovanske vojske, ki so potovali v različne smeri. Tu in tam je opazil, da jugoslovanske vojske vodijo naduti nemški napadalc. Pri Sevnici se je komaj ognil zajetju. Še pravčasno je opazil, da Nemci ustavljajo tudi tiste moze - popotnike, ki so bili v civilnih oblekah. Obšel jih je in se s pospešenim korakom napotil proti Krškemu in dalje proti Cerkljam ob Krki. Kakor sam pavi, je kar naprej razmišljal o puški, ki jo je skril na Štajerskem. Brez nje se je počutil nemočnega in nezaščitene. Takšna razmišljanja in težnja, da bi bil čimprej doma, so ga pripeljala do vasi Crešnje. Tam se je zamislil, ali naj gre proti domu po glavni cesti, ki bi ga pripeljala v sredino vasi Cerklje, ali bi bilo bolje ubrati drugo pot ob živi meji med cerkljansko gmajno in njivami ter neopazno priti do domače hiše na zahodnem robu vasi.

Francelj je tudi ob tej priliki ravnal kot preudaren vojak. Ker je vedel, da je bila v Cerkljah letalska garnizija, je predpostavljala, da so napadalc ravno zaradi nje morda že prispeli do Cerklj, kjer bi ga v središču vasi prav lahko prijeli. Zato se je odločil za poljsko pot. Ta odločitev pa se mu je bogato obrestovala. V živi meji med gmajno in njivami je opazil nekaj, kar mu je izrazilo krič zadovoljstva. Opazil je dve zavrženi ali morda le nezadostno skriti puški tipa »Manliher«. Očitno ju je odvrnil ali skril nekdo od vojakov avtotransportne čete, ki je bila nekaj pred začetkom napada na Jugoslavijo z mobilizacijo ustanovljena pri letalski garniziji. Pripadniki te čete pa so se še pred umikom letalcev - kadrovcv (leti so se umaknili v četrtke, 10. aprila) proti Nove-mu mestu, tako kot Franceva enota pri Sošanju, razšli, večinoma proti Samoboru in Jastrebanke-mu, od koder so bili mobilizirani. Franc je vzel obe puški in ju tako skril, da sta mu bili vedno na dosegu. Dan pred Albinom, ki se je vrnil iz Zagreba kot prostovoljec, se je pojavil na domačem pragu. Mati se ga je zelo razveselila, saj je bila v velikih skrbih zanj.

V okupiranih Cerkljah ob Krki

Takoj po umiku stare jugoslovanske vojske in po prihodu okupacijskih enot je bil tudi v Cerkljah objavljen razglas, s katerim se je zahtevala izročitev vsega in vsakršnega orožja ter vse opreme, ki je pripadala poraženim jugoslovanskim vojski. Pri izvajanju določil tega razglaša je bil posebno prizadeven nekdanji tajnik občine ter istočasno šef pošte in rezervni stotnik stare jugoslovanske vojske Šrojf - Nemec, po poreklu iz Madžarske. Nacisti so mu še pred vojno kot svojemu vohunu zaupali oddajno radijsko postajo. Takoj po okupaciji pa je bil postavljen za župana.

Na razglas okupacijskih oblasti pa se Franc in še nekateri Cerkljani niso ozirali. Nasprotno, Francelj je poleg že omenjenih pušk, ki ju je konzerviral, in neprijavljene lovske puške zbral še za vsako puško po nekaj nad osemdeset nabojev ter vse skupaj dobro skril. Ostalo pa ni samo pri tem. Francu Butari - Tečnovemu in Francu Gramcu je zaupal, kaj ima. Tudi Gramc ni hotel izročiti Nemcem samokresa, katerega lastnik je postal ob razsulu jugoslovanske vojske. Oba Franca, Tičkov in Gramc, sta s še nekaj Cerkljani poleti in jeseni 1941 leta pomagala precejšnjemu številu zavednih in ogroženih Slovencev, ki so bežali iz Štajerske in drugih jugovzhodnih predelov, pri prehodu čez okupacijsko nemško-italijansko mejo, ki je šla od vasi Znanovce proti zahodu do Zameškega po reki Krki. V sredini poletja 1941 pa je šla nekaj časa še severneje, med vasi Gazice in Veliko Mraševo.

Znano je, da so nemške vojaško-okupacijske oblasti kmalu po okupaciji s pomočjo prisilnega dela prebivalstva iz vasi ob cerkljanskem letališču urejale in razširjale kapacitete letališča. Nekako do sredine junija 1941 dalje so morali z odločbo določeni lastniki zaprežne živine in za delo sposobni prebivalci omenjenih vasi pod nadzorstvom okupacijskih vojakov urejati letališče. Tudi Tičkov Francelj je bil med tistimi, ki je moral delati na letališču. To pa ni bilo vse. Okupacijske

oblasti so določane letnike fantov in mož priiljevale, da so prihajali na vaje, na katerih naj bi se usposabljali za delovanje v obojenih formacijah »Wehrmannschafta«, če bi to bilo potrebno. Tičkov Franc in še nekateri pa so vse to imeli za postranko in prisilno delo. Posamezniki iz domačega kraja, naprimer brat Albin, Silverter Žičkar iz Župeče vasi, Fraci Golobič iz Dol. Pirošice, Frac Butara - Jožetov, jaz in še nekateri domačini, živeli v Ljubljani, smo poleti 1941 brez dovoljenja - ilegalno prihajali v domači kraj in zaupne ljudi informirali o odporu ter jih spodbujali k podobnim akcijam.

Sam sem se v prvih dneh julija 1941 napotil v domači kraj, da bi se vsaj za nekaj časa umaknil iz Šendvida, kjer sem bil v nedeljo 29. junija pretepen. Pretepel me je - ob sekundiranju dveh policajev - predvojni sedmo ali osmošolec iz škofskih zavodov - kočevski Nemec, ki je takoj po prihodu okupatorja pristopil h gestapu. Vzrok za to je bilo odklanjanje obiskovanja tečaja nemščine z izjavo, da se je pod pogoji, ko nam okupator vsiljuje svoj jezik, čeprav je svetovno uporaben, ne mislim učiti. Trmoglavil sem tudi glede osebne izkaznice in je nisem hotel zamenjati. Gestapovec je med pretepanjem nekajkrat zahteval izkaznico in jo vedno znova, ker je bila slovenska oziroma jugoslovanska, vrge na tla. Zaradi pretepa mi je bil močno poškodovan sluh. Dr. Arko, zdravnik socialnega zavarovanja, h kateremu sem se 30. junija zatekel po pomoč, mi je poleg zdravljenja in napotila, kako naj se zdravim, svetoval, naj se čimprej umaknem, češ da sedaj me imajo »umirkanega«. Poslušal sem ga in se še istega dne po illegalni poti preko Šentviškega hriba, Glinc in Potudika napotil v Ljubljano. Iz Ljubljane sem se z vlakom peljal do Novega mesta, od tam pa s kolesom brata Franca po levem bregu Krke do Cerklj. Okupacijsko mejo sem tudi na tej poti ilegalno prekorčil s pomočjo zelo ustrezljivih domačinov, in sicer pri odhodu nekje med Mačkovcem in Otočcem - po gozdu levo od ceste, kjer je bila rampa - ob ravnitvi pa je bila začasna meja med vasi Cerklje in Veliko Mraševo. Tudi ob tej

Upornega duha niso zlomili

Marica je bila zavedna slovenska dekle in se je v času študija v italijanščini pridno učila materinega jezika. Vedela je, kaj mora primorski, slovenski izobraženec znati in kje je njegovo mesto. Ob vsakih počitnicah je v domači vasi zbiral mladino. Svojim vrstnikom je prikazovala lepoto slovenskega jezika in v njih budila narodno zavest. V tem času fašističnega terorja, ko je bila prepovedana slovenska beseda, je Marica pripravljala ilegalne sestanke v okolici cerkvice Sv. Petra v Zatočinu. Mladi so tu peli in recitali naše pesmi ter igrali preproste igrice, ki jih je večinoma sama napisala.

Žalostno je odjeknila vest, zlasti med aktivisti OF na Tolminskem, da naše Volge ni več. Podlegla je hudi dolgotrajni bolezni in 17. februarja letos umrla v bolnišnici v Sežani.

Marica Oblak-Volga (z deklskim priimkom Kragelj) se je rodila 15. 11. 1922 v Zatočinu. Že v osnovni šoli se je pokazala njena izredna nadarjenost, zato ji je družina izpolnila željo nadaljevati študij. Po končanem učiteljskem v Tolminu se je vpisala na univerzo v Benetkah ter študirala jezike.

Družila se je z zavednimi slovenskimi študenti, ki so študirali v raznih krajih v Italiji. Doma so ji bili najboljši prijatelji napredno usmerjeni rojaki. Velik vpliv nanjo je imel Franc Šavli, komunist in poznejši organizator upora na Tolminskem. Sama v svojih spominih piše: »... Po kapitulaciji stare Jugoslavije je fašistična mladina v Tolminu uprizorila surovo farso s pogrebnim sprevedom in pokopom stare Jugoslavije ter s tem dokazovala pokop vseh upov in sanj Primorcev o svobodi in domovini.

Ko je šel črni spreved po ulicah Tolmina, sva s sestrično Pepco obupano jokali v Šavlijevi trgovini v Tolminu. Solze žalosti, besa, sovraštva. Vtem je v trgovino vstopil sam Franc Šavli in mirno rekel: »Naj to Jugoslavijo fašisti kar pokopljejo. Za drugo Jugoslavijo in našo svobodo pa bomo potrebovali vse drugo – ne jokanja in stokanja! Tedaj sem bila razočarana nad njim. Kaj kmalu pa sem spregledala, da so to bile

prve partijske besede, ki sem jih kdaj slišala, katerih smisel sem v celoti dojela nekaj mesecev kasneje. Izrekel jih je on, Franc Šavli, moj prvi partijski sekretar, predvojni komunist, ki me je pozneje tudi sprejel v KP. On je že takrat spoznal, da stoji pred njim mladost, ki jo je treba oblikovati in usmerjati...«

V zgodovinskem letu 1941 je Marica postala aktivistka Volga. Z vsem mladostnim žarom se je vključila v Osvobodilno fronto. »Čim več naših mora v partizane!« je bila takratna naloga. Volga je sodelovala pri razlaganju pomena OF. Uspehi so bili tu – kljub težkim pogojem italijanske okupacije in fašističnega terorja. Prvi borec je bil Volgin prijatelj Mirko Skočir. V partizane je šel junija 1942, v jeseni istega leta so mu sledili mnogi. V začetku 1943. leta je bil odhod v partizane, lahko rečemo, že množičen.

Volga je opravljala tudi druge zaupne naloge. Tako je bila tudi ena izmed zvez med tolminskim okrožjem in sekretarjem KPS za Primorsko Antonom Veluškom-Matevžem.

Za OF je pridobivala slovenske študente v Padovi, Benetkah in drugih italijanskih mestih. Obiskovala je tudi slovenske fante v specialnih bataljonih italijanske vojske in jim delila propagandno gradivo OF. Prav pri tem nevarnem delu jo je sovražnik izsledil. V marcu 1943 so jo aretirali v Benetkah in jo nato pripeljali v Trst. Tu so jo v preiskovalnem zaporu v vili Bellosguardo pod vodstvom zloglasnega rablja fašista Colottija zverinsko mučili. Kapitulacijo Italije je dočakala v zaporu v Kopru.

Zmučili so njeno šibko telo, a upornega duha niso zlomili. Vrnila se je na Tolminsko in že takoj odšla v ilegalo. Postala je sekretarka OK SKOJ-a za Tolminsko, članica oblastnega komiteja SKOJ za Primorsko. Na širšem območju je ustanavljala aktivne SKOJ. Njeni skojevci niso bili le vpisani člani, pač pa izbrani borbeni fantje in dekleta in mnogi so v tej borbi padli.

V decembru 1943 je bila slušateljica pokrajinske partijske šole za Primorsko in Gorenjsko v četrtm tečaju na Vojškem in v Gačniku. Takratni tečajniki se še živo spominjajo,

kako je z mladinskega dela odšla na propagandnega. Delovala je v tehnikah »Krn« na Tolminskem in »Kras« na Krasu. Posebno aktivna pa je bila v agitpropu pri okrožnem komiteju partije za srednjepri-morsko okrožje.

Takoj po vojni, v času cone B, je vodila upravnoadministrativne tečaje v Vrhpolju pri Ajdovščini. Pozneje se je poročila in odšla na možev dom v Ilirsko Bistrico. Tu je nastopila službo učiteljice. Vedela je, kako malo je tega kadra in kako velika je potreba učiti otroke in mladino v slovenskem jeziku sedaj, ko je to mogoče in nujno.

Marica-Volga je nadvse ljubila svojo Tolminsko, kjer je ob vznosu Krna, Matajurja, Vodila in na bregovih Soče preživljala svoja otroška in mlada leta ter vsrkavala svoje življenjske ideale iz duhovne zapuščine tolminskih puntarjev. Če je le mogla, se je udeležila srečanj borcev in aktivistov in nadvse rada je prihajala na Vojško, na srečanja tečajnikov četrtega partijskega tečaja.

Volga je bila vseskozi človek širine, človek, ki se ne da ujeti v trenutno vsakdanjost, ki ne išče le varnega pristanišča, ampak človek, ki tudi izziva usodo, kadar je ta krivična množica, ali posamezniku. In za njih prav je vsa izgorevala.

Drugi narodi imajo svoje Rose Luxemburg, Pasionarije, Krupske. Tudi Slovenci in Jugoslovani imamo velika imena svojih bork. Imamo pa tudi velike borke, ki niso zapisane v leksikonih, katerih ime pa se je globoko vrezalo v spomin naših ljudi in naše zgodovine.

Pogreba v Ilirski Bistrici so se udeležili mnogi njeni sotorci, delegacije ZB Zatočin in občinskega odbora ZB Tolmin in Ilirska Bistrica, njeni povojni sodelavci, učiteljski tovariši in mnogo Bistričanov, kar priča, kako priljubljena je bila povsod.

Aktivisti OF Tolminske smo z Volgo izgubili drago tovarišico, eno prvih udeleženk NOB, članico KPS od 1942. leta. Ohranili bomo spomin nanjo, na njen prispevek v odločilnem času naše zgodovine.

Za aktiviste OF Tolminske Marija Šavli-Tatjana

Naši znaki /72

Odlikovanje za naše Korošce

V Celovcu izhaja tednik »Slovenski vestnik«, ki ima tudi zelo lep odnos do partizanskega in sploh narodno-zavednega slovenskega izročila. Dvajsetega novembra lani je na svoji prvi strani objavil fotografijo podelovanja odlikovanj. Nad njo je bilo z velikimi črkami zapisano »Borci proti fašizmu so prejeli odlikovanja SFRJ«. Spodaj pa je bilo naslednje besedilo: »V okviru svečanosti, ki je bila minulo soboto v Kluturnem domu v Šentprimu, je konzul SFRJ v Celovcu Alfonz Naberžnik izročil večjemu številu bivših partizanskih borcev in aktivistov OF spominske medalje, s katerimi jih je predsedstvo SFRJ odlikovalo za njihov prispevek k zmagi nad fašizmom. Med udeleženci svečanosti so bili poleg odlikovancev tudi predsednika obeh osrednjih organizacij koroških Slovencev, dr. Franci Zwitter in dr. Matevž Grilc, predsednik Osrednjega odbora koroških partizanov v Ljubljani inž. Pavle Zaucer-Matjaž, predsednik Zveze koroški partizanov v Celovcu Janez Wutte-Luc in drugi predstavniki. S kratkim sporedom borbenih pesmi pa je prireditelj obogatil Koroški partizanski pevski zbor pod vodstvom dirigenta prof. Branka Čepina.«

Na drugi strani iste številke Slovenskega vestnika je bil objavljen še povzetek pri-ložnostnega govora konzula Naberžnika ob podelitvi odlikovanj. Zraven je bila, kar je najbolj zanimivo, objavljena tudi fotografija. Čeprav je bila brez podnapisa, je bilo razumljivo, da gre za sliko podeljene medalje. Če koga, je ta slika prav gotovo presenetila mene. Takoj sem napisal pismo z mnogimi vprašanji in ga naslovil na naš konzulat v Celovcu. Žal ga nisem dal priporočeno. Tako ne vem, če so ga sploh dobili. Če bi bil o tem prepričan, bi napisal, da ni lepo, ker se jim ni zdelo vredno odgovoriti. Konzul Naberžnik je namreč v svojem govoru uporabljal oznako »spominska medalja ob 40-letnici vstaje naših narodov in narodnosti«. Skoraj

gotovo je šlo samo za nekoliko bolj svobodno izražanje, saj posebne medalje ob 40-letnici vstaje naših narodov ne poznamo. Medalja, ki so jo 22. decembra lani dobili vsi aktivni starešine JLA, in brez katere so tudi tokrat ostali borci, je bila nekaj čisto drugega. Na njej je bil Titov lik, na tej medalji pa sta moški in ženska ter za njima veliko rdeče polje. Natančno enake medalje so dobili leta 1970 nekdanji poljski partizani v Jugoslaviji. Podeljenih je bil 48 medalj, in to v Varšavi. Zato sem v svoji knjigi »Odlikovanja in znaki na Slovenskem« skle-

v Berlinu. Tam je pisalo, da prodaja medaljo za tujce – udeležence partizanskega boja v Jugoslaviji. Od kod mu podatki? Tako pridemo zdaj do bistva vprašanja: ali so tudi naši, italijanski in drugi partizani dobili te medalje? Katere medalje dobivajo italijanski partizani ob kar pogostih obvestilih v časopisih, da smo odlikovali toliko in toliko italijanskih partizanov? Ali so te medalje dobili tudi drugi tuji partizani pri nas? Kdaj, kdo in pod kakšnim imenom je ustanovil ta odlikovanja? Pri koroškem primeru in molku s konzulata pa bi bilo seveda

Medalja, ob kateri se poraja veliko vprašanj

pal, da je bila to posebna medalja za nekdanje jugoslovanske partizane-Poljake. K temu je pomagala tudi oblika rdeče emajliranega polja za borem in borko. Poglejmo na zemljevid Poljske. Hitro bomo spoznali, da je rdeče polje na medalji precej podobno silueti Poljske. Enako medaljo sem kasneje videl v prodajnem katalogu nekega trgovca z medaljami

zanimivo vedeti, koliko medalj je bilo podeljenih in podobno. Zato lepo prosim naše bralce, naj tisti, ki karkoli ve o postavljenih vprašanjih, to tudi sporoči. Prav gotovo bomo danes lažje zbrali vse podatke, kot pa bi to lahko zgodovinarji čez 50 ali 100 let. Ali bo te vrstice prebral tudi kdo v predsedstvu SFRJ v Beogradu?

Janez J. Švajncar

priliki sem obmejno kontrolo, ki je bila ob cesti, obšel po gozdu. Skoraj do mejne črte me je spremljal brat Janez. (Op. M. B. – Aleks)

Nasprotniki okupatorjev in okupacije so se kar hitro našli ter eni drugim zaupali to ali ono skrivnost. Tako kot Tečonu in Gramcu je Tičkov Franc tudi mladoletnemu Janezu Butari – Jožetovemu poveril, da ima nekaj orožja. Janez pa je njemu povedal, da ima na domačem kozolcu skrit odlično ohranjen in konzerviran karabin – mauzer.

Janezov oče Miha (in tudi moj – op. M. B.) jo je našel na sosedovem seniku pod slamo, na kateri so spali vojaki avtotransportne čete. Ob puški je bilo tudi 150 nabojev. Na Francovo željo mu je Janez puško pokazal. Francu je bila zaradi ohranjenosti tako všeč, da si jo je, kakor sam pravi, takoj zaželel.

Ko je bil v oktobru 1941 objavljen okupatorski razglas o izselitvi prebivalcev iz določenih občin v predelih ob nemško-italijanski in nemško-NDH-jevski okupacijski meji, smo še pred koncem oktobra ponovno pohiteli v domači kraj (zopet ilegalno) Albin Butara, Silvestar Žičkar, Franc Butara – Jožetov, jaz in še drugi. Vsi smo skušali prepričati domačine – tudi Franca Butaro Tičkovega – naj se ne puste seliti in naj se raje umaknejo v kraje, ki so izven preselitvene cone, ali pa na severna obrobja cone. Orožje, ki so ga nekateri imeli, naj bi vzeli s seboj. Z bratom Francem sva imela sestanke z domačimi fanti v čevljarski delavnici Franca Župančiča. Mnogi Cerkljani smo se v kasnejšem obdobju srečevali kot partizani. Franca Župančiča sem nekajkrat srečal kot pripadnika tretje VDV brigade na Štajerskem.

Tudi Jože Butara – Jožetov se je napotil iz Ljubljane v domačo vasi z enakim namenom kot mi. Ko se je predzadnji dan oktobra 1941 med vami Pristava in Gazice skupno s Francem Gramcem in Jožetom Račičem s čolnom peljal čez mejno Krko, so jih napadli obmejni stražarji iz Bularke. Franc Gramc je bil tekoče ranjen, tako da je zaradi takratnih težkih okoliščin nekaj dni kasneje ranam podlegel. Zaradi napada ni prišlo do srečanja z Jožetom Jurčičem iz Črešnjice, aktiv-

nim oficirjem stare jugoslovanske vojske, ki naj bi ga Franc Gramc po naročilu Toneta Marinčiča pripeljal v Sv. Križ pri Kostanjevici (sedaj Podbočje) zaradi sodelovanja fantov iz Krškega polja v napadu na Bučko. Franca Butaro – Tičkovega, ki naj bi sodeloval v napadu, je obvestil Tečonov Francelj, da je zbiralističe v Krakovskem gozdu, akcijo naj bi izvedli nad Leskovecem pri Krškem (Bučka ni bila imenovana), sodelovalo naj bi več fantov iz vasi Drnovo. Zaradi nesrečne ranitve Franca Gramca in poostrene okupatorjeve kontrole ob prehodih čez Krko do udeležbe v akciji ni prišlo.

Po nemškem razglasu o selitvi in po omenjenih razgovorih se je tudi Tičkova družina trdno odločila, da se ne bo pustila seliti v dežele, kjer so jim okupatorji obljubljali vsaj enakovredna posestva tistim, ki naj bi jih pustili v domačem kraju – na Slovenskem. V tajnosti so pripravili vse najnujnejše, kar bi ob umiku čez Krko popeljali s seboj k svoji zidnici v Dolu. Sklenili so, da bodo ostali doma, dokler bo le mogoče. Nemci so namreč izvajali selitev postopoma. Dalj časa so pustili na domovih tiste prebivalce iz vasi okoli letališča, ki so jih angažirali pri delih na letališču. Ponavadi so štiriindvajset ur pred selitvijo objavili seznam družin, ki naj bi bile seljene naslednjega dne. Tičkova družina, predvsem Franc, ki je prevzel vso skrb za družino, je sklenila, da bo njihovo ime na seznamu signal za takojšen pobeg.

Jožetov Janez in Tičkov Franc rešujeta puško

Pooktrobrsko obdobje na selitvenem območju je bilo zelo razburljivo. Okupatorji so postopoma izseljevali. Posamezne družine so zapuščale domačije in se umaknile pred nasilno izselitvijo. Okupator je poleg policijskih okrepitev v izselitveni pas napotil delovne skupine, ki naj bi do prihoda novih gospodarjev skrbela za imovino, ki so jo morali pustiti izgnanci. Ukrepali pa so tudi

tisti domačini, ki so se trdno odločili za pobeg tik pred nemško selitvijo. Janez Butara – Jožetov in Tičkov Franc sta se dogovorila, kako bosta iz središča vasi, kjer je bila nastanjena okupatorjeva soldateska, do Francove domačije prenesla puško in municijo, ki jo je skrnil Janez. Z municijo sicer ni bilo težav. Prenesla sta jo po kosih. Težje pa je bilo s puško, kajti Jožetov kozolec, kjer je bila skrita, je bil sredi vasi. Med njim in Tičkovu do-

Janez Butara – Jožetov in Franc Butara – Tičkov v Beli krajini pomladi 1945. Orožje in municija mora k borcem za svobodo, sta sklenila po nemškem razglasu o selitvi oktobra 1941

mačijo pa je glavno cesto Zagreb – Ljubljana prečkala stranska, pred vojno banovinska cesta Krško – Pirošica. To križišče je bilo pod stalno kontrolo, kajti na obeh straneh križišča ob glavni cesti sta bili gostilni (Vahčičeva ter Butarova, po domače Tečonova), v katerih so bili v tistem času kar naprej pripadniki okupatorskih obmejnih, letalskih, pa tudi policijskih enot, ki so bile zaradi selitve okrepljene. Če k temu prištejemo še nekatere gorečnejše iz vrst delovnih skupin, ki jih je nemški urad za delovno službo iz severnih oziroma severozahodnih predelov Štajerske napotil v predele izgnancev, da bi do prihoda novih gospodarjev skrbeli za živino, svinje, perutnino itn., potem nam bo jasno, da v takšnem mravljišču prenašati orožje ni bilo enostavno. Povedati namreč moram, da so posamezniki iz delovnih skupin, kot na primer neki Južek iz Apaške doline, hodili pod okna prisluškovat pogovorom domačinov. Tu je bila še policijska ura, ki je omejevala nočno gibanje, kar je skupaj z rano zapadnim snegom po Francovem mnenju ovrglo vsako misel na to, da bi se prenos puške izvršil ob obrobju vasi. Sled v snegu po poti do hiše, ki je dala v aprilu 1941 prosto pot, bi lahko povzročila rado-vednost pri pripadnikih policijsko-orozniških enot.

Franc in Janez sta sklenila, da bo najbolje, če puško odneseta tik pred mrakom po glavni cesti čez križišče in ob Tečonovi gostilni do Tičkovih. Dogovorila sta se, da bo Franc tik pred Janezom, ki naj bi pod zimskim plaščem nosil puško, stopil na cesto ter na razdalji petdesetih do šestdesetih metrov preveril, če je prehod čez križišče ob gostilni varen. Če bi opazil kaj sumljivega, bi ga Janez z zvižganjem dogovorjene popevke opozoril. V takšnem primeru naj bi se Janez neopazno vrnil.

Rečeno-storjeno. Oba sta se podala na pot po dogovorjenem načrtu in povedala, da je bil začetek zelo spodbuden. Franc je šel čez križišče, nato ob Tečonovi gostilni, iz katere je prežala največja nevarnost.

Se nadaljuje

Vedeti moramo, kaj hočemo

Ivan Cankar je v svoji črtici Naš laz (1914), preden je kleno predstavil svojo mater »moja mati je bila kmetica...«, napisal tole: »Z najmočnejšimi koreninami se ovija srca ljubezen do grude. Človeku, po svetu poganemu, iz zemlje izruvanemu, se toži najpoprej po koči, po njivah, po senožeti, celo po siromašnem lazju, nato šele po materi, sestrah in bratih. V nas vseh se pretaka kmečka kri in v tej krvi ljubezen do zemlje, kopnenje po zemlji.«

Kmet le še vsak deseti Slovenec

In res se pretaka, saj je še pred sto leti bilo več kot osem desetih Slovencev kmetov. Po končani vojni je bil kmet vsak drugi Slovenec, sedaj pa je praktično le še vsak deseti. Slovenci so si poiskali delo v drugih dejavnostih, živež pa vse bolj kupovali drugod. In ljubezni ter spoštovanja do zemlje tudi ni bilo več toliko kot v Cankarjevih časih. Letno smo zazidali do 2.000 hektarjev najboljših njiv in travnikov, vse več pa je opuščanih lazov, senožeti, travnikov in polj. Starejši ljudje so zmajevali z glavami in se spraševali, kam to vodi. Vse bolj je namreč prevladovalo mišljenje, da se da tudi brez kmetijstva lepo živeti, da so s kmetijstvom večne težave in da bomo potrebno hrano vedno lahko kupili ali v drugih republikah ali na tujem. Opuščena in neobdelana zemlja nas je bolj motila iz estetskih vzrokov kot pa v smislu neizrabljenega vira za domačo živež. Cene živeža so vse do leta 1973 le počasi rasle, kar je zmanjševalo zanimanje za kmetovanje, hkrati pa omogočalo relativno ceno nabavo živeža od drugod, največkrat za sposojen denar. Leta 1973 se je s sunkovito podražitvijo nafte pričela kriza. Višjim cenam naf-

te so sledile tudi cene prehranskih izdelkov, ki so v stroškovnem pogledu vse bolj odvisni od nafte.

Kmetijstvo še hitreje razvijati

Spet se je izkazala že dolgo znana resnica, da mora biti razvoj skladen. Torej, da pri razvijanju gospodarstva ne smemo zanemariti nobenega njegovega sektorja. Pri tem velja načelo: kolikor bolj razvita dežela – toliko bolj uspešno kmetijstvo in obratno. In to velja tudi za tolikšno deželo, kot je Slovenija. S svojimi 4.000 dolarji narodnega dohodka na prebivalca Slovenija je in mora biti sposobna hitreje in bolj razviti svoje kmetijstvo.

To ne pomeni, da v preteklosti nismo vlagali v kmetijstvo, oziroma da le-to ni bilo učinkovito, ampak, da moramo okrepiti in povečati našo skrb za razvoj kmetijstva. In če smo dobili kakšno izkušnjo v zadnjih desetih letih, je ta prav gotovo v spoznanju, da se lahko zanašamo predvsem na svoje kmetijstvo. Svoje možnosti moramo čim bolj izkoristiti, četudi to pomeni marsikdaj nekoliko dražjo, vendar pa zanesljivo in stalno oskrbo.

Vedno več krme moramo kupovati

Ta hotenja so vsebovana tudi v planskih dokumentih

za tekoče srednjeročno obdobje, po katerih naj bi v letu 1985 dosegli 85-odstotno stopnjo samooskrbe s hrano, ki trenutno ne dosega niti 80 odstotkov, posebno še, če upoštevamo našo veliko odvisnost od nakupov krmil v drugih republikah oziroma na tujem. Pri tem moramo podrobno preučiti našo menjava na področju kmetijstva, njegovo stopnjo odvisnosti, razviti in izpopolniti razvojno strategijo, pri kateri bo potrebno več pozornosti posvetiti rastlinski, predvsem še poljedelski proizvodnji in rajonizaciji. Naše kmetijstvo je sicer doseglo v zadnjem srednjeročnem obdobju skoraj 4-odstotno stopnjo rasti proizvodnje, ki pa je predvsem posledica visoke stopnje v prirerji mesa in mleka. Zadržaja pa podlaga za to proizvodnjo, to je poljedelstvo. Samo poljedelstvo pa je imelo v zadnjih dvajsetih letih negativno stopnjo rasti -1,2%, oziroma v zadnjih desetih letih -0,1%. Ta je bila posledica zmanjševanja površine njiv, siromaševanja kolobarja (vse manj strniščnih posevkov) in prepočasne večanja hektarskih donosov pri poljščinah. Po rasti hektarskih pridelkov smo med zadnjimi deželami v Evropi. Vse to pa vpliva, da moramo vse več krme kupovati. V letu 1981 je vrednost nakupljene krme že dosegla 35% vrednosti vse živinorejske proizvodnje oziroma 17% vrednosti vse finalne kmetijske proizvodnje. Ta delež načelno ni previsok, je pa previsok, če upoštevamo stopnjo intenzivnosti izrabe domačih polj in travnikov ter ob dejstvu, da nam obseg poljedelske proizvodnje pada, ne pa raste.

Več novih kmetijskih površin

Več pozornosti poljedelstvu sproža nova spoznanja in zasuke tudi v sami kmetij-

ski politiki. Predsednik CK ZKS je na 9. kongresu ZKS dejal: »Obdelovalno« zemljo moramo začeti gospodarsko uporabljati le za pridelovanje poljščin za prehrano in jo zaščititi pred nesmotnimi posegi. Z zavestno in organizirano gospodarsko in družbeno dejavnostjo, z melioracijami, z uporabo moderne tehnologije in agrotehničnimi sredstvi moramo pospešiti pridobivanje novih površin, izboljševati rodovitnost zemlje v zasebni in v družbeni lasti. Gospodariti moramo tako, da bomo hitreje prišli do več doma pridelanih kmetijskih pridelkov in vzrejene živine. S tem bo tudi kmetijstvo prispevalo k ustvarjanju pozitivne devizne in plačilne bilance. Utrdila se bo splošna zavest o tem, da je pridobivanje hrane ena od prednostnih nalog slovenskega gospodarstva in slovenske družbe in da je za to potrebno še več denarja.

Nedvomno so te misli pravilne in vzbujajo prepričanje, da so naši cilji jasni in hotenja pravilno usmerjena.

Izravnati razlike

Razvoj poljedelstva bo vse bolj izpostavljen pomen proizvodne rajonizacije. Ne moremo govoriti o poljedelstvu, njegovi usmeritvi in tržnosti, dokler ne bomo opredelili razvojnih in prostorskih ciljev živinoreje. To je še posebej aktualno, ker si ravno ta čas prizadevamo za ohranitev hribovskega kmetijstva ter za oblikovanje posebnih ukrepov, ki bodo vsaj delo-

Ob tem, ko vse bolj uspešno rešujemo socialne težave naših kmetov, moramo pri njih doseči več zaupanja v stalnost začrtane politike, bolj prislusniti njihovemu mnenju in stališčem ter vzbuditi in uveljaviti prepričanje o družbeni koristnosti njihovega dela. Predvsem pa bomo morali bolj spoštovati kmetijsko zemljo in nanovo uveljaviti vse tisto, kar so naši predniki izražali z besedami »ljubezen do zemlje«.

Dipl. inž. agr. in oec. Slavko Gliha

ma priznali in izravnali razlike v težavnosti gospodarjenja med hribovskim in dolinskim svetom. Čeprav ima reja govedi tradicijo in možnosti v vseh slovenskih območjih, moramo bolj pospeševati govedorejo v hribovskih, kraških in gričevnatih območjih, kjer so razmere za druge proizvodne usmeritve bolj skope ali pa jih sploh ni. S tem bomo dobili v ravninskem svetu več prostora za tržne kmetijske pridelke: krma in krušna žita, industrijske rastline, vrtnine in drugo. Uveljavitev tega načela je sicer povezana in ovirana z majhnostjo povprečnega gospodarstva, tradicijo (pri nas še ni poznan niti uveljavljen tip poljedelskega gospodarstva brez goveda) in iskanjem dohodka v oplenitvenju poljedelskih pridelkov preko živinoreje. Poiskati bomo morali rešitve tudi za tovrstne težave. Zdrževanje zemlje v večje obdelovalne komplekse in večanje obratov bo sploh marsikaj prvi pogoj za uveljavitev strojne tehnologije in pocenitev pridelovanja oziroma zagotovitev primernih dohodkov kmetovalcem. Vseh težav ne bomo odpravili z enim zamahom. Pomembno je, da točno vemo, kaj hočemo, pa čeprav jih potem postopoma, vendar sistematično odpravljamo. Marsikatero težavo bomo lahko rešili, če bomo uveljavili pametno delitev med družbenim in zasebnim kmetijstvom: Uveljaviti moramo vse prednosti, ki jih imajo prva in druga gospodarstva.

Kdo bo pa praznoval!

Skušajmo se spomniti vsega tistega vzvišenega, kar je bilo že kdaj rečeno o delu! Seveda predvsem: Delu čast in oblast! Potem pa še npr., da je delo ustvarilo človeka, češ, človek se loči od živali predvsem in edino zaradi tega, ker dela. Torej ni treba dokazovati, da opice ne delajo in da je zelo dvomljivo njihovo sorodstvo s človekom. Toda naj nikogar ne moti, da tudi delovna živina, ki je še niso popolnoma izpodrinili stroji (in ljudje), ne sodi med nas, vzvišena bitja, čeprav dela. Ves trud pa utegne biti zaman, če bi hoteli celo z najbolj namaziljenimi besedami prikazati delo v tako lepi luči, da bi se ljudem priljubilo. Res, nihče ne taji – brez dela ni kruha. Nihče pa se že dolgo ne meni za premlet izrek: Kdor ne dela, naj ne je! Marsikdo se rajši ravna po reizkušnem načelu: Zakaj bi ne jedel, če mi ni treba delati?! Tu je vsa modrost zaman, zakaj takšni smo pač, in ni iskren, kdor zagrizeno trdi, da radi delamo ali da smo delovni ljudje, ki neznansko cenimo delo. Predvsem delo! Da cenimo ljudi predvsem po njihovem delu. Da je ljudi treba nagrajevati po delu, a ne po nekakšnih zaslugah.

Kaj hočemo! Delo je pač delo in kdo verjame, da je delo zaslužno, to se pravi, da si z delom pridobivaš nekakšne zasluge ali da si z njim sam sebi postavljaš spomenik (ne glede na urbanistični in zazidalni načrt)! Res pa je, da delo radi opevamo prav tedaj, ko nam ni treba delati ali ko se veselimo praznikov. Zlasti smo veseli praznika dela, ki ga seveda ne praznujemo z delom. Kdo bi pa praznoval, če bi vsi delali! Ni nam treba dopovedovati, da je treba delati, čeprav bi menda ne škodovalo, če bi koga podrezali, naj vendar dela, naj »ustvari vrednost« vsaj za neslano prežganko. Pa naj ne čaka večno, da bo kdo drug naredil, kar bi moral sam, če hoče veljati, da bi opica ali da bi se iz opice preobrazil – končno! – v človeka. V delovnega človeka.

Priznati je treba, da res ni najprimernejša priložnost načenjati vprašanja o delu, ko smo že v ognju praznovanja in ko pričakujemo – upravičeno ali ne – le nagrade za svoje neprepričljivo delo. Prevladuje namreč prepričanje, da je ob takšni priložnosti treba opevati tiste, ki upravičeno, zaslužno praznujejo, ne pa govoriti megleno o nekakšnem neopipljivem delu. Če že praznujemo, praznujmo pošteno! Nihče nam naj ne zavida, kakor so to storili tisti, ki so nekje predlagali, da bi poslej ne smeli več prelagati svojih praznikov na sosedne delavnike, če ima že koledar napako, da določi kakšen velik praznik na pristo soboto ali nedeljo! Ne, praznikov nam ne bo nihče jemal! Sobota je sobota, nedelja pa je že od davnine praznik sama na sebi. Praznovali bomo torej pa amen, saj praznik dela vendar ni navadna sobota ali ušiva nedelja! Ali bi rad kdo drug praznoval namesto nas? Zakaj pa bi naj rajši ne delal?

efes

Tilčka Meznari, kmetijska delavka

Z veseljem nad težko delo

Še mesec dni in Tilčka, ki si je zaslužila pokojnino kot kmetijska delavka, bo odložila svojo delovno obleko. Poslovila se bo od krav na farmi Pekre, od mariborskega Agrokombinata. Celo njeno življenje je povezano z živino, z naravo. Kdor jo pozna, dobro ve, kako s srcem je skrbela za »svoje« krave in njihov naraščaj. Kar težko bi si jo bilo zamisliti na delu v tovarni, menda bi bila videti kot utrpana rastlina, prenešana med zidove.

Od 1945. leta pa do danes, ko odhajate v pokoj, ste bili kmetijska delavka. Gotovo je bilo prva leta po vojni to delo še dosti težje kot danes?

»Če danes gledam nazaj, je bilo res zelo zelo naporno, vendar se mi je takrat zdelo vse lahko. Delo je moralo biti opravljeno, in nismo ni razmišljali, da ga ne bi postorili. Ob štirih zjutraj sem že bila v hlevu, da sem pomolzla in postregla živini. Ob sedmih je bilo treba na polje ali v vinograd. Od enajstih do trinajste ure je bil čas za kosilo in počitek, nato sem bila že spet na polju in ob sedemnajstih v hlevu, da sem še enkrat pomolzla in nahranila krave. Zvečer ob osmih sem lahko odšla domov. In tako je, bil spet en delovni dan mimo.

Da bi gledali na ure? Kje

pa! Še po panogah se delo ni ločevalo, kaj šele, da bi bili ob praznikih in nedeljah prosti! Tega v kmetijstvu ni. Živina mora jesti vsak dan, krave je treba pomolsti vsak dan dvakrat, pa če je še tak praznik. Le delo na polju in v vinogradu je lahko počakalo, če ni bilo ravno kaj nujnega.

Šele ko se je kmetijsko gospodarstvo Pekre združilo s kmetijskim gospodarstvom Pohorje (enkrat po letu 1950), smo se po panogah ločili in sem delala le še v živinoreji.

Danes je veliko bolje, že zaradi mehanizacije. Molža je strojna, imamo traktorje, dvigala in kup drugih pripomočkov. Koliko vreč sem znosila na svojem hrbtu na podstrešja in kolikokrat me je premočil dež! Vendar se mi je vse zdelo lahko, še pomislila nisem, da bi kdaj zbo-

lela. Pa me je le našla ta presneta bolezen. Za »spomin« imam pokvarjeno hrbtenico in kronični išijas, ki ju pač prenašam danes namesto vreč, je z optimizmom zaključila Tilčka.

Veliko jih je odšlo iz kmetijstva med tovarniške delavce. Delovni čas in tudi stanovanjske razmere imajo mnogi od teh boljše, kot so vaše?

»Rodila sem se na deželi, zrasla sem z živino, ne bi mo-

gla brez nje. Čeprav sem imela priložnost tudi sama oditi v tovarno, sem ostala. Kombinativci delavci res v večini živimo v starih, zamenjenih hišah, od katerih

marsikatera nima niti vode, kaj šele kopalnico! Kdor je mogel, si je sam kaj uredil, popravil. To je bilo največkrat še najboljše. Predolgo je treba čakati na vsako najmanjše popravilo, zato se škode spreminjajo v škodo.

In ravno to me najbolj jezi! Namesto da bi napake odpravljali, dokler so majhne, jih puščamo rasti velikokrat do take mere, da nas prerašče. Pa naj je to luknja v strehi, ki vedno bolj pušča, ali pa kaj drugega. Slabo gospodarimo, ker dela ne znamo ali pa nočemo organizirati. Kar pogledajte! Poljedelstva ne moremo ločiti od živinoreje, vendar je v praksi skoraj tako. Kar naprej smo živinorejci krivi, da je izguba z živino. Ali je to prav in pošteno? Saj vendar poljedelci pripravljajo krmo, od katere je v prvi vrsti odvisna uspešna živinorejska proizvodnja. Ločujejo se od nas, čeprav bi morali biti eno. Tako pa je še marsikaj v gospodarstvu. Preveč egoistično se obnašamo in to ni prav, ne pošteno. V vseh teh letih sem si ustvarila mnenje, da je z živino dosti lažje delati kot z ljudmi. Nikoli se nisem hotela z nikomer prepirati, vendar sem vztrajala, če sem vedela, da imam prav. Najpomembnejša se mi je vedno zdela pravica, zato mislim, da moramo komunisti takoj preiti od besed k dejanjem, da

kmetijstvo postavimo na trdne noge. Mi, delavci v proizvodnji, imamo v Agrokombinatu premalo veljave, premalo besede. Na sestankih gremo po trikrat premlevati eno in isto, naredimo pa nič, oziroma se eno pogovarjamo, delamo pa drugo. Pa pride kritika s komiteja in še vedno ostane vse po starem! Besed brez dejanja smo že vsi siti.

Iz vsega, kar ste povedali, lahko zaključim, da ste trdo delali, vendar z veseljem. Ali vam je bilo kot kmetijski delavki kdaj le pretežko?

»Najtežje in najbolj hudo mi je bilo vedno takrat, kadar sem s farne tekla v trgovino in nato domov kuhat, pa so vsi nosove zavihali, češ, kako smrdim. Nikoli ne bom razumela, zakaj ljudem živina, dokler je živa, smrdi – tako da nas, ki z njo delamo, velikokrat postrani gledajo – na krožniku jim pa le diši. V primerjavi s tovarniškim delavcem smo zapostavljeni, na žalost velikokrat smrdimo tudi njim.«

Tilčka je naravna, odkrita, neposredna. Zna delati in tudi v pokoju ne bo počivala. Čakajo jo pujski, kokiši in vnuiki. Prav gotovo pa ne bo mogla storiti tega, da ne bi prišla svojih krav včasih vsaj pogledat. Kako lepo je, če znaš trdo delo premagovati z veseljem in optimizmom.

Zlatka Rashid

SKUPŠČINA OBČINE

KOČEVJE

Z VSEMI DRUŽBENOPOLITIČNIMI ORGANIZACIJAMI

*čestita ob prazniku obletnice ustanovitve Osvobodilne
fronte slovenskega naroda in letošnjem prvem maju,
prazniku dela – poslovnim prijateljem in občanom
prijetno praznovanje ob spominu na preteklo prehojeno
pot do današnje stvarnosti!*

DRUŽBENOPOLITIČNE ORGANIZACIJE IN OBČINSKA
SKUPŠČINA

BREŽICE

*čestitajo za 27. april – dan ustanovitve OF in 1. maj –
praznik dela vsem delovnim ljudem in občanom!*

VODNOGOSPODARSKO PODJETJE MARIBOR

TOZD »Drava« Ptuj,

Žnidaričevo nabrežje 14

čestita za praznik dela!

SKUPŠČINA OBČINE

LITIJA

Z VSEMI DRUŽBENOPOLITIČNIMI ORGANIZACIJAMI

*čestita vsem delovnim ljudem in občanom ob dnevu
ustanovitve OF in prvem maju – prazniku delovnih ljudi
– z najboljšimi željami!*

SKUPŠČINA OBČINE GROSUPLJE

Z VSEMI
DRUŽBENOPOLITIČNIMI
ORGANIZACIJAMI

*čestita ob obletnici ustanovitve
OF-27. aprilu in dnevu dela-1. maju
vsem občanom in kolektivom z
najboljšimi željami za nenehni
napredek in zadovoljstvo
posameznika!*

Savinja

LESNOINDUSTRIJSKI KOMBINAT, o.s.l.o.

**TOZD TRGOVINA
LES PTUJ**

Rogozniška cesta

čestitajo za praznik dela!

INKOP

INDUSTRIJA KOVINSKE OPREME p. o.
KOČEVJE

*čestita vsem delovnim ljudem in
občanom za praznik dela-1. maj!*

TAPO

Proizvodnja pohištva in opreme

Ljubljana, celovška 317

ČESTITA VSEM DELOVNIM LJUDEM IN
OBČANOM K DNEVU OSVOBODILNE
FRONTE IN PRAZNIKU DELA!

ELEKTRO LJUBLJANA

TOZD ELEKTRO KOČEVJE

*čestitamo za praznik dela – 1. maj vsem občanom in
delovnim ljudem!*

labod

TOVARNA OBLAČIL NOVO
MESTO

TOZD DELTA, Ptuj, Rogoznica –
Dornavska 6

*čestita ob prazniku dela, 1. maju,
vsem delovnim ljudem in občanom!*

SKUPŠČINA OBČINE

ORMOŽ

**ČESTITA ZA 1. MAJ VSEM
DELOVNIM LJUDEM
IN OBČANOM!**

CERTUS

TOZD POTNIŠKI PROMET PTUJ

ČESTITA VSEM DELOVNIM LJUDEM
IN OBČANOM ZA PRAZNIK
DELA-1. MAJ!

»STEKLO« p. o.

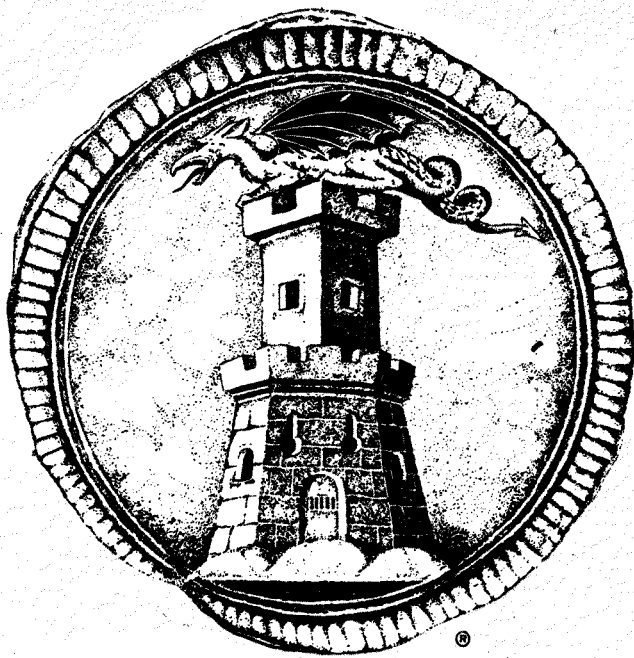
62310 SLOVENSKA BISTRICA

DO »Steklo« p. o. Slovenska Bistrica
proizvaja ročno in strojno razsvetljavo in
okrasno steklo.

SKUPŠČINA OBČINE KRŠKO

OBČINSKI ODBOR ZZB NOV
OBČINSKI ODBOR ZRVS
OBČINSKA KONFERENCA ZKS
OBČINSKA KONFERENCA SZDL
OBČINSKI ODBOR ZVEZE
SINDIKATOV
OBČINSKA KONFERENCA ZSMS
IZVRŠNI SVET OBČINE IN DRUGE
DRUŽBENOPOLITIČNE
ORGANIZACIJE

*čestitajo za 1. maj – praznik
dela in 27. april – dan
ustanovitve OF vsem
delovnim ljudem in občanom!*

KOMUNALNO PODJETJE »LJUBLJANA«

n. sub. o.

LJUBLJANA, POVŠETOVA 6

p. p. 295; tel. 322-265, 317-883, 316-362, 325-944, 320-782 telegram: Komunalno podjetje Ljubljana

TOZD »JAVNA HIGIENA«, n. sub. o., Prešernova 6, tel. 316-382

Dejavnosti: Odvoz smeti in odpadkov in upravljanje deponij, vzdrževanje javne snage na javnih prometnih površinah

TOZD »RAST«, n. sub. o., Rimska 24, p. p. 32, tel. 222-890

Dejavnosti: Urejanje in vzdrževanje zelenih površin, proizvodnja in prodaja okrasnih rastlin v vrtnariji, drevesnica

TOZD »ŽALE«, n. sub. o. Tomačevska 2, tel. 317-644, 316-365, 311-931, 321-185, 315-332

Dejavnosti: Pogrebi, vzdrževanje pokopališč, vzgoja in prodaja sadik za grobove

TOZD »JAVNA RAZSVETLJAVA«, n. sub. o., Litijska 263, tel. 49-111, 49-120

Dejavnosti: Vse vrste svetlobnih naprav in javne razsvetljave ter gradnja semaforiskih naprav, vzdrževanje javne razsvetljave, osvetlitev in semaforizacije ter obnova in ureditev prometne signalizacije

TOZD »ŽIVILSKI TRGI«, n. sub. o., Pogačarjev trg 1, tel. 310-740, 343-344

Dejavnosti: Urejanje in vzdrževanje tržnic

TOZD »KOMUNALNE GRADNJE«, n. sub. o., Tomažičeva 10, tel. 261-261, 267-661

Dejavnost: Vzdrževanje in obnova makadamskih in moderniziranih cest, pridobivanje in prodaja peska, gramoza ter gradbenega materiala, opravljanje zimske službe

Izpostava: Cestno vzdrževalna služba, Ljubljana, Celovška 410, tel. 51-388

Kamniolom Sostro, tel. 49-013

Asfaltna baza Zadvor, tel. 49-054

Betonarna, Vič, tel. 361-328

TOZD »REMONT«, n. sub. o., Tomažičeva 10, tel. 267-661, 261-288

Dejavnost: Vzdrževanje in remont strojnih in transportnih sredstev ter ostale komunalne opreme za TOZD v sestavi DO in zunanje naročnike
Delavnice: Tomažičeva 10
Povšetova 6

TOZD »DIMNIKARSTVO«, n. sub. o., Cesta VII. korpusa 17, tel. 310-065, 321-757

Dejavnost: Čiščenje, pregled dimnovodnih in kurilnih naprav, meritve sajavnosti in izžiganje

TOZD »PARKIRIŠČA«, n. sub. o., Pogačarjev trg 1, tel. 310-740

Dejavnost: Upravljanje in vzdrževanje parkirišč in sejma motornih vozil

TOZD »PROJEKTIVA«, n. sub. o., Povšetova 6, tel. 322-265

Dejavnost: Projektira vse vrste nizkih gradenj, zelenih površin, semaforje in javne razsvetljave

DELOVNA SKUPNOST SKUPNIH SLUŽB, Povšetova 6, tel. h. c. 322-265, 325-944, 320-782, glavni direktor, tajništvo 317-883, direktor DSSS, komerciala 316-656, nabava 316-362

DELOVNA SKUPNOST DRUŽBENI STANDARD, Poljanska 66, telefon 310-356
Ambulanta 320-356

Savinja

Lik Savinja Celje

V nenehnem gibanju

»Les postaja izredno iskana surovina in kar je bilo včeraj, moramo pozabiti – ko smo z njim še razmetavali – saj je postal strateška surovina enostavno zato, ker ga ni. Čimprej bomo to spoznali in se ravnali po tej resnici, hitreje bomo šli naprej,« nam je v uvodu razgovora povedal generalni direktor LIK SAVINJA Celje Zvonko PERLIČ.

In res je tako. »Les, ta prečudovita živa materija, je edinstven spremljevalec človeka od rojstva do smrti in še po njej – tisoč je oblik, v katerih živi les s človekom.« (B. J.). Vse predolgo smo menili, da lahko na lahek način zaslužimo, ko smo gospodarili z lesom, in celo zadovoljili smo se s tem.

»Nujno potrebna je maksimalna domača predelava z višjo stopnjo obdelave zaradi večje finalizacije (ne samo pri pohištvu), ki mora biti usmerjena v izvoz. Ne moremo se zadovoljiti s tem, da bi prodajali zunaj naše izdelke po polovični ceni, temveč se moramo organizirati tako, da bomo dosegli evropsko produktivnost in izvažali za takšno ceno, ki bo pomenila dohodek.

SLOVENIJALES

savinja
Celje

Raznolikost sestave našega lesnoindustrijskega kombinata je primerna, da bomo lahko uresničili večjo finalizacijo, saj imamo žago za primarno proizvodnjo in od tod polproizvode za končne izdelke.

Resno in skrbno se pripravljamo, da ne bomo več izvažali žaganega lesa, dosedaj ga je šlo v izvoz kar 95 odstotkov, torej vse, razen tistega, kar zaradi slabše kvalitete ni bilo mogoče prodati.

Še do pred kratkim je marsikdo s posmehom gledal na zamisel o finalizaciji in moram reči, da je gledanje samo skozi ekonomsko računico na takšno usmeritev zelo nerentabilno in kratkoročno.

Savinja

Takšna družbena naravnost je osnovno vodilo našega dolgoročnega razvoja in vse bomo podredili temu cilju.

Vso našo organizacijsko, samoupravno in politično naravnost smo podredili temu, da bomo to lahko uresničili. Prve uspehe že dosegamo. Najpomembnejše je to, da uresničujemo dohodkovne odnose med temeljnimi organizacijami združenega dela.

Zavedamo se, da je na slovenskem in jugoslovanskem tržišču huda konkurenca, vendar doma to ni »bitka na življenje in smrt«. Smo eni izmed iniciatorjev sodelovanja z drugimi sorodnimi organizacijami združenega dela, pred-

vsem pa se to nanaša na SOZD, kjer še nismo uspeli uskladiti vseh naših razvojnih programov. Tudi v regionalnem prostoru, kjer je več sorodnih organizacij (Bohor, LIP Slovenske Konjice, GLIN Nazarje itd.), bi morali iskati več stikov zaradi boljšega povezovanja.

Te dni slavijo v SAVINJI tudi pomemben delovni uspeh.

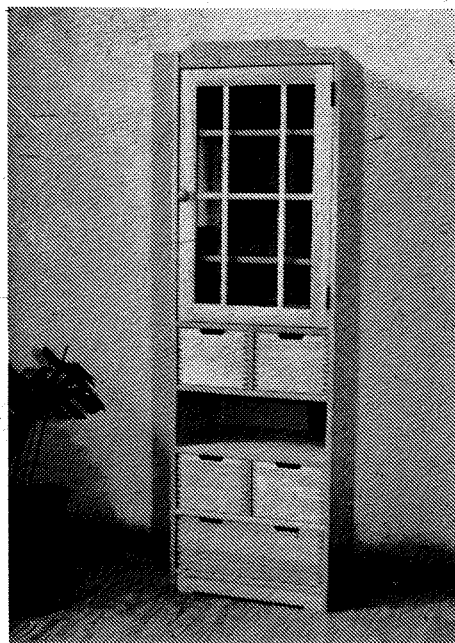
»Nova parketarna je navidežno majhna zadeva, saj smo vanjo investirali le 25 milijonov dinarjev. Nekoč je bil velik tisti, ki je zgradil kaj velikega, vendar rezultati temu niso bili primerni. Hoteli smo, da z majhnim vložkom steče proizvodnja sodobnega parketa. Proizvodnjo parketa bomo povečali za štirikrat, s sedanjih 100 m² dnevno na približno 400 do 500 m², s tem da bo 50 odstotkov namenjenih izvozu. Raziskava tržišča je

Savinja

potekala leto dni, pogodbe za prodajo so sklenjene, surovino smo pripravili in se dogovorili o finalizaciji. Torej ne velika tovarna, temveč majhen, obrat in večji dosežek,« je dejal Zvonko Perlič.

»Tudi sicer je to naša orientacija. Moram še povedati, da smo pričeli s postopkom za spremembo srednjeročnega plana in vizijo razvoja do leta 2000. Usmerjamo se na majhne specializirane proizvodne enote, ki bodo na eni strani tehnološko zaokrožene celote, hkrati pa oblikujemo takšne delovne skupine, ki bodo ob vgraditvi svojega dela in strokovnosti v te celote lahko dosegale maksimalne delovne rezultate.

Prav zaradi takšnega sistema dela je pomembno, da smo zelo široko zastavili naš program izobraževanja. Začeli smo pri delavcih brez kvalifikacije. V

Savinji smo odprli oddelek redne lesarske šole, v katerem se za obdelovalca lesa izobražuje že nad trideset delavcev. Na posebej organiziranih tečajih že kvalificirane delavce spoznavamo s sodobnimi tehnološkimi postopki. Veliko delamo za boljšo organizacijo proizvodnje in intenziviranje štipendijske politike. Tako spremenjamo kvalifikacijsko strukturo na boljše in pri za nas dokaj značilni redni fluktuaciji težimo, da pridobimo izobražen kader.

Zvonko Perlič je nadaljeval:

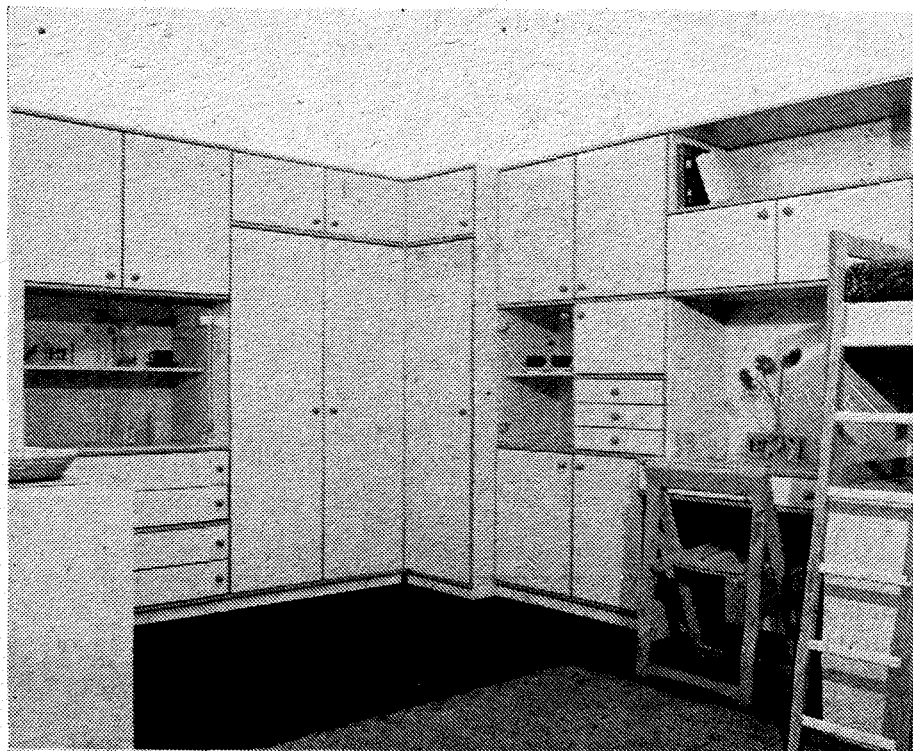
»V Savinji smo se pravočasno zavedli sedanje gospodarske situacije. Na izvoz, za katerega mislim, da je bistvenega pomena, gledamo z dveh vidikov: prvič – z večjim deležem izvoza naših proizvodov prispevamo k bogatenju naše družbene skupnosti in reševanju sedanjih gospodarskih težav in drugič – za devizno projekcijo Savinje je izvoz

SLOVENIJALES

savinja
Celje

izrednega pomena, saj smo velik uvoznik eksotičnega lesa.

Pri izvozu bomo lahko uspeli le z vi-

soko kvalitetnimi proizvodi, zato moramo biti najboljši. Zato se v tem smislu vzgajamo in spoznavamo z razmerami, hkrati pa se srečujemo z nerazumevanjem in žal z miselnostjo, da je vse, kar naredimo – dobro. To je za nas preboj k vrhu. Sicer smo v veliki meri samokritični, vendar lahko rečem, da so prvi

Savinja

rezultati takšne usmerjenosti že vidni. Na zborih delavcev se ljudje že oglašajo, ocenjujejo in prepričujejo, da moramo zagotoviti večjo kvaliteto proizvodov. Zavest o boljši kvaliteti počasi prodira, vendar je razveseljivo, da je vse bolj prisotna.

Zunanji trg neizprosno zahteva spoštovanje dogovorjenih rokov, penali so izredno visoki. Na domačem trgu žal nihče tako ne upošteva rokov. Za zunanje tržišče pa to pomeni, da moramo zaostri lastno disciplino. Ni redko, ko delovne organizacije zaradi premajhne vestnosti pokrivajo izgubo pri izvozu z domačo prodajo. In to ni v redu.

V zaključku razgovora pa je Zvonko Perlič dejal:

»Lotili smo se izdelave novega sistema nagrajevanja po delu. Sistem, ki ga uvajamo, je diametralno nasproten od sedanjega – temeljil je na osebni oceni – saj je razčlenjen z vrsto meril in kriterijev za vrednotenje dela in njegove uspešnosti. Pri vrednotenju dela smo naredili nekaj korakov naprej, saj bomo proizvodno in kreativno delo v delovni

SLOVENIJALES

savinja
Celje

organizaciji bolje nagradili od ostalega dela. To pa bo nedvomno vplivalo na boljše rezultate.

Zvonko Perlič je v razgovoru omenil izobraževanje, vendar naj temu temeljnemu področju za boljši razvoj Savinje na koncu odmerimo še nekaj prostora, saj so v Savinji prav tu resnično veliko naredili.

Ob delu študira iz DO na srednjih, višjih in visokih šolah 31 delavcev. V sodelovanju z Gospodarsko zbornico Slovenije so pripravili poseben pro-

gram izpopolnjevanja delavcev s področja ekonomsko-finančnega poslovanja, zunanjetrgovinskega poslovanja ter vodstvenih struktur. V sodelovanju s tehničnimi inštitutom in Lesarskim šolskim centrom se kvalificirani in visokokvalificirani delavci iz proizvodnje izpopolnjujejo na raznih seminarjih.

Že decembra lahi so v sodelovanju z Delavsko univerzo Celje usposobili 25 potencialnih kandidatov za delegate. Posebej so poudarili funkcionalno izobraževanje in svetovanje aktivistov v družbenopolitičnih organizacijah in delegatov v samoupravnih organih.

Na področju izobraževanja v delovni organizaciji so si zastavili kot prioritetno nalogo izobraževanje na področju

SLOVENIJALES

savinja
Celje

varnosti pri delu. Poleg tega Savinja trenutno štipendira 30 učencev in študentov na srednjih, višjih in visokih šolah.

Prepričani smo, da bodo s takšno usmeritvijo v LIK SAVINJA CELJE dosegli v prihodnosti še boljše rezultate.

Savinja

Šestindvajseti pohod »Po poteh partizanske Ljubljane« Zakoreninjena manifestacija

Začelo se je leta 1957, ko je prvih 700 pohodnikov na takšen način obudilo spomin na osvoboditev Ljubljane 9. maja, spomin na vse tisto, kar je Ljubljana preživljala med narodnoosvobodilnim bojem, na žrtve, na herojske dni, na dvaintrideset kilometrov dolg obroč iz bodoče žice okoli mesta, ki pa ni mogel preprečiti odhajanja Ljubljančanov med partizane. Ljubljana, takratni center revolucije v Sloveniji, je bila pravzaprav v celoti spremenjena v koncentracijsko taborišče. Leta 1961 so delovni kolektivi ljubljanskih delovnih organizacij s 102 spominskima kamnom in 6 spomeniki obeležili v bodočo žico ogrnjeno Ljubljano.

Manifestativni pohod dobiva vse več udeležencev. Do sedaj je šlo po »Poti spominov in tovarištva« ob nekdanji žični zapori že več kot milijon mladine, delovnih ljudi in občanov, ne samo iz Ljubljane, tudi iz okolice. Poleg obujanja revolucionarnih tradicij pohodniki s svojo udeležbo izkazujejo tudi svojo privrženost naši družbeni ureditvi.

Odbor za pohod »Po poteh partizanske Ljubljane«, ki mu predseduje Franc Stadler-Pepe, je za letošnjo počastitev obletnice osvoboditve Ljubljane, mesta heroja, in ob 40-letnici prvih slovenskih brigad ter odredov

NOV in POS organiziral več prireditev, ki se vrstijo od 21. aprila do 9. maja. Enaindvajsetega aprila je bil 3. tek OF's startom pred restavracijo študentskega naselja, 24. aprila so tekmovali kolesarji v spomin padlim borcem kolesarjem, in sicer že sedemintrideseti. Start in cilj je bil pod Urhom. V sklop manifestacij ob osvoboditvi Ljubljane spada tudi pionirski pohod »Po poteh spominov in tovarištva« za pionirje in pionirke ljubljanskih občin. V dopoldanskih urah 26. aprila so pionirji prepredili Ljubljano s svojimi koraki, ne samo tam, kjer je potekala žica, ampak tudi skozi središče mesta, kjer so osnovne šole Centra združile svojih osem bataljonov v pionirsko brigado Kričac, s svojim komandantom in komisarjem. Pionirji so se ustavljali ob tem in onem obeležju katere od ljubljanskih akcij med NOB, prisluhnili besedam borcev in organizirali proslave. Na primer v Goričanah, kjer je bil zbirni center izseljencev v Srbijo, pred muzejem revolucije, pri spomeniku padlim partizanskim kolesarjem na Vodnikovih cestih, v Gramozni jami itd. Osrednja proslava je bila na Gradu pri spomeniku kmečkim puntarjem.

Dan pred množičnim pohodom, to je 7. maja popoldne bo start 9. »revije mladih kolesarjev« od Skapinove

ulice v študentskem naselju do osnovne šole Valentina Vodnika.

Manifestativni množični pohod »Po poteh spominov in tovarištva« v dopoldnevu 8. maja pričakuje od 60 do 65 tisoč pohodnikov. Iz Fužin do cilja na Trgu revolucije bosta vodili dve progi, 18 in 12 kilometrov dolgi, z Vrhovcev bo mogoče priti po 8 ali 5 kilometrov dolgi poti, šestkilometrsko progo so odmerili iz Tolstojeve ulice, trikilometrsko pa izpred NOB. Tako razporejene proge po dolžini in težavnosti omogočajo, da se pohoda lahko udeležijo vsi, od najmlajših do najstarejših. Na startu dobijo pohodniki pohodni karton, ki bo pomenil priznanje za udeležbo, na cilju pa bo vsak pohodnik z njim lahko dobil spominsko značko letošnjega pohoda. Sklepna slavnost z zborom vseh narodnoosvobodilnih udarnih brigad in odredov NOV in POS bo na Trgu revolucije ob 11. uri, potem pa se bodo borci, povabljeni iz vse Slovenije in tudi iz zamejstva, zbrali na Gospodarskem razstavišču.

Devetega maja jutraj bo turistični avtorally po poteh partizanske Ljubljane na parkirnem prostoru pred kopališčem Tivoli, popoldne pa se ob 13. uri začne kolesarski maraton »Ob žici okupirane Ljubljane« na 80 kilometrov dolgi progi s startom in ci-

ljem v Zajčji Dobravi. Ob 17. uri bo start III. »kolesarskega kriterija za mladinske in članske ekipe« na Ajdovščini. Ob isti uri se bo pri spomeniku Ob žici okupirane Ljubljane v Allendejevi ulici začel »partizanski marš« na 28.000 metrov dolgi progi, 25 minut za tem pa še »partizanski marš« na 14.000-metrski progi s startom pri spomeniku na Urhu. Ob 17.30 bodo tekmovali udeleženci »9. mednarodnega kolesarskega kriterija prijateljstva«. Športno popoldne bodo zapolnile še »štafete zmage« in »štafete bratstva in enotnosti«. Ob 20. uri pa bo start udeležencev »16. teka prijateljstva«, s startom in ciljem na Ajdovščini. Za »16. tek prijateljstva« je pripravljali odbor povabil 23 mest iz 18 držav Evrope in drugih celin, poleg 12 mest iz Jugoslavije, od katerih so 4 iz Slovenije, in sicer Celje, Maribor, Titovo Velenje ter Ljubljana.

Zadnji rok za prijavo na »partizanski marš«, »štafete zmage« in »štafete bratstva in enotnosti« je 30. april.

Pohod »Po poteh partizanske Ljubljane« ni samo množična manifestacija, ampak tudi politično-sportna prireditev, preko katere sega glas o našem mestu heroju, o naši revoluciji in o naši neomajni zvestobi Titovi poti daleč v svet.

Ziva Drole

Nadvse slovesno na Peršmanovi domačiji

»Petzenkönig« (kralj Pece) so včasih pravili Sadovnikoveu gospodaru Luki, ki je umno in gospodarno kmetoval na Peršmanovini vse do usodnega 25. aprila 1945. leta, ko je v enem samem dnevu v nekaj urah umolknilo veselo otroško čebljanje sedmih otrok, beseda matere in očeta, babice in tete pa je za vselej onemela. Zverinska esesovska drhal je v zadnjih trzlajih, v nemočem besu komaj dva meseca pred koncem vojne udarila in ognjeni zublji so planili v nebo.

»Obujati teh spominov ni prijetno, vendar strahot ni mogoče pozabiti,« je dejal v svojem govoru v nedeljo, 25. aprila, ob otvoritvi prenovljene Peršmanove domačije in stalne spominske razstave dokumentov predsednik Zveze koroških partizanov Janez Wutte-Luc.

Na črnih marmornih ploščah na obeh straneh vhodnih vrat je z zlatimi črkami zapisano:

»25. aprila 1945 so vojaki SS pobili sedem Sadovnikovih otrok, starih od 1 do

vanske borčevske organizacije Toneta Turnherja in kapeleškega župana Albina Juvana.

Slišati je bilo kritična razmišljanja o sedanjem položaju slovenske narodnostne manjšine na avstrijskem Koroškem, medtem ko sta tovariša Grilc in Zwitter ponovno ostro napadla nedavne besede deželnega glavarja Wagnerja (na spominski svečanosti v Celovcu ob štiridesetletnici izгона koroških Slovencev), ko je ta tebi nič meni nič prezrl slovenski delež pri osvoboditvi Avstrije, hkrati pa dregnil koroške Slovence v rano, ki jih najbolj boli, rekoč, da je avstrijska manjšinska zakonodaja vzorna...

»Zahvala vsem, ki so se borili in dali svoja življenja za obstoj slovenskega naroda« – je bilo geslo slovenske koroške mladine, ki je poleg drugih prispevala za obnovu Peršmanove domačije 6000 prostovoljnih delovnih ur. Tako je povedal mladinec Marjan Pečnik, predsednik slovenske mladine na av-

12 let, njihovo mater Ano, očeta Luko, osemdesetletno staro mater Franciško ter teto Katarino. Požgali so gospodarsko poslopje, žrtve pa zažgali.«

Pretrsljivo je zadonela Borova »Požigalčeva suknja« med poslušalce in blazilno nežno se je vila slovenska narodna pesem med ples snežink, ki so sem ter tja zaplesale v pomladni nedeljski dan. Avtomobilov, ki so pripeljali na spominsko slovesnost in otvoritev spominskega muzeja številne domačine, nekdanje koroške borce, goste in vse, ki se na avstrijskem Koroškem tudi danes bojujejo proti oživljanju nacizma, je bilo ob strmi poti vse polno. Kakih dva tisoč ljudi je pozorno prisluhnilo besedam tovariša Luca, dr. Francija Zwitterja, dr. Matevža Grilca, sekretarja jugoslo-

strijskem koroškem, ki je med drugim tudi dejal, da se mladi zavedajo žrtev minule vojne in da bodo s svojim delom in ravnanjem skrbeli, da spomin nanje ne bo zbledel, hkrati pa se bodo bojevali za doseganje resničnih pravic manjšine v skupnosti z večinskim narodom.

Med številnimi gosti na zborovanju so bili tudi: članica sveta federacije SFRJ Lidija Sentjunc, dr. Jože Rus, jugoslovanski generalni konzul v Celovcu Marko Kržišnik, predsednik komisije za mednarodne odnose skupščine SRS Bojan Lubej, predstavniki koroških borcev iz Kranja, Ljubljane in Celja, znana koroška borka Olga Kastelic-Marjetka, predstavniki RO ZZB NOV Slovenije in številni drugi.

Poslednja seja komiteja za vprašanja borcev in invalidov v tem mandatu

Še več za podružbljanje

Kljub temu da so ugotavljali še vrsto težav pri doslednem uresničevanju vprašanj socialne in zdravstvene varnosti borcev in vojaških invalidov, so člani komiteja za vprašanja borcev in vojaških invalidov menili, da dobiva podružbljanje na tem področju določeno podobo.

Predsednik komiteja Boris Čizmek-Bor je po poglavjih na kratko obrazložil informacijo o delu komiteja ter o dejanskem stanju na področju borčevske socialne in zdravstvene varnosti, razpravljali pa so izredno dobro ocenili predloženo gradivo informacije in imeli le manjše pripombe.

O tej problematiki bomo obsežnejši zapis pripravili v prvi praznični številki.

Spomin na Okrogelsko jamo

Komaj pred dnevi je minilo štirideset let od tragičnega, pa hkrati junaškega dogodka v Okrogelski jami, kjer se je 13 partizanov do zadnjega upiralo okupatorju. Ob tej priložnosti je bila na Okroglem spominska svečanost, na kateri je zbranim govoril Iztok Žagar, v kulturnem programu pa so sodelovali učenci OŠ France Prešeren in Naklo, predstavniki OK ZSMS in pripadniki JLA ob kranjskem pihalnem orkestru.

Svečanost na Okroglem so združili s slovesno prisego vojakov garnizije Staneta Žagarja v Kranju in sprejemom štafete mladosti v kranjski občini ter ji tako dali obeležje osrednjega občinskega praznika.

Ob tej priložnosti je izšla tudi brošura Ivana Jana »Okrogelska jama«, o kateri bomo več zapisali v eni prihodnjih številki.

nih predstav, ki so jih člani lutkovnega gledališča pospremili z oživljenimi partizanskimi lutkami na improviziranem odru.

Razstava nedvomno spada v okvir prireditev ob praznovanju letošnjega dneva OF, dneva osvoboditve Ljubljane ter praznovanja 40-letnice ustanovitve slovenskih brigad in odredov, zato se je zdelo ob otvoritvi škoda, da je niso spremljale oči in ušesa mladih gledalcev in poslu-

šalcev, ki bi se na ta način lahko v neprisiljeni in spontani atmosferi srečali s številnimi nekdanjimi partizanskimi kulturniki. Ciklostirano spremno besedilo o gledališču med NOB, ki je obiskovalcem na voljo, pa je vsekakor dobrodošla poteza in bo marsikateri tovarišici olajšalo razlago razstave ter tudi drugim obiskovalcem poglobilo znanje in vedenje o gledališki dejavnosti med NOB na Slovenskem.

B. Ž. J.

Gledališče med NOB

Že 22. aprila so v predverju velike dvorane Cankarjevega doma v Ljubljani odprli razstavo dokumentov, fotografij, knjig in muzealij o partizanskem gledališču.

Razstavo, ki so jo pripravili Slovenski gledališki muzej, Lutkovno gledališče v Ljubljani, Muzej ljudske revolucije v Ljubljani in Can-

karjev dom, so ob otvoritvi popestrili nastopajoči: Ladko Korošek, ki je ob spremeljavi harmonike zapel Danila Bučarja »Delavca« in Marjana Kozine »Pokret«, Vladoša Simčičeva, ki je recitala znano pesem »Hoste« in Alenka Gerlovičeva, ki je zbranim pripovedovala o nastajanju posameznih lutkov-

ELKOM TSN
ELKOM—TOVARNA STIKALNIH NAPRAV, N.SUB.O.

PROIZVAJAMO ELEKTRIČNE APARATE, STIKALNE NAPRAVE IN TRANSFORMATORSKE POSTAJE DO NAPETOSTI 38 KV TER OPRAVLJAMO KOMPLETEN INŽENIRING ZA ELEKTROENERGETSKE OBJEKTE DO 110 KV.

Prisrčne čestitke ob prazniku dela – 1. maju vsem delovnim ljudem in poslovnim partnerjem!

Obvestili

Spominsko-rekreativni pohod za dan zmage na Blegoš

Planinsko društvo Sovodenj v sodelovanju s PD Žiri in Gorenja vas organizira pod pokroviteljstvom komisije za šport in rekreacijo pri OBSZSS Škofja Loka, občinskega odbora ZZB NOV Škofja Loka in občinske konference ZSMS Škofja Loka VI. spominsko-rekreativni pohod za dan zmage na Blegoš (1563 m).

Namen pohoda je počastitev dneva zmage – 9. maja, 90-letnice rojstva tovariša Tita in 40-letnice pionirske in mladinske organizacije. Letošnji pohod bo v nedeljo 9. maja 1982 ob vsakem vremenu.

Glavna smer pohoda bo vodila iz vasi Javorje nad Poljanami do Črnege kala in naprej po JV strani čez vrh Blegoš do postojanke, kjer bo ob 11. uri proslava s programom.

Poti dobo dobro označene – markirane in zavarovane. Prevoz z avtobusi in osebnimi vozili bo mogoč po Poljanski dolini do vasi Javorje in Leskovača,

(cesta nad vasio Javorje bo zaprta za ves motorni promet) in po Selški dolini z avtobusi do vasi Zali Log, z manjšimi avtobusi in osebnimi vozili pa do vasi Potok. Posebni avtobus iz Poljan do Javorja bo vozil ob 6.20, 7.00 in 7.40 uri.

Vsak udeleženec pohoda prejme na cilju izkaznico in bo vpisan v evidenčno knjigo. Prva stran izkaznice simbolizira Blegoš z odtisom 9. maj, na drugi strani je prostor za vpis števila pohodov, na tretji strani pa so kratka pojasnila.

Udeleženec prejme za: dvakratni pohod – bronasto značko, štirikratni pohod – srebrno značko, šestkratni pohod – zlato značko, deseteratni pohod – posebno plaketo.

Organizator pohoda je Planinsko društvo Sovodenj, pohod pa vodi petčlanska komisija PD Sovodenj, Žiri in Gorenja vas. Pohod bo organiziran pod vodstvom planinskih vodnikov PD Sovodenj, Žiri in Gorenja vas.

Prenočišča v planinski postojanki na Blegošu bo zasedel organizator.

Postojanka bo oskrbovana. Udeležence opozarjamo na topla oblačila in primerno obutev zaradi možnega snega.

Vabljeni vsi občani, zlasti pa člani ZZB NOV, telesnovzgojnih društev, taborniki, člani PD in vsi ljubitelji gora.

Vse informacije posredujeja tov. Slavko Hribar, PD Sovodenj, telefon 064 62-005, in tov. Marko Miklavčič, PD Gorenja vas, telefon 064 68-271.

PLANINSKO DRUŠTVO SOVODENJ

Dne 8. maja 1982 bo ob 11. uri na Trgu revolucije v Ljubljani proslava 40-letnice formiranja partizanskih odredov in prvih partizanskih brigad, formiranih leta 1942. Po proslavi bo tovariško srečanje na Gospodarskem razstavišču.

Borci I. slovenske brigade – II. grupe odredov udeležite se polnoštevno te veličastne manifestacije v svoji matični enoti. Vsi, ki imate uniforme, pridite v njih, pripnite pa si tudi vsa odlikovanja.

Mesto in čas zbora, s katerega bomo skupno odšli na prireditveni prostor, boste zasledili v dnevnem časopisju in RTV.

RUDI MOHAR:

2

Loški potok v borbi za svobodo in lepše življenje

Na sestanku so se zbrali: Ivan Vrtačnik (Lado), Karel Lavrič (Bobnarjev Korle), Ivan Zgonc (Kovačev Ivan), Alojz Lavrič (Tislerjev Lojz), Jože Bambič, Rudi Mohar in Anton Rus. Prišlo je tudi nekaj fantov, da bi se kopali. Sestanek je vodil Vrtačnik. Pred tem je bil v Kočevju, od koder je prinesel najnovejšo vest, nekaj literature in navodila. Za predsednika odbora OF je bil izbran Vrtačnik. Dogovorili so se, da bodo vsi delali pri vsem in da se bodo odslej povezovali v trojke. Glavna naloga pa je bila: zbiranje orožja in pripravljanje ljudi na vstajo.

Naslednji sestanek odbora OF je bil 15. avgusta 1941 pod Travnico. Prisotna sta bila tudi Karel Mikulič in Tone Debeljak od Bele vode. Sestanek je vodil Ivan Zgonc iz Travnika. Osvobodilna fronta je bila tedaj med Potočani že močno zasidrana, zlasti med Travničani, Belavodari in Segovščani. Še v večjem obsegu se je zbiralo orožje, denarni prispevki in razpečevala literatura. Po partizanskem napadu na Lož se je v oktobru 1941 ustavil pri Beli vodi Krimski polbataljon z Ljubom Serčerjem na čelu. S seboj so vodili 6 italijanskih vojakov in poveljnika postojanke, ki so jih bili zajeli med bojem v Ložu. Segovščani so poskrbeli za dva ranjena partizana. Belavodari so partizane takoj po prihodu razvrstili po hišah, jih nahranili in zakurili peči, da so se posušili. Po temeljitem počitku je polbataljon še isti dan krenil v spremstvu Karla Mikuliča proti lovski koči na Debelem vrhu. Pot je bila naporna, ker je deževalo, cesta pa je bila strma in razmočena. Naslednji dan je začelo snežiti in snega je zapadlo več kot meter.

Zrtve italijanske hajke

Zaradi izdaje je sledila italijanska hajka. V Travniku sta se ponoči med 22. in 23. oktobrom po nesporazumu spopadli med seboj dve italijanski enoti. Tedaj je neki italijanski orožnik odvrnil puško in našli so jo italijanski vojak. Ker so mislili, da je puška partizanska, so začeli izvajati represalije nad prebivalci: zažgali so Tonkovo in nato še Grgurjevo hišo. V gostilno h Kapčevim so zgnali več moških, jih zaslisevali, pretepali in jim grozili, da jih bodo postrelili. Še posebno grdo so ravnali z Janezom Benčinom (Tonkom), Andrejem in Jožetom Levstikom, Jožetom Pintarjem in Ludvikom Benčinom. Pri Beli vodi sta padla v zasedo partizana Bojan Rogelj, študent medicine, in Rado Kogoj. Roglja so potolkli s strelji, Kogoj pa ujeli, ker je omagal v snegu; kasneje so ga ustrelili. Tedaj so padli še trije borci Krimskega polbataljona, Anton Zadnikar, Valentin Štefančič in Janez Hribar, ki so nesli od Bele vode hrano za borce v lovski koči, pa so naleteli na italijansko zasedo. Preostali borci, ki so bili v lovski koči na Debelem vrhu, so se nato posvetovali in se odločili za edino pot, po kateri so se lahko rešili: odšli so po debelem snegu čez Travnico goro in Ribniško dolino – in od tam v Ljubljano. Italijani so s hajko nadaljevali. Brez težav so prišli do lovške koče. Tam partizanov ni bilo več; našli so le svoje skrušene tovariše, ki so jih bili partizani privedli s seboj kot ujetnike...

Vpliv Krimskega polbataljona in italijanske nasilje sta pomnožila članstvo v OF. Upor je dobival vse širši pomen. Proti koncu 1941. leta je bila v Loškem potoku ustanovljena celica komunistične partije. Sprva so bili v njej le trije člani, v januarju 1942 pa je štela že 7 članov. Le-ti so bili: Ivan Vrtačnik, Ivan Zgonc, Karel Lavrič, Karel Mikulič, Anton Mikulič, Karel Levstik in Alojz Lavrič. Sestajali so se v Travniku. Sekretar celice pa je bil Ivan Zgonc.

Prvi partizan iz Loškega potoka je bil Ludvik Bartol (Šuštarjev) iz Travnika. Padel je 18. decembra 1942 pri Škocjanu, ko so minirali sovražnikovo utrdbo. Prva žrtev fašističnega nasilja je bil Anton Kordiš iz Retij; ubili so ga Italijani 23. oktobra 1941, ker so našli pri njem staro lovsko puško. Tri dni pozneje pa so pri Sejmu ustrelili Edvarda Kordiša iz Travnika, ko je šel zjutraj k maši. Tudi Baščeko mater iz Retij so Italijani ustrelili, ko je šla k maši.

Po prihodu partizanov v aprilu 1942 na Petelinov vrh oziroma v Jazbino nad Segovo vasjo in ustanovitvi Zidanškovega bataljona se je delovanje za NOB še povečalo. Razširilo se je na vse območje Loškega potoka. Gibanje je postalo tako močno, da so se Italijani prestrašili. Utrdili so karabinjersko postajo na Hribu in se v njej zabarikadirali. Partizani so jih 9. maja napadli. V boju je padel en karabinjer. Ker pa partizani niso postavili zasede proti Sodražici, so iz te smeri prišli na pomoč karabinjerjem italijanski vojak in partizani so se morali umakniti. Italijani so nato nastopili zelo surovo: ustrelili so Janeza in Jakoba Bartola s Hriba in Franceta Šego iz Segove vasi. Vendar pa zaradi borbenosti partizanov Italijanom ni kazalo drugega, kot da se umaknejo. S seboj so odvedli tudi karabinjerje, ki so trepetali v utrjeni postojanki...

Takoj nato – 15. maja 1942 pa sta župnik Pravhar in kaplan Puhar začela na Tabru ustanovljati belogardistično postojanko. O tem so se bili dogovorili že prej, ko so imeli v te namene v prosvetni dvorani na Hribu sestanek. Pripravila sta ga župnik Škulj iz Dolenje vasi in župnik od Sv. Gregorja. Namen sestanka je bil: organizirati in voditi odpor proti OF oziroma narodnoosvobodilnemu gibanju. Orožje so si preskrbeli že ob razpadu bivše jugoslovanske vojske. In zdaj, ko so Italijani odšli, sta dala župnik Pravhar in kaplan Puhar biti pri Tabru plat zvona, da bi zvalila skupaj čimveč ljudi. Prišlo jih je veliko, ker so mislili, da gori. Vendar so za orožje prijeli le nekateri zapeljani fantje. Ko pa so prihajali Travničani, so začeli nanje streljati – in ljudem je postalo jasno, za kaj gre.

Uničenje belogardistične postojanke

Ko so v štabu Zidanškovega bataljona zvedeli, kaj se dogaja, so po Kapčevem Ivanu sporočili na Tabor, naj belogardisti odlože orožje in ga izroče partizanom. Obenem je Rusov France iz Segove vasi odnesel pismo z isto vsebino na Hrib županu Francetu Bartolu. Ker je sledil negativen odgovor, so partizani napadli. Toda belogardisti so se zabarikadirali v cerkev in zvonik ter se šele po nekajurnem boju vdali. Partizani so zaplenili dva mitraljeza in 12 pušk, večje količine orožja in municije pa so našli za oltarjem v cerkvi. Partizani so nato na Hribu priredili miting, ki se ga je udeležilo več sto ljudi iz vsega Loškega potoka. Govorila sta komandant bataljona Smeli in politični komisar Florjan. Povabila sta vse, naj sodelujejo z OF in naj ne nasedajo klerikalni propagandi.

Z uničenjem belogardistične postojanke je postalo tudi območje Loškega potoka svobodno. Potočani so množično odhajali k partizanom. Bilo jih je toliko, da so iz njih ustanovili partizansko četo. Do premaganih belogardistov in kaplana, ki jih je vodil, so bili zelo prizanesljivi; na predlog skojevske organizacije in prošnje prebivalcev iz Travnika so jim krivdo oprostili. Kaplan Puhar je nato zbežal iz Loškega potoka, fantje pa so se v večini priključili partizanom.

Ljudska oblast izvaja agrarno reformo

Takoj nato je prišel na Hrib rajonski odbor OF, ki ga je vodil sekretar Matevž Hace. Naselil se je v občinski hiši. Vse naloge so opravljali kolektivno v odborih oziroma komisijah. Tako je v Loškem potoku že tedaj delovala ljudska oblast. V skladiščih so Italijani pustili precej hrane in gospodarski odbor jo je delil prebivalcem. Poleg tega so izvajali agrarno reformo: delili so zemljo kajzarjem in revnim kmetom. Predsednik agrarne komisije je bil France Košir (Špelčn) iz Travnika.

Matevž Hace je zapisal o tem v »Komisarjevih zapisih« naslednje:

»23. junija 1942. Špelčn France, predsednik agrarne komisije v Loškem potoku, je vedno bolj pritiskal na narodnoosvobodilne odbore, naj se že enkrat začne z razdeljevanjem zemlje, ki leži na območju Lazca, Podpreske in Drage. Istega dne mi je sekretar ribniško-laščanskega okrožnega komiteja Fric-Nace Voljč sporočil, naj takoj začnemo z agrarno reformo, predvsem naj razdelimo travnike, pašnike in njive kočevskih grofov. Zemlja proti Lazcu je bila nekoč potoška, potem pa si jo je prisvojil grof Auersperg.

Kot vihar je završalo po vsem Loškem potoku, da se bo delila zemlja. Špelčn France je z agrarno komisijo naredil seznam 85-95 agrarnih interesentov: kajzarjev in delavcev. Večkrat je v prosvetni dvorani zasedala agrarna komisija, prišli pa so tudi vsi agrarni interesi, kadilci kratke in dolge pipe ter pozorno poslušali predloge, mnenja in zaključke agrarne komisije. Navsezadnje smo se domenili, da bomo krenili na delo z agrarno komisijo 29. junija zjutraj.

Se nadaljuje

Osnovna šola Simon Jenko v Kranju

Šolska vrata so odprta

Pravijo, da je osnovna šola Simon Jenko v Kranju največja kranjska šola po številu učencev. Pravzaprav jo predstavljajo kar štiri šolske stavbe: stara in nova centralna šola, podružnična šola na Primskovem in še v Goričah. Centralno šolo v ulici 31. divzije obiskuje 566 pionirjev iz KS Vodovodni stolp, vseh pa je 1300. Med njimi je veliko vozačev. Prihajajo z Golnika, Trstenika, Planine in Gorič.

Privabil me je vesel živ-zav na šolskem igrišču, ki ga je bilo slišati med udarci kram-pov in lopat, ki so v pridnih mladih rokah nalagale zemljo v samokolnico. »Uredili bomo igrišče, treba je izravnati zemljo,« so mi povedali učenci 5. e razreda osnovne šole Simon Jenko. »Z delom nekaj prispevamo, pa še razgibamo se. Sicer pa je lepše tu kot sedeti v šolskih klo-peh med štirimi stenami. Tako menimo vsi,« je še dodal Jure Luskovec in pogledal po svojih sošolcih, češ, ali mi boste pritegnili? Prav vsi so mu vneto prikimali. Izvedela sem še, da to ni njihova edina akcija v skrbi za lepo in čisto okolje Kranja. Z de-

čevati naš račun. Hočemo sa-mi razpravljati, ne le sedeti na formalnih sestankih.

Kakor šola nosi tudi pio-nirski odred ime po pesniku Simonu Jenku. V letošnjem letu pa nameravajo ime spre-meniti, da bi pač bili pionir-ski odredi poimenovani po borcih. In to bi se že zgodilo v marcu, če se predlog ne bi zataknil nekje na krajevni skupnosti. Predlagajo ime borca Maksa Jeze, ki je padel v tragediji ob Šorlijevem mlinu 21. marca. To je obe-nem tudi dan krajevene skup-nosti Vodovodni stolp. A-nica Konc je mentorica Zveze pionirjev že dvanajst let. »Letos smo štirje mentorji pionirske organizacije na šo-trebno.

Denar, ki so ga zbrali s pro-danimi značkami in papir-jem so poslali za pionirski dom v Dolenjskih Toplicah. Ob tednu otroka so zbrali de-nar za društvo duševno pri-zadetih in društvo prizadetih s cerebralno paralizo. Pa še denar za klub Golnik so zbrali, za igrače v varstvu in za šolske klopi. Občasno po-magajo starejšim občanom, stalno pa skrbijo za dva spo-menika: Šorlijev mlin ter Jenkov grob v Prešernovem gaju. Njihovo delo ni zaprto v ozek krog pionirske orga-nizacije in tudi ne v šolski okvir. Sodelujejo s šolsko skupnostjo, s krajevno skup-nostjo, s šolskim športnim društvom, ki je povezano s ŠD Vodovodni stolp, z mla-dinsko organizacijo v šoli in v krajevni skupnosti. Še po-sebej sedaj, ko se bliža spre-jem pionirjev v mladinsko organizacijo. »Ne, formalno-sti pa ne maramo in odveč-nih papirjev!« pravijo. »So-delujemo takrat, ko je po-trebno.

Seveda, še so pomanjklji-vosti v sodelovanju s krajem, pa se stvari izboljšujejo. Lani 29. septembra so ustanovili svet pionirjev, v katerega je vključenih šest zunanjih čla-nov, iz DO, KS in DPO, dva starša in mentorji. Vsi sku-paj se trudijo usklajevati so-delovanje tako na športnem kot na kulturnem področju in v drugih akcijah. Pionirji so sklenili, da bodo bolj kot doslej sodelovali v Obvešče-valcu, časopisu njihove kra-jevne skupnosti, ki izide pri-bližno štirikrat letno. Prav sedaj pa novinarski krožek pripravlja šolsko glasilo Vaje Obljubili so, da nam jih bodo predstavili, ko zagledajo luč sveta.

Ko je pogovor nanesel na interesne dejavnosti, so za-čeli naštevati, česa še nima-jo, pa bi radi imeli: nimajo lutk, pa čebelarjev, modelar-jev, ki si sicer lahko pomaga-jo na osnovni šoli Staneta Žagarja v Kranju, manjka jim tudi pravi šolski radio, za katerega bi oblikovali svoj

Skupina »štabovk in štabovcev« pionirskega odreda Si-mon Jenko v Kranju se dogovarja o prihodnjih nalogah.

lavnostjo si bodo zaslužili praznik dela – 1. maj, ki se prav hitro približuje. »Sicer pa stalno delamo,« je pripo-mnila Anja Babič, »saj je učenje tudi delo, učimo pa se celo življenje. In za nas je učenje še najpomembnejše delo.«

Poslovila sem se od te pr-srčne skupine. Kako si znajo ustvarjati podobo življenja, sem razmišljala, ko sem sto-pala proti novi šolski stavbi. Zakaj večina starejših na se-stankih razpravlja, kako to ali ono stvar poenostaviti in kako jo prikazati učencem, kako narekovati naloge? Ali ni bolj prav, da pionir sam sedi na sestanku, ki obravna-va njegove naloge, da on sam spregovori in da pride z nalo-gami pred mentorja, s kate-rim se posvetuje? Znajo raz-mišljati ti mladi ljudje! Vča-sih jih imamo za preveč otročje. V razpravah na temo Pionir v krajevni skupnosti so osnovnošolci iz Kranja pi-sali: »Ne zaupajo nam, pora-bijo nas le za kakšno čistilno akcijo, imeli smo tudi že pio-nirske hišne svete, pa so mo-rali potihniti; zaradi stano-valcev, ki jim ni bilo všeč, če smo včasih malo bolj glasni. Kaj moremo, ko smo pa mla-di...« Pa tudi kritični znajo biti. Kako so se odrezali šta-bovci (tako pravijo članom štaba pionirskega odreda Si-mon Jenko na šoli) na pro-blemski konferenci: »Pre-malo samoupravljam, še vedno smo preveč odvisni od mentorjev. Toda zaveda-mo se dolžnosti in hočemo biti odgovorni. Hočemo pla-

li,« pripoveduje. »Dela je ve-liko, če le hočeš delati. Mo-ram pa pohvaliti naše šta-bovce. Še posebej so priza-devne pionirke. Živa Kavčič iz 7. razreda bo kmalu posta-la mladinka. V pionirski or-ganizaciji pa dela že vse od prvega razreda. Sadovi nje-nega dela bodo poplačani z uspehi njenih naslednikov. Branka Dragomirovič je le-

S krampi in lopatami – »na juriš!«

tos prvič v pionirskem šta-bu. Sama se je ponudila, če bi lahko delala v organizaci-ji, s preprostim pojasnilom, da ji je takšno delo všeč. Vsa-ka razredna skupnost izvoli tri predstavnike v štab. Osemnajst je vseh skupaj.« Na sestankih, ki so v opol-danskem času med izmena-ma, se pogovarjajo o svojem delu, si razdeljujejo naloge, načrtujejo akcije. Pri tem so navadno takšne, da tudi ko-ristijo, kot na primer oprav-ljanje dobrih del. Varčevanje za pionirje osnovne šole Si-mon Jenko ni nekaj novega.

program, ne kot sedaj, ko jim prinaša tu in tam kakšno vest, glasba je pa že redkost, da ne bi z njo burili hude krvi pri stanovalcih sosed-njih blokov.

Pri vsem tem pa jim še ne manjka časa za pisanje kro-nike oziroma krajših zapisni-kov, ki so jih letos uvedli. Vsaka razredna skupnost je zadolžena za zapisovanje najpomembnejših dogo-dkov. Nekoč bodo njihovi si-novi in hčere prebirali utr-inke iz današnjih dni in pono-sni bodo na svoje starše.

Živa Drole

Tekmovanja na različnih ravneh Znanja in veščine s področja SLO in DS

Na pobudo zveznega sekretariata za ljudsko obrambo in v sodelovanju družbenopolitičnih organizacij so vsako leto v vseh republikah in pokrajinah tekmovanja iz znanj in veščin s področja SLO in DS v osnovnih in srednjih šolah. Tekmovanja so vključena v sklop akcije NNNP-82. Po programu, ki ga je pripravil republiški odbor za izvedbo in pripravo tekmovanj, ki je ustanovljen pri republiškem komiteju za vzgojo in izobraževanje ter telesno kulturo SR Slovenije naj bi se do 20. aprila končala tekmovanja na občinski ravni. Od 22. aprila do 28. maja pa se bodo zvrstila regijska tekmovanja v Postojni, Novem mestu, Novi Gorici, Velenju, Slovenj Gradcu, Mariboru, Gornji Radgoni, Kranju in v Ljubljani.

Tekmovanja iz znanj in veščin s področja SLO in DS imajo velik družbeni pomen pri usposabljanju za splošni ljudski odpor in družbeno samozasčito. Operativni odbor sporoča, da bo občinsko tekmovanje za učenke in učence 1. in 2. razredov srednjih šol, krajevnih skupnosti, organizacij združenega dela ter športnih društev in klubov v Ljubljani 22. maja pred osnovno šolo Toneta Tomšiča.

Tekmovanje bo obsegalo orientacijski pohod z reševanjem nalog o poznavanju obeležij NOB, reševanje nalog prve pomoči, streljanje z zračno puško, v teoretičnem

znanju pa narodno zaščito, civilno zaščito in znanje iz topografije.

Vse tekmovalne ekipe prejmejo spominke diplome. Po tri prvovršene pa tudi zlato, srebrno in bronasto odličje.

Tito – revolucija – mir

Družbenopolitične organizacije občine Grosuplje so v torek, 27. aprila, organizirale v šolskem centru Josip Jurčič Ivančna gorica-Stična zaključno prireditev tekmovanja v znanju na temo Tito – revolucija – mir. Obenem so pionirji skupaj z mladinci ob dnevu ustanovitve OF in prazniku dela sprejeli zvezno štafeto mladosti.

Ž. D.

Tekmovanje za Cankarjevo nagrado

Tri osmošolke so se udeležile področnega tekmovanja v znanju materinščine za Cankarjevo nagrado 1. stopnje v Novem mestu. Za nas se je tekmovanje končalo zelo uspešno, saj je predstavnica naše šole Vesna Čančerjeva osvojila prvo mesto. Po podelitvi priznanj smo imeli pogovor s pisateljem Severinom Šalijem.

ROZIKA KOCJAN, 8. r.
nov. krožek, OŠ Artiče

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAMLJA

Delo naj bo vaš ščit

Dragi dopisniki, dragi mentorji, vsi, ki se trudite, da je naša mladinska stran lepša in bogatejša! Ponesite čestitke, ki so vam namenjene ob delavskem prazniku – 1. maju, v nove delovne zmage!

Živa

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAMLJA

Našli smo jo v gozdu

Pogovor z Marijo Šavron iz Sirč

Dan je bil veder in sončen. Ura je bila okrog pol enajstih, ko smo zaslišali streljanje. Mladi smo stekli, da bi se poskrili, starejši pa so ostali doma.

Okrog petnajstih je prišel v Koromače partizan in nas vprašal, če smo videli dekle, ki je pribežalo v vas. Nič nismo vedeli o tem.

Drugi dan je tisti partizan spet prišel in pripeljal s seboj tovariša. Z njima sva morali Avgušтина Boškin in jaz. Rekli so nama, da gremo iskat tisto dekle. Prišli smo v gozd kakih tristo metrov od vasi ter jo našli napol-slečno in prestreljeno. Ob sebi je imela Titovo sliko, svinčnik ter 150 lir. Ime ji je bilo Cveta, priimka pa se ne spomi-

njam.

Vrnili smo se v vas, da bi poiskali obleko. Popoldne so prišli iz Trseka z volom in vozom ter pripeljali krsto. Nato smo jo spremljali na pokopališče v Trsek. Tam pa so nas napadli Nemci, tako da smo jo morali pustiti na cesti in se poskrili.

Potem smo jo tam le pokopali...

Kdaj je bilo to?

Točnega datuma se ne spominjam. Vem pa, da je bilo leta 1944.

So Nemci večkrat prišli v vas?

Večkrat so prišli, večkrat.

Ali so vzeli koga s seboj?

K sreči ne, ker smo se pravočasno poskrili in so dobili doma le starejše ljudi.

So bili z vami kruti?

Niso bili toliko slabi, kajti niso verjeli, da bi mi sodelovali s partizani.

So prihajali v vas v večjih ali manjših skupinah?

Bili so raztreseni po vaseh. V vsaki vasi jih je bilo nekaj.

Ali so našli kakega partizana?

Dobili niso nobenega, ker so bili partizani pravočasno obveščeni in so se skrili ali pa odšli.

Ste bili veseli, ko so partizani prišli v vas?

Bili smo zelo veseli, pa tudi zaskrbljeni. Plesali smo z njimi in se veselili.

Ko so odhajali, nam je bilo zelo težko.

ORJANA ŠAVRON, 8. r.
OŠ Istrskega odreda Gračice

Ruševine Španerjeve domačije

Nedaleč od spomenika na pobočju Brinjeve gore se dvigajo sive ruševine Španerjeve domačije.

Videli smo, kje je bila neko kuhinja, kje sobe, hlev, klet... K Španerjevi domačiji so med NOB pogosto prihajali partizani. Tu so se počutili kot doma. Domačim so pomagali opravljati različna kmečka dela. Če se je bližala nevarnost, so se umaknili v bližnji gozd. Med partizani pa se je našel izdajalec.

12. maja 1944 so nad Španerjevo domačijo prišli poli-

cisti z Rimskega vrelca. Hčerko Pepco so tepili, da bi kaj povedala o partizanih. Domačijo so nato izropali in požgali. Mater in hčer so odpeljali v nemško taborišče, odkoder se nista vrnila. Sin je padel kot partizan.

Na Španerjevo se po vojni nihče ni vrnil.

ANDREJA KRAUTBERGER, NATALIJA TERGLAV

in ROBI STERKUŠ, 3. c.
OŠ Koroški jeklarji Ravne na Koroškem

Če praznično delo
izluno mnogo delavskih
uspeha
Pionirji COŠ
Istranice

Republiška pionirska konferenca

V Prestranku pri Postojni je bila 23. in 24. aprila republiška pionirska konferenca na temo »Pionir v krajevni skupnosti«, ki je pokazala zrelo razmišljanje pionirjev o svojih lastnih problemih v tem in onem okolju in njihovo trdno voljo »živeti« s krajani, ki pomenijo njihov vsakdan. S konferenco so pionirji poslali pozdravno pismo predsedstvu SZDL.

Več o srečanju v prijaznem Prestranku in s prijaznimi domačini v bližnjem Orehku preberite v cni od naslednjih števil TV-15.

Ž. D.

Zgodovinska razstava

Člani zgodovinskega krožka so uredili razstavo predmetov, ki so se ohranili iz časa druge svetovne vojne, zato sva se odpravili k njim in jih povprašali o razstavi. Pripravljala sta jo Danilo Škedelj in Zdravko Vidic. Člani so si že v začetku leta zadali nalogo, da pred 9. kongresom ZKS pripravijo razstavo, s katero bodo učencem razsvetlili delček zgodovine. Učenca sta jo pripravljala med krožkom. Predmeti so razstavljeni v omarici v učilnici zgodovine, pod vsakim predmetom pa piše, čemu je služil in kje je bil najden. Razstavljeno je bilo: italijanski čeladi, zaplenjeni med nekim bojem, čutarici, deli italijanske puške, titovka borca VDV brigade. Prostor pa zavzemajo še zaščitna mreža proti insektom, posoda, ki so jo uporabljali pri operacijah v neki roški bolnišnici, glasilo Glas Dolenjske, nekaj izkaznic OF, italijanski denar in še nekaj drugih predmetov.

Razstava je uspela, saj vsi učenci z zadovoljstvom ogledujejo s trudom pridobljene predmete in občudujejo njihovo delo.

IRENA MEDIC, ANITA HROVAT
novinarski krožek COŠ »Baza 20«
Dolenjske Toplice

Kurirčkova pošta na varnem

Tudi slovenski mladinci spremljajo štafeto z obljubo, da bomo še naprej trdno stali pod Titovo zastavo, da ne bomo nikomur dovolili, da bi ogrozil pridobitve revolucije in naš samoupravni socialistični razvoj.

V petek so jo mladinci prinesli v Maribor. Delovni ljudje in občani so jo slovesno sprejeli na Trgu svobode. Popoldne se je ustavila v Slovenski Bistrici in skozi vasio na Dravskem polju že proti večeru prispela v Ptuj. Ob Lackovem spomeniku jo je pričakalo približno tisoč prebivalcev. Iz sobote na nedeljo je štafeta prenočila v Ljutomeru. Nedeljski dan je prebila na poti od Slovenj Gradca do Trčiča. Na poti jo je v Kranju pozdravilo več tisoč delovnih ljudi, mladine in pripadnikov JLA.

Prvi na Primorskem so štafeto palico iz rok gorenjskih mladincev prevzeli Tolminci. Na osrednji kulturni prireditvi na tolminskem stadionu so sodelovali mladi iz osnovne šole, šolskega centra in tudi vojaki. V Dolenji Trebuši so jo sprejeli idrijski mladinci. Potem Cerklno, Spodnja Idrija, Idrija, Črni vrh, Godovič – povsod isto navdušenje. Sprejeli so jo Logačani. Štafeta je za dva dni zapustila Primorsko. Osemindvajsetega aprila so jo mladi iz postojnske občine predali ajdovskim mladincem, ki so ji na Titovem trgu pripravili bogat kulturni program. Od tam so jo novogoriški mladinci ponesli na osrednjo kulturno prireditev v avditorij Argonavtov. Povorke na novogoriških ulicah in predstavitve dejavnosti različnih društev – vse to je spremljalo bivanje štafete v Novi Gorici.

Potem ko je prenočila v Sežani, je danes krenila štafeta proti Kozini, obiskala Koper, Žusterno, Izlo, se napotila še v Strunjan in Piran, preden bo zapustila obalno območje in jo bodo mladi ponesli skozi Ilirsko Bistrico, Jelšane in Rupo.

Ž. D.

Misel in delo v štafeti mladosti

Pionirji osnovne šole Vojarsko so dne 15. 4. 1982 prinesli kurirčkovo pošto do spomenika padlih borcev Bukovica-Volčja draga. Tu so pošto prevzeli pionirji pionirskega odreda Ivan Kovača-Drago iz osnovne šole Bukovica.

Pričakale pa so jih še tovarišice učiteljice iz osnovne šole Bukovica s pionirji, ki so jim pripravili slovesen sprejem s krajšim kulturnim programom.

Kot predstavnik ZB NOV Bukovica-Volčja draga jih je pozdravil član odbora Jože Žižmond.

Iz pododbora partizanskih kurirjev za S Primorsko, ki vsako leto sodeluje pri kurirčkovi pošti na tem področju Primorske, je pionirje pozdravil član odbora Alojz Munih, partizanski kurir, se jim zahvalil in v nadalje zaželel srečno pot. Od tu je kurirčkova pošta nadaljevala pot v Renče.

ALOJZ MUNIH

MESTNI ODBOR ZZB NOV MARIBOR

Z OSTALIMI DRUŽBENOPOLITIČNIMI ORGANIZACIJAMI

čestita za 1. maj – praznik dela in 27. april – dan ustanovitve OF
vsem delovnim ljudem in občanom!

Jožef Čuden je med najstarejšimi borci za delavske pravice

Življenje, ki izgoreva že celo stoletje

Človek se preseli kar za celo stoletje nazaj, ko vstopi v majhno podstrešno sobico petindevetdesetletnega Jožefa Čudna v Levstikovi ulici v Ljubljani. Prav vse diha s tistim časom: od starega pohištva do malega »gašprčka«, ki širi iz kota prijetno toploto. Fotografije v okvirju na steni so nanizane v cel rodovnik in samo Jože zna razložiti prepletanje te dolge verige očetov in dedov, sinov, hčera, mater in vnučkov. Ena fotografija pa izstopa – resni Leninov obraz, kakor bi hotel presoditi, ali res delamo tako, kakor govorimo. »Z njim sem zrasel,« mi namigne Jožef in tudi sam ustavi pogled na fotografiji tega borca za delavske pravice. »Stik z njegovim naukom mi je pomenil prviokus delavstva, moči delavskega razreda ter zagnanost v boju za pravico in resnico. Toda, ali ne bi začela bolj na začetku moje poti?«

Seveda, vsako življenje se neke začne. Jožef Čuden se je rodil v Svečah na Koroškem, Jesenice pa priznava za svojo staro domovinsko občino. Imel je dve sestri in dva brata. Toda življenje je zahtevalo, da so se morali kmalu razkropiti. Nekaj Kranjcev je takrat delalo na Koroškem. Tja sta odšla s trebuhom za kruhom tudi Jožefova mati in oče. Pravzaprav še otrok, komaj dvajsetleten, je moral Jožef služiti na neko kmetijo v Cerklji. Pred prvo svetovno vojno ga najdemo v Nemčiji. »Odšel sem leta 1912. Delal sem v neki tovarni strojev,« pripoveduje. »Tam sem se srečal z delavskim gibanjem. Hodil sem na zborovanja socialistov. Leta 1913 sem postal član Zveze nemških kovinarjev. To je bila takrat najbolj bojevit delavska sindikalna organizacija v Nemčiji.«

Začele so se priprave na prvo svetovno vojno. Jožef je v Nemčiji izgubil delo. Bil je odpuščen. Vrnil se je spomladi 1914. Živeti pa je bilo treba najprej in za življenje si je bilo treba služiti kruh. Najprej je poskušal srečo v Gradcu. Nič. Na Jesenicah. Spet nič. Odšel je v Trst. Tudi tam ni bilo dela. Krepak sedemindvajsetletni mladenič je končno dobil delo v ladjedelnici v Trzinu (Monfaleone). Pa le za kratek čas.

Za hip je Jožef umolknil, da bi zbral besede, se z obema rokama oprl na mizo in nadaljeval: »V Ljubljani sem se ponudil na vojaško oblast za orožne vaje. Dodelili so me v 17. slovenski pešpolk v 2. četo. Veste, pa me niso prav nič radi sprejeli. In prav tisti dan, ko bi se moral vrniti domov, se je začela prva svetovna vojna. Z regimentom sem odšel v Galicijo na rusko fronto. Bilo je okrog pusta leta 1915, ko sem padel

v ujetništvo. Delal sem na kmetih in potem v neki tovarni, ki je izdelovala škornje in vozove za Rdečo armado. V tistem času sem spoz-

Jožef Čuden – vedno za delavske pravice!

nal dva Leninova delavca. Ko sem se jeseni 1918 vrnil domov na Jesenice, sem bil ves prežet z Leninovim naukom. Postal sem železostrovar na Javorniku pri Jesenicah in seveda me je zanimalo, kaj se plete med našim delavstvom. Ugotovil sem, da so delavci še marsikje zaslepljeni. Vsi vprek, najsi bo klerikalci ali socialisti, so zaničevali in kritizirali boljše vike. Za mano pa je bila že nemška in ruska delavska šola, zato jim nisem mogel kar tako pritegniti. Jeseniški delavec Ciril Košir je prvi povzel moje misli. Junija 1919 je nastala socialdemokratska stranka. Najprej smo se delavci z Javornika pridružili jeseniškim, ker nas je bilo premalo, da bi imeli svojo podružnico, ko pa so se naše vrste razširile, smo tudi to ustanovili. Izvolili so me za predsednika. Antona Kristana in njegovih socialistov pa nismo marali. Ni nam bil všeč. Lepo je govoril, delal pa je drugače.«

V Ljubljani je najprej nastala Socialistična delavska stranka Slovenije, potem še

na Jesenicah in na Javorniku. V Beogradu pa je takrat že delovala socialistična stranka delavskega ljudstva, s posebno označbo »komunisti«.

Jožef Čuden je bil tudi delegat na konferenci 11. aprila 1920 v hotelu Tivoli v Ljubljani (oziroma v »švicariji«, kot so takrat rekli). »Takrat

pri volitvah, kakor so nam oni prerokovali,« pravi ponosno vzravnavano moj sogovornik. »Seveda, bile so potrebne priprave, in to temeljite priprave. Vsakega kandidata posebej smo odborniki prej preiščevali, dokler nismo bili prepričani, da so tako dobri, da tudi agitacije zanje ne potrebujemo in da se bo morda še kakšen klerikalec odločil za naša imena. Tako so do konca dneva samostojni kmetje zbrali eno samo kroglico, socialisti dve, Slovenska ljudska stranka šest, mi pa kar šestnajst.«

Leta 1924 so iz jeseniške tovarne vrgli na cesto približno 150 naprednih delavcev. Med njimi je bil tudi Jožef Čuden. Kaj sedaj? Jožef si je kupil čisto navaden brus, da bo doma brusil nože in škarjice. Več ljudi je takrat odšlo služiti v Francijo. Jožef pa je vzel pot pod noge in se odpravil v Radovljico na okrajno glavarstvo, da bi mu dali obrt za brušenje. Težko jo je dobil, saj ni bil tri leta pomočnik, kot je to zahteval predpis. Pa tudi potr-

rovali, trikrat so me celo ova-

dili pri njih.«

Druga svetovna vojna. Narodnoosvobodilni boj. Kaj bi znala povedati hiša v Florjanski ulici 26 oziroma Hrenovi 4! Kakšna mreža se je tam spletala! Toda, v hiši sta živela še dva izdajalca, zato je moralo biti Jožefovo delo povsem tajno in previdno. Ni čudno, da je predsednik OF v Hrenovi ulici presene-

vezan tudi z Železničarskim domom, kjer so bili zbrani sami zavedni komunisti. Po smrti Toneta Čufarja je bila ta vez še tesnejša, saj je tja prinašal novice in tudi denar za partijo.

Pa kako nabrit je znal biti, da se še danes sam nasmeji svoji zvitosti. »Širil sem partizansko literaturo. Pa veste kako?« me pogleda z iskrico hudomušnosti v očeh. »Va-

»Jaz in Lenin. Si morete misliti, kako ponosen sem bil, ko so me ob 50-letnici KPJ, SKOJ in sindikatov na Jesenicah postavili pred Leninovo sliko!«

čen obstal, ko mu je po koncu vojne Jožef pomolil pod nos potrdilo o svojem vestnem štiriletnem delu za narodnoosvobodilno gibanje. Vsi so mislili, da dela za okupatorja.

»Nekoč pride k meni Tone Čufar, star komunist z Jesenic, in pravi: »Poslušaj, Jože, ali ti kaj sodeluješ?« Zmignil sem z glavo. Tone je bil eden glavnih obveščevalcev pri partiji, pa me dalje nagovarja: »Veš, ravno partija bi te rabila. Imeti moraš samo velika ušesa, velik nos in velike oči.« Odtekle sem imel vse to. Pa so z noži in škarjami prihajali k meni zdaj Nemci, zdaj domobranci, celo s tajnikom kulturbundovcev sem se sprijaznil. Lepo smo se pogovarjali. Včasih smo kar družno udrihali po banditih. Pa kako je bilo to koristno. Kaj vse sem iz teh pogovorov izlekel! Tone Čufar je vsak dan prihajal po novice in jih prenašal partizanom. Ne, partizani pa niso nikoli prekoračili praga te hiše. Preveč sumljivo in nevarno bi bilo. Pač pa se mi je nekoč posrečilo omogočiti partizansko zvezo: Nekega jutra sem zagledal skupino Nemcev blizu tramvajске postaje. Dva sta pristopila k meni, da bi jima nabrusil nože. Kmalu sem prepoznal, da imata le uniforme nemške in da bi se rada rešila nemškega ujetništva. Obljubil sem, da bom celi skupini poiskal stik z najbližjimi partizani. Čez dva dni sta prišli še dve skupini takšnih »namišljenih Nemcev« in kmalu so si s partizani podali roke. Oj, kako me je bilo strah, da bi se izvedelo za to moje maslo, saj je takrat veliko ljudi, ki so raje potegnili z domobranci, negodovalo nad tem dogodkom.«

Med vojno je bil Jožef po-

njo sem zavijal nabrušene nože in škarje. Ko so ljudje prinesli domov, so pa prebrali. Toda nekoč sem zavil nekomu, ki je prišel s papirjem nazaj in mi ga pomolil pod nos. Jaz pa, kakor da ne vidim dragocene vsebine na že orumenelem papirju, vzkričim: »Mar ni dober star papir za zavijanje nožev?« Revež mi je šele pojasnjeval, da ne gre za papir, ampak za propagandno literaturo. Ko pa je odšel skozi vrata, sem ravno tako še naprej zavijal.«

Partijsko delovanje je bilo tudi takoj po koncu vojne še vse tajno. Jožef je bil želel postati član partije. Izvedel je, da je gostilničar pri Amerikancu predsednik komunistov. Vzel je svojo staro komunistično legitimacijo, ki jo je skrival med ovitkom in platnicami neke stare nemške računice še iz tistih časov, ko je bil na Javorniku, in stopil k njemu. Začelo se je leto 1946, ko je bil Jožef Čuden sprejet v komunistično partijo.

»Udeleževal sem se sestankov ob sobotah. Tretjo soboto je bil sestanek komunistov z Rakovnika. Prišel je nekdo z oblasti in nam veliko govoril, največ o disciplini. Spregovoril pa sem tudi jaz. Sloga, sem dejal, je potrebna. Tisti, ki je na vrhu, mora stalno gledati, kaj dela tisti spodaj, in če kaj ni prav, mora ustvariti red. Tisti, ki je čisto spodaj, pa mora gledati na vrh, in če spet ni kaj prav, je dolžan to povedati svojemu predstojniku. Kdor ne uboga, ga je treba opozoriti, in če še to ne pomaga, ga je treba izključiti iz partije.

Ob koncu so mi dejali, naj ne prihajam več na sestanke, dokler ne bom povabljen. Pa še do danes nisem bil.«

Živa Drole

Vukovarski kongres 1920

1. Vsak komunist se mora boriti, da ne bo izkoriščanja človeka po človeku.
2. Vsak komunist se mora boriti, da bo vsak državljan svobodno govoril in pisal vse, kar je v korist delovnemu človeku, ter kritiziral vse zakone in organe, ki ne delajo v skladu s tem.
3. Zavednih delavcev v Jugoslaviji je malo, zato hočemo biti združeni z delavci vsega sveta v tretji internacionali (sedež v Moskvi). Od vsake komunistične stranke sveta naj bosta tam dva delegata, Rusi pa imajo štiri. Glavno vlogo ima Lenin.
4. Hočemo imeti pošteno združeno trgovino, v kateri ne bo izkoriščanja in goljufije, kakršna je v zadrugah Antona Kristana in Janeza Kreka. V združnih trgovinah bodo kmetje lahko prodajali svoje pridelke. Znebili se bomo prekupevalcev in posrednikov med kmetom in potrošnikom.
5. Tudi industrija mora biti pod vodstvom delavcev. Cene industrijskim izdelkom smejo biti samo toliko večje, kolikor je potrebno za širjenje industrije in pokrivanje stroškov, ne pa za kopičenje dobička in ustvarjanje bogastva. Kmetje bodo izdelke, ki jih potrebujejo, kupili v zadrugah brez posrednikov in oderuhov.

se nas je zbralo 54 delegatov, zastopali pa smo 1200 članov iz 20 organizacij. Socialdemokratsko stranko smo preimenovali v Socialistično delavsko stranko Jugoslavije (komunistov). Kar težko je bilo takrat biti komunist. Niso nas marali. Pred nami pa so stale odgovorne naloge. Pripravljali smo se na 2. kongres KPJ v Vukovar. Do takrat se je bilo treba presneto trdo bojevati za pravice delavcev in še proti nasprotujočim strankam. Vukovarski kongres je prinesel nekaj pomembnih zahtev. Hoteli smo napraviti takšno družbo, v kateri ne sme biti špekulantov ne mešetarjev, ki bi živeli na račun delavcev. Upravo pa naj bi imeli v rokah samo ročni in nam potrebni šolani delavci.«

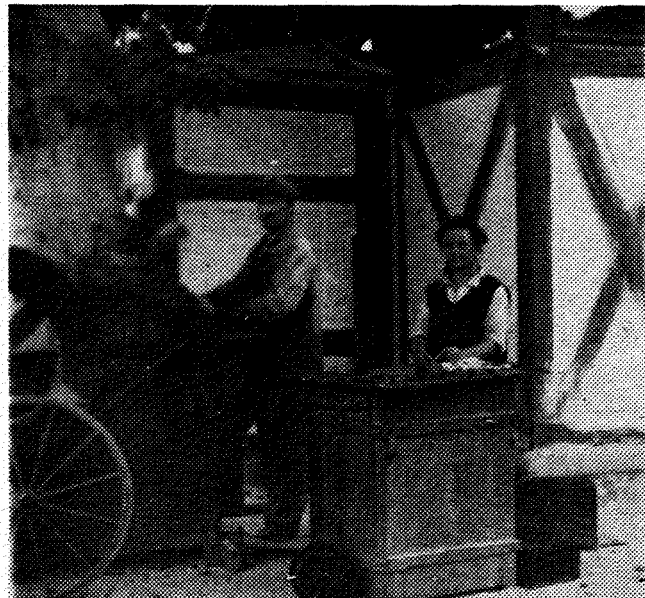
Začeli so se volilni boji. Najprej so bile volitve v konstituanto, proti koncu leta 1920 pa še občinske volitve. Javornik je spadal v občino Koroška Bela. Ze pri volitvah v konstituanto je 62 odstotkov volilnih upravičencev z Koroške Bele volilo za komuniste, v občinskih volitvah pa so sploh potegnili debelejši konec, saj so imeli kar dvotretjinsko večino. »Hoteli smo dokazati Jesenčanom, da ne bomo pogoreli

dilo za potujočo obrt so mu le težko izdali, ker je bil komunist. Zabičali so mu, da ne sme širiti komunističnih idej, sicer bo kmalu ostal praznih rok. »Prikimal sem in podpisal strogi predpis. Kaj pa sem hotel? Koliko pa sem ga izpolnjeval, je druga stvar. Kjer sem le mogel, sem kmetom po vaseh pripovedoval o komunizmu. Leta 1926 mi je Gorenjski svet v Ljubljani dal mesto pred Mestnim domom na Krekovem trgu. Petindvajset let sem tam brusil, poleti zunaj, pozimi pa sem hodil po hišah. Neprestano sem premišljeval, kako bi vendarle našel stik s komunisti, da ne bi takole sam deloval. Pa nisem uspel. Zandarji, detektivi sem jim rekel, so me nadzo-

tv-15 naš TOVARIS

TV-15 je oznaka za kurirsko postajo, ki je bila najdlje v vasi Občice v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem

Za razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978 – Glavni urednik: DRAGO VRESNIK; Odgovorni urednik: TONE URBAS; Novinarji – uredniki: ŽIVA DROLE – TV-15 za mladino: BOJAN KUNTARIČ – notranja politika; MILENKA STRAŠEK – reportaža; BOJANA ŽOKALJ-JESIŠ – naša organizacija; Lektor-redaktor: MILENA GLAVNIK; Tehnični urednik: DRAGO SETNIČAR; Tajnica uredništva: MARA OKORN; Vodja uprave: MILAN SENČAR; Telefon uredništva: 327-780; Telefon uprave: 320-486 – Uprava in naročniki oddelki: Miklošičeva 28/1 p. p. 598, 61001 Ljubljana – Letna naročnina 300 din, za inozemstvo 340 din, posamezna številka v prosti prodaji 6 din – Tekoči račun: Založba Borec p. o. Ljubljana 50101-603-45772 – TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28 – Rokopisov in fotografij ne vračamo – Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije štev. 42/1-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačujejo temeljnega davka od prometa proizvodov – Korektura in tisk: CGP Delo, Ljubljana, Titova 35

Pred Mestnim domom na Krekovem trgu je leta 1926 Jožef postavil svoj brus, s katerim je potem petindvajset let služil kruh.